

FIZETÉSI RENDSZER JELENTÉS

2020

*„Tanuljátok meg,
hogy mindenben példát kell mutatni.”*

I. (Nagy) Lajos Király

FIZETÉSI RENDSZER JELENTÉS

2020

Kiadja: Magyar Nemzeti Bank

Felelős kiadó: Hergár Eszter

1054 Budapest, Szabadság tér 9.

www.mnb.hu

ISSN 2064–9037 (nyomtatott)

ISSN 2498–7077 (on-line)

A Magyar Nemzeti Bankról szóló 2013. évi CXXXIX. törvény a Magyar Nemzeti Bank elsődleges céljaként az árstabilitás elérését és fenntartását jelöli meg. A Magyar Nemzeti Banknak (MNB) az MNB törvényben rögzített alapvető feladata, hogy a pénzforgalom zavartalan lebonyolítását és az azt támogató pénzügyi infrastruktúrák megbízható és hatékony működését elősegítse. Mindez elengedhetetlen ahhoz, hogy a reálgazdasági és pénzügyi tranzakciók megvalósuljanak.

A jelentés célja, hogy átfogó képet nyújtson a belföldi pénzforgalomban és a hazai felvigyázott pénzügyi infrastruktúrák működésében megfigyelhető tendenciákról, a főbb kockázatokról, valamint arról, hogy az MNB milyen eszközöket mozgósított annak érdekében, hogy a fent jelzett alapvető feladatát megvalósítsa. E kiadvánnyal az MNB hozzájárul a pénzforgalommal, a pénzügyi infrastruktúrákkal kapcsolatos jegybanki tevékenység transzparenciájának növeléséhez, továbbá fejleszti a pénzügyi kultúrát, ezáltal pedig a jelentést olvasók pénzforgalmi döntéseinek tudatosságát.

Az elemzés az MNB Pénzügyi infrastruktúrák igazgatóságán készült Bartha Lajos ügyvezető igazgató irányítása alatt. A publikációt a Pénzügyi Stabilitási Tanács hagyta jóvá 2020. július 2-i ülésén. A jelentés készítésében részt vettek: Balla Gergely (főszerkesztő), Bárdits Zita, Bodnár László, Brosch Judit, Csapó Beáta, Császár Péter, Cseh Árpád (szerkesztő), Deák Vivien, Fördös Fanni, Gábrriel-Lajos Brigitta, Kajdi László, Kiss Milán, Kozma Eszter, Luspay Miklós (főosztályvezető), Nemeckó István, Pintér Cecília (szerkesztő), Rácz Dániel, Sallai Miklós, Sin Gábor, Takács Kristóf, Varga Lóránt (főosztályvezető).

A Pénzügyi Stabilitási Tanács a 2020. április 7-i és 2020. július 2-i, a Monetáris Tanács pedig a 2020. június 23-i ülésén tárgyalta az anyag kiemelt üzeneteit, valamint a jelentést, és értékes tanácsokat adott annak elkészítéséhez.

Az MNB szakértői elsősorban a 2019. év releváns információit dolgozták fel, ugyanakkor előre tekintő jelleggel a 2020. évi aktuális folyamatok elemzése is megtalálható a jelentésben.

Tartalom

1. Vezetői összefoglaló	7
2. Hazai pénzforgalmi folyamatok	10
2.1. Az elektronikus pénzforgalom fejlődése	10
2.2. Az elektronikus pénzforgalom költsége	17
2.3. Az elektronikus pénzforgalom megbízhatósága	20
3. Hazai fizetési és értékpapír-infrastruktúrák	26
3.1. VIBER	27
3.2. CLS	29
3.3. Bankközi Klíring Rendszer (BKR)	30
3.4. Likviditás a fizetési rendszerekben	32
3.5. KELER	37
3.6. KELER KSZF	39
4. Kiemelt témák	45
4.1. Az azonnali fizetés bevezetése	45
4.2. Az új Pénzforgalmi irányelv (PSD2) hatása hazánkra	49
4.3. A pénzforgalmi piac átalakulása	52
4.4. A koronavírus hatása a hazai pénzforgalomra és a pénzügyi infrastruktúrák működésére	55

1. Vezetői összefoglaló

HAZAI PÉNZFORGALMI FOLYAMATOK

2019-ben is folytatódott az elektronikus pénzforgalmi infrastruktúra fejlődése és a digitalizáció terjedése hazánkban. Az online hozzáférhető számlák száma megközelítette a 8,4 millió, a hazai kibocsátású fizetési kártyák száma a 9,4 millió, a mobiltárca-alkalmazásba regisztrált kártyák száma pedig a 0,5 millió darabot. Emellett nőtt az internetes bankkártya-elfogadóhelyek és a fizikai kereskedői elfogadóhelyeken üzemelő POS-terminálok száma is: az előbbi megközelítette a 13 ezer, az utóbbi pedig a 150 ezer darabot. Az elektronikus pénzforgalmi infrastruktúra további fejlődése szempontjából kiemelendő, hogy az online pénztárgép használatára kötelezettek körében 2021. január 1-től kötelező lesz az elektronikus fizetés lehetőségének biztosítása, így ott is elérhető lesz a készpénzmentes fizetés, ahol eddig nem volt rá mód. Ehhez támogatást nyújt az azonnali fizetés 2020. március 2-i bevezetése, amely az átutalások felhasználási lehetőségeinek kibővítésével megteremtette az egyszerűen használható és innovatív fizetési megoldások fejlesztésének alapját.

Az infrastruktúra fejlődésével párhuzamosan az elektronikus fizetési műveletek száma is bővült, a növekedés húzóerejét 2019-ben is a fizetési kártyás vásárlások számának bővülése adta. Az elektronikus fizetési tranzakciók száma 15 százalékkal nőtt 2018-hoz képest, és meghaladta az 1,4 milliárd darabot, melyből közel 1 milliárd darabot adtak a bankkártyás vásárlási tranzakciók. Jelentős növekedés történt a kártyaalapú innovatív fizetések és az átutalások terén is: a mobiltárca-alkalmazásokon keresztül lebonyolított tranzakciók száma megnégyszereződött, az átutalások száma pedig közel 7 százalékkal bővült. Habár az online pénztárgépek adatbázisa alapján továbbra is 80 százalék körüli a készpénzes tranzakciók aránya a kiskereskedelmi fizetések körében, az elektronizáció egyre nagyobb teret hódít. Ennek köszönhetően hazánk 2019 során is közelebb került az európai uniós átlaghoz a vásárlások elektronikus fizetésének aránya terén.

A hazai bankok drágán és bonyolult struktúrában árazzák az átutalási szolgáltatásaikat, pedig a kedvező csomagárazást alkalmazó számlatermékek széleskörű elterjesztése további jelentős lökést adhatna az elektronikus fizetések térnyerésének. Az MNB 2019-ben és 2020 elején is megvizsgálta a pénzforgalmi szolgáltatások hazai árazását, és

megállapította, hogy a magyar lakosági ügyfelek jövedelemarányos pénzforgalmi költsége európai összehasonlításban magasnak tekinthető, az árazási struktúrák bonyolultsága pedig nehezíti az egyes számlacsomagok összehasonlítását. Mivel ez hátráltatja az elektronizáció dinamikus bővülését, az MNB 2019 és 2020 során többször is azt az elvárást fogalmazta meg a hazai pénzforgalmi szolgáltatók felé, hogy alacsony havi számlavezetési díj ellenében és külön tranzakciós díjak nélkül biztosítsanak korlátlan számú és összegű átutalást az ügyfeleknek. Jól mutatja ezen intézkedés szükségességét, hogy 2019-ben 10,3 százalékkal nőtt a bankszektor pénzforgalmi szolgáltatásokból származó bevétele, a kisebb kereskedők kártyaelfogadási költségei pedig továbbra is magas szinten maradtak.

2019-ben 9 pénzforgalmi ellenőrzést zárt le az MNB, és összesen 135,8 millió forint értékben rótt ki pénzforgalmi bírságot. Az elvégzett pénzforgalmi ellenőrzések általános tapasztalata az, hogy a vizsgált szolgáltatók működése alapvetően megfelelő, viszont minden esetben vannak hiányosságok. A leggyakoribb hiba a fizetési műveletek haladéktalan jóváírásának elmaradása, melyet második helyen a fizetési műveletek helyesbítéséhez, valamint a felelősségi és kárvisselési szabályokhoz kötődő szolgáltatói mulasztások követnek. A 2019-es ellenőrzések fókuszában az új európai pénzforgalmi irányelv (PSD2) szabályainak ellenőrzése állt, melyre továbbra is kiemelt figyelem fog hárulni: az MNB 2020 során szektorszinten fogja ellenőrizni a PSD2 által előírt hozzáférési interfészek (API-k) megfelelő működését.

2019-ben is alacsony volt az elektronikus pénzforgalomban bekövetkezett visszaélések és a pénzforgalmi üzemzavarok száma. 2019 első három negyedében 0,006 százalék volt a bankkártyás visszaélések számának aránya az összes kártyatranzakció számához képest, ami kárértékben 0,012 százalékos arányt jelent a teljes forgalomhoz képest. A kártyás visszaélések tehát elhanyagolható mértékűek, viszont jellemzően az internetes vásárlási tranzakciókat és kiváltképp a határon átnyúló műveleteket érintik. A nem kártyához kapcsolódó visszaélésekből mindössze 52 darab történt. Emellett a pénzforgalmi üzemzavarok száma is alacsonynak tekinthető az infrastruktúra összetettségéhez képest: 2019-ben 442 incidensről kapott adatot az MNB, melyek elhárításáig átlagosan 12 óra telt el. Az incidensek közel 40 százaléka az internetbanki rendszerekhez kapcsolódott.

HAZAI FIZETÉSI ÉS ÉRTÉKPAPÍR-INFRASTRUKTÚRÁK

Az MNB által üzemeltetett bankközi fizetési rendszer, a VIBER, 2019-ben is magas megbízhatósággal üzemelt, és 11 százalékos tranzakciósám-bővülést tapasztalt 2018-hoz képest. A VIBER-forgalom értéke 1515 milliárd forintot tett ki, és összesen csupán 192 perc teljes szolgáltatáskiesés adódott a rendszerben 2019 során. A kiegyenlítési kockázat egész évben alacsony szintűnek bizonyult, a likviditás pedig mind a rendszer, mind az egyedi bankok szintjén elegendő volt. A VIBER-hez kapcsolódó nemzetközi CLS-rendszerben 48 százalékkal nőtt a forintügyletek összértéke, azaz több devizaügylet tudott kiegyenlítési kockázat nélkül lebonyolódni mint 2018-ban.

A GIRO Zrt. által üzemeltetett bankközi fizetési rendszer, a BKR, megbízhatóan üzemelt 2019 során, az elszámolt tételek szám pedig 6,8 százalékkal bővült 2018-hoz képest. A BKR-forgalom 127 ezer milliárd forintot tett ki 2019-ben. A rendelkezésre állás az éjszakai és napközbeni elszámolás esetében egyaránt két hónapban alakult az elvárt szint alatt, így mindkét elszámolás esetében növekedett a szolgáltatás ellátásának kockázata. Kiemelendő viszont, hogy 2019. július 1-jén élesedett az azonnali fizetés központi infrastruktúrája, teret nyitva a szolgáltatás 2020. március 2-i indulásáig tartó próbaüzem előtt.

A KELER Zrt. által üzemeltetett értékpapír-kiegyenlítési rendszer magas megbízhatósággal üzemelt 2019-ben, a kiegyenlített tranzakciósám pedig 8 százalékkal nőtt 2018-hoz képest. A KELER Zrt. 230 ezer milliárd forintnyi tranzakciót egyenlített ki 2019 során, a rendelkezésre állás szintje pedig minden hónapban az elvárt érték felett alakult. Az ügyletek kiegyenlítésének kockázata mérséklődött, a kiegyenlítési meghúsolások értéke pedig csökkent 2018-hoz képest. Mindemellett kiemelendő, hogy a társaság jelentős lépéseket tett a központi értéktári működéséhez szükséges CSDR-engedély megszerzése érdekében, és a 2018 végén indult informatikai modernizációja terén.

A KELER KSZF Zrt., a hazai tőke- és energiapiaci elszámoló fél magas megbízhatósággal üzemelt 2019-ben, a tőkepiaci elszámolt tranzakciósám viszont közel 5 százalékkal csökkent 2018-hoz képest. A KELER KSZF 7,7 ezer milliárd forintnyi tranzakciót számolt el 2019 során, a rendelkezésre állás szintje pedig csak egy hónapban alakult az elvárt érték alatt. A késedelmes teljesítésből fakadó kockázat csökkent 2018-hoz képest, az általános klíringtagi kockázatai kezelésére pedig új eljárásokat vezetett be a társaság. Fontos, hogy a KELER KSZF a közép-európai régió egyik meghatározó energiapiaci szereplőjévé vált az elmúlt években, így az energiapiaci tranzakciók 2019-ben is

jelentős részt képviseltek a portfóliójában. Ehhez is kötődik, hogy a társaság 2019-ben fejleszteni kezdte kiegyenlítőbanki kapcsolatait, melynek nyomán három további intézménnyel tervez együttműködést kialakítani.

KIEMELT TÉMÁK

2020. március 2-án sikeresen elindult a magyar azonnali fizetési szolgáltatás, amivel új időszámítás kezdődött a hazai pénzforgalomban. Az MNB, a GIRO Zrt. és a hazai bankszektor együttműködésének és az elmúlt években elvégzett jelentős, összehangolt munkának köszönhetően problémamentesen indult az azonnali fizetés. Világviszonylatban is kiemelkedő eredménynek számít, hogy Magyarországon az MNB szabályozásának köszönhetően valamennyi bank és egyéb pénzforgalmi szolgáltató egy-szerre vezette be a szolgáltatást, mely a 10 millió forint alatti elektronikusan indított átutalásokra kötelezően alkalmazandó. Ennek következtében az év összes napján éjjel-nappal, másodpercek alatt teljesülő átutalás lett az új norma valamennyi, hazai bankszámlával rendelkező ügyfél számára, és már az első három hónapban 3,8 ezer milliárd forint került kiegyenlítésre az új rendszerben. Az azonnali fizetés fejlődése előtt viszont még továbbra is jelentős tér mutatkozik, így az MNB aktívan támogatja az átjárható innovatív szolgáltatások bevezetését, a másodlagos azonosítók használatát és a fizetési kérelemre épülő piaci megoldások megjelenését. Az MNB mindemellett elvárja a bankszektortól azt, hogy az azonnali fizetési szolgáltatás tekintetében is kiemelt figyelmet fordítson a csalások megelőzésére.

A PSD2 hozzájárul az ügyfelek hatékonyabb védelméhez és az új pénzforgalmi szolgáltatók megjelenéséhez, a bankszektornak pedig fel kell készülnie az alkalmazására. A PSD2 megköveteli az erős ügyfél-hitelesítést, azaz a kétfaktoros azonosítást bevezetését az elektronikus fizetések biztonságának növelése érdekében. Ez a hazai átutalások esetében már eddig is jellemző volt, viszont az online fizetések terén további lépéseket kell tennie a szektornak 2020 végéig. Emellett előrelépés szükséges a harmadik fél szolgáltatóknak nyújtott hozzáférési interfészek (API-k) biztosítása terén is, mivel az MNB hiányosságokat tapasztal ezzel kapcsolatban. Az új harmadik fél szolgáltatók hazai jelenléte nem számottevő, viszont a magyar bankok körében verseny indult ezen a téren.

Nemzetközi kitekintés alapján megállapítható, hogy a pénzforgalmi fintech-szolgáltatók előretörése megállíthatatlan, illetve egyre több jegybank vizsgálja a digitális jegybankpénzzel kapcsolatos lehetőségeket. Az új fintech-szolgáltatók leginkább a pénzforgalom területén jelennek meg, így a hagyományos banki szereplőknek muszáj

a versenyképességük fejlesztésére koncentrálniuk. Utóbbiak számára segítséget nyújt ebben az, hogy egyre több országban indul azonnali fizetési szolgáltatás. Hazánkban is megfigyelhető, hogy egyre több innovatív szereplő jelenik meg elsősorban a határon átnyúló fizetési szolgáltatások, a készpénzhelyettesítő fizetési eszközök kibocsátása, valamint a mobilfizetési megoldások terén, ami szoros versenyre készíteti a bankszektor. Mindezek mellett, többek között a pénzforgalommal kapcsolatos aspektusok miatt, így a különböző fintech és bigtech szereplők nyomására tekintettel is, egyre több jegybank vizsgálja a digitális jegybankpénz különböző formáit és az esetleges bevezetés lehetőségeit.

A hazai pénzügyi infrastruktúrák felkészültek a koronavírus pénz- és értékpapírforgalmi hatásának kezelésére, és az elektronikus fizetési módok irányába történő áttérő növekedésére. Az MNB 2020. március 20-án az érintőkártyás vásárlások esetében a PIN-kód kötelező használatára vonatkozó 5 ezer forintos értékhatár 15 ezer forintra történő megemelésére szólította fel a szektort, amit később kormányrendelet is megerősített, ezáltal csökkent a vírus terjedésének kockázata. Emellett az MNB által tulajdonolt és felvigyázott rendszerek üzemeltetői fontos lépéseket tettek annak érdekében, hogy munkavállalóik egészségének megőrzését biztosítva tudják fenntartani gazdasági kulcsszerepüket.

2. Hazai pénzforgalmi folyamatok

2.1. AZ ELEKTRONIKUS PÉNZFORGALOM FEJLŐDÉSE

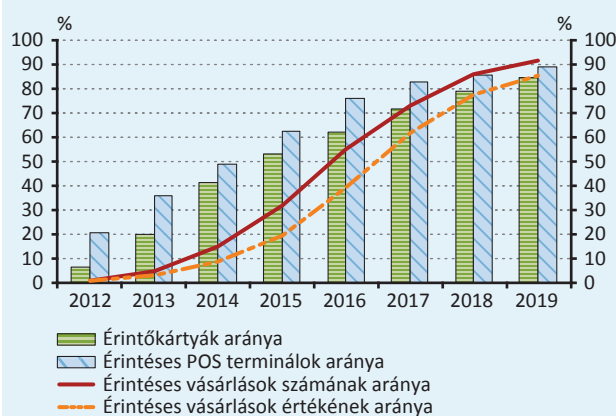
2.1.1. Az elektronikus pénzforgalmi infrastruktúra fejlődése

A hazai pénzforgalom fejlődését 2019-ben is a digitalizáció terjedése jellemezte: jelentősen nőtt az online hozzáférhető számlák, a hazai kibocsátású érintőkártyák és a mobil-tárca-alkalmazásba regisztrált kártyák száma. Az elsődlegesen fizetési célú számlák 6,7 milliós darabszámában nem történt jelentős változás 2019 során, viszont a digitalizáció dinamikus térhódítását mutatja, hogy az online hozzáférhető számlák száma több, mint 331 ezer darabos növekedés következtében megközelítette a 8,4 milliót. Ezzel az arányuk az összes fizetési számlán belül meghaladta a 80 százalékot, ami 4,5 százalékpontos emelkedés 2018 végéhez képest. Ez rendkívül kedvező hatás az elektronikus kezdeményezett átutalásokat és ezáltal a teljes hazai pénzforgalmat forradalmasító, 2020. március 2-ától elérhető azonnali fizetési szolgáltatás vonatkozásában. Mindezek mellett a hazai kibocsátású fizetési kártyák száma 133 ezer darabot meghaladó mértékben bővült 2019 során, aminek eredményeként az év végére megközelítette a 9,4 millió darabot. A fizetési kártyákon belül az érintőkártyák darabszáma közel 9 százalékos emelkedést követően megközelítette a 8 milliót. Ezzel az arányuk az összes fizetési kártyán belül elérte a 85 százalékot, ami 5,8 százalékpontos bővülés 2018 végéhez képest (1. ábra). Ezzel párhuzamosan, a fizetési kártyás infrastruktúrára épülő innovatív szolgáltatások terjedésének eredményeként a hazai pénzforgalmi szolgáltatók által kínált mobiltárca alkalmazásokba regisztrált kártyák számában kiugró növekedés történt, a közel 320 százalékos éves bővülés révén a számuk 2019 végére meghaladta a 420 ezer darabot. Mindez egyértelműen jelzi a mindennapi élet szinte minden területére kiterjedő digitalizáció térnyerését, valamint a fogyasztói nyitottság növekedését az egyszerűen és kényelmesen használható, innovatív elektronikus fizetési megoldások irányába.

Az elektronikus pénzforgalom terjedése a hazai fizetési kártya-elfogadói infrastruktúra tekintetében is megmutatkozott: nagymértékben nőtt az internetes elfogadóhelyek és a POS-terminálok száma. A hazai pénzforgalmi szolgáltatók

fizetési kártya-elfogadói hálózatához tartozó, fizikai-kereskedői elfogadóhelyek tekintetében csekély mértékű, 1 százalékot alig meghaladó csökkenés történt, így számuk 2019 végén 114 ezer alatt maradt. Ugyanakkor lefelé torzítja ezt az értéket az MNB felé adatszolgáltatási kötelezettséggel nem rendelkező külföldi szolgáltatók hazai terjeszkedése, akik egyre szélesebb körben nyújtanak határon átnyúlóan fizetési kártya-elfogadói szolgáltatást és üzemeltetnek Magyarországon POS-terminálokat, ez viszont nem jelenik meg a bemutatott adatkörben. A hazai elfogadói hálózatokhoz tartozó internetes elfogadóhelyek száma ugyanakkor 10 százalékot meghaladó mértékben nőtt, és megközelítette a 13 ezret, ami nagymértékben hozzájárult a kártya fizikai jelentőségét nem igénylő, online vásárlási forgalom bővüléséhez. Ezenfelül a fizikai elfogadóhelyeken üzemelő POS-terminálok száma 2 százalékot meghaladó mértékben növekedett, és az év végén átlépte a 147 ezret. 2019 végén a POS-terminálok 89 százaléka, 131 ezer készülék támogatta az érintéses fizetést, ami 3,5 százalékpontos emelkedést jelent 2018 végéhez képest (1. ábra).

1. ábra
Az érintéses technológia terjedése a magyarországi fizetési kártyás rendszerben (2012–2019)

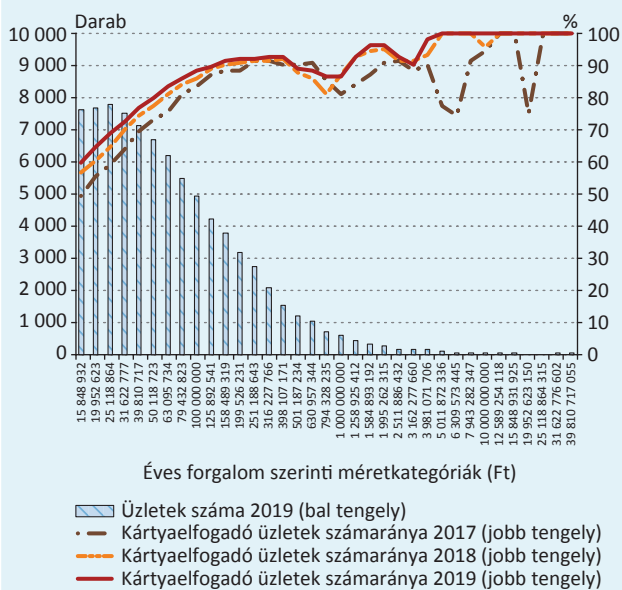

Az online pénztárgép használatára kötelezett üzletek¹ körében folyamatosan nő a kártyaelfogadás elterjedtsége. Az üzletek éves forgalmát tekintve – a méret szempontjából releváns, 16 millió forint körüli kategóriától kezdve – szinte valamennyi csoportban javult a kártyaelfogadás aránya

¹ Üzletek alatt nem kizárólag fizikai kereskedői egységeket, hanem online pénztárgép használatára kötelezett, szolgáltatói szektorhoz tartozó egyéb egységeket (pl. vendéglátóipari egység, szálláshely-szolgáltató egység, szerviz, taxi) is értünk.

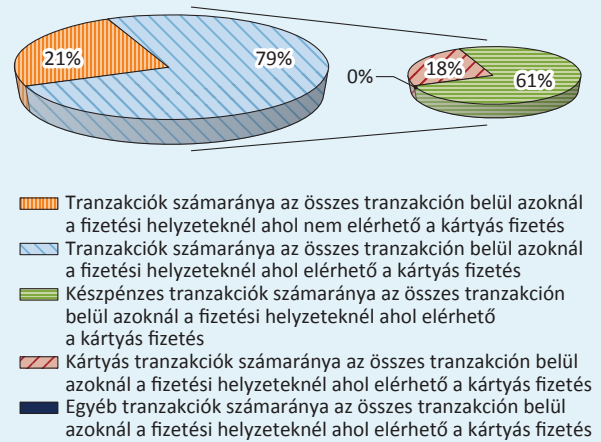
2019-ben is. Mindazonáltal továbbra is érvényes, hogy minél nagyobb egy üzlet éves forgalma, annál nagyobb a kártyaelfogadás valószínűsége: míg a 16 millió forint körüli éves forgalmi kategóriában éppen csak eléri a 60 százalékot, addig 100 millió forint fellett megközelíti, vagy meg is haladja a 90 százalékot, 5 milliárd forint felett pedig 100 százalékot mutat. (2. ábra)

2. ábra
Online pénztárgéppel rendelkező üzletek darabszáma forgalmi méretkategóriák szerinti logaritmikus skálán és a kártyaelfogadás aránya az egyes kategóriákban

Az elektronikus pénzforgalom további térhódítására jelentős pozitív hatást gyakorolhat az, hogy az online pénztárgép használatára kötelezettek 2021. január 1-jét követően kötelesek lesznek biztosítani az elektronikus fizetés lehetőségét. Az az online pénztárgépek adatbázisának 2019-es adatai alapján a pénztárgépek használatára kötelezett közel 120 ezer adózó nagyjából 52 százaléka biztosított az érdekeltségébe tartozó üzletekben kártyaelfogadást az ügyfelek részére, amiből jól látható, hogy a fizetési helyzetek egy jelentős hányadában elsősorban csak a készpénzes fizetés volt elérhető. Ebben a tekintetben 2021. január 1-jétől jelentős változást hoz az elektronikus fizetés lehetőségének kötelező biztosítására vonatkozó jogszabályi előírás. 2019-ben a tranzakciók számának 79 százaléka történt olyan fizetési helyzetben, ahol biztosított volt a kártyaelfogadás az ügyfelek részére, így a jogszabályi változás várhatóan a fennmaradó 21 százalékot fogja pozitívan érinteni. (3. ábra)

3. ábra
Kártyaelfogadás statisztikái az online pénztárgépek adatbázisa alapján (2019)

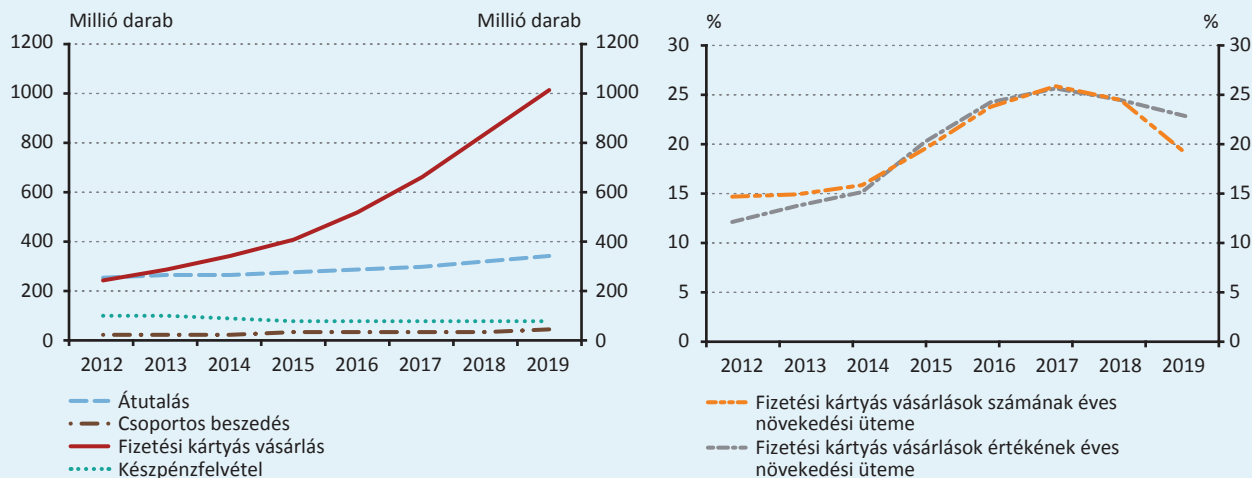

2.1.2. Az elektronikus pénzforgalmi műveletek elterjedtsége

A fizetési infrastruktúra fejlődése mellett a hazai elektronikus pénzforgalmi tranzakciók számának bővülése is töretlenül folytatódott 2019-ben, aminek fő húzóerejét továbbra is a fizetési kártyás vásárlások jelentették. Az elektronikus fizetési tranzakciók száma 2019-ben közel 15 százalékkal nőtt a megelőző évhez képest, és meghaladta a 1,4 milliárd darabot. Ehhez döntő mértékben a fizetési kártyás vásárlási forgalom előző évekhez hasonló szignifikáns emelkedése járult hozzá. A kártyás vásárlási tranzakciók száma a 19 százalékot meghaladó bővülés következtében megközelítette az 1 milliárd darabot (4. ábra). A forgalom korábbi évekhez hasonló dinamikus emelkedéséhez nagymértékben hozzájárult az érintéses technológia további terjedése és a változatlanul magas szintű biztonság. Az érintéses tranzakciók számarányban 92 százalékot tettek ki a hazai kibocsátású kártyákkal belföldön lebonyolított fizikai vásárlások szegmensében (4. ábra). A kártyatranszakciók esetében ugyanakkor egyre nagyobb teret nyernek az online vásárlások is, a különböző webshopok terjedésének és a fogyasztói bizalom erősödésének köszönhetően: a hazai kártyával lebonyolított internetes megrendelések 2019-ben a teljes vásárlási forgalom tranzakciószámának 15 százalékát tették ki. Ez a trend a fogyasztói szokások koronavírus-járvány okozta megváltozása miatt várhatóan még erősebb lehet a jövőben. Szembetűnő a növekedés a hazai vásárlások mellett a határon átnyúló forgalom vonatkozásában is. Éves szinten a mintegy 90 millió határon átnyúló tranzakció 30

4. ábra

A fizetési számlához kapcsolódó főbb fizetési műveletek hazai forgalma (2012–2019)

százalékos bővülést jelez, azonban csak egy kisebb részük (31 százalék) kötődik külföldi fizikai kereskedői elfogadóhelyeken lebonyolított vásárlásokhoz. Döntő hányaduk (69 százalék) a kártya fizikai jelenlétét nem igénylő internetes megrendelésekhez kapcsolódik.

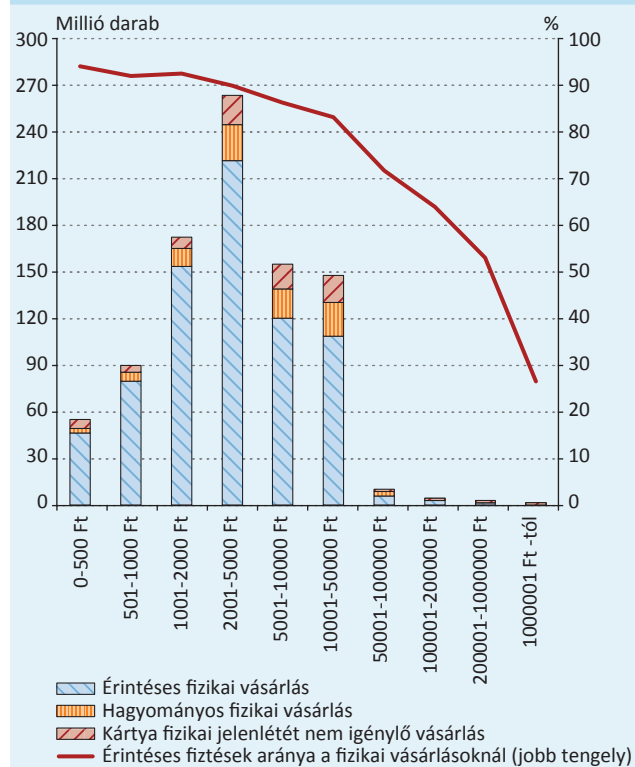
Jelentősebb növekedés történt 2019 során a kártyaalapú innovatív fizetések és az átutalások vonatkozásában. Az innovatív fizetési megoldások terjedésének eredményeként a hazai kártyákkal lebonyolított tranzakciók darabszámban 3, értékben pedig 2 százaléka történt hazai pénzforgalmi szolgáltatók által kínált mobiltárca-alkalmazásokon keresztül. Ugyan még alacsonynak tűnnek ezek az arányok, azonban a 30 millió tranzakció és a 156 milliárd forintos érték közel megnégyszereződött 2018-hoz képest. Mindezek mellett az átutalások számában gyorsuló ütemű, közel 7 százalékos bővülés történt 2019-ben, amelyet az azonnali fizetési rendszer 2020. március 2-i bevezetése várhatóan tovább erősít majd a jövőben, jelentős teret nyitva az átutalásalapú innovatív fizetési megoldások megjelenéséhez és elterjedéséhez is.

A kártyás vásárlások túlnyomó többsége továbbra is az 50 ezer forint alatti szegmensben történik, a forgalom szempontjából meghatározó érték kategóriákban pedig 80–90 százalék feletti az érintéses technológia használatának aránya. A kártyás vásárlások értékhatár szerinti megoszlását tekintve a forgalom 64,7 százalékát az 5 ezer forint alatti fizetések teszik ki, az 50 ezer forint alatti szegmensben pedig a forgalom 98,5 százaléka összpontosul. Az 50 ezer forint feletti kategóriákban ugyan drasztikusan alacsonyabb a kártyahasználat, azonban ez a magasabb értékű tranzakciók alacsonyabb előfordulására is visszavezethető. Az érintéses vásárlások aránya a kártya jelenlétét igénylő fizikai vásárlásoknál az értékhatár emelkedésével arányosan

kismértékben csökken, mindazonáltal az 5 ezer forint alatti kategóriákban az arány 90 százalék feletti, továbbá az 5 és 50 ezer forint közötti szegmensekben is meghaladja a 80 százalékot. Az érintéses vásárlások magasabb értékű tranzakciók esetében látható kisebb mértékű alkalmazásához több tényező is hozzájárulhatott 2019-ben: egyrészt az 5 ezer forint feletti kötelező PIN-kódhasználat, amely mindenképp

5. ábra

A fizetési kártyás vásárlási forgalom értékhatár szerinti megoszlása a hazai elfogadói infrastruktúrán és az érintéses fizetések aránya az egyes érték kategóriákban (2019)

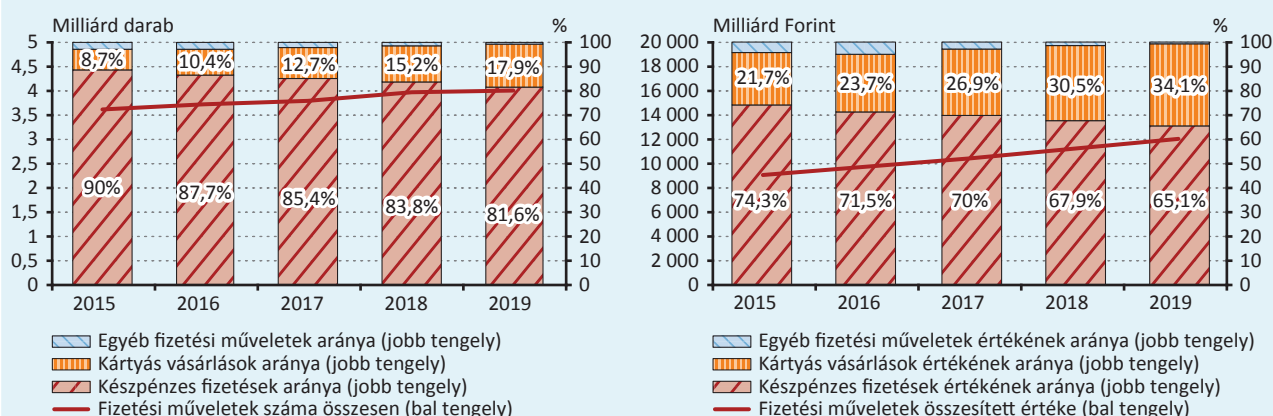
a POS-terminál ügyfél általi kezelését igényelte, másrészt az érintéses technológiát nem támogató POS-terminálok esetleges koncentrációja azoknál a fizikai kereskedőknél, akiknél az átlagos fogyasztói kosár összetétele jellemzően nagyobb értékű fizetési műveleteket eredményez, harmadrészt pedig a hagyományos kártyás fizetés lebonyolításával kapcsolatban érzékelt magasabb fokú bizonyosság a nagyobb értékű fizetési műveletek esetében, ami ugyanakkor egyre kevésbé jellemző. (5. ábra)

Az online pénztárgépek adatbázisának 2019-es adatai alapján ugyan még mindig a készpénz a leggyakrabban használt fizetési mód, azonban az elmúlt években rohamosan nőtt az elektronikus tranzakciók aránya Magyarországon. Az elektronikus fizetések térnyerését az online pénztárgépek adatbázisában megfigyelhető, fizetési módok közötti megoszlás alakulása is alátámasztja. 2019-ben

a mintegy 4 milliárd darab tranzakció 17,9 százaléka fizetési kártyával történt, ami 2,7 százalékpontos növekedést jelent a megelőző évhez képest. A készpénzhasználat továbbra is csökkenő tendenciát mutat, mindazonáltal a tranzakciók számát tekintve még mindig magas, 81,6 százalékos az aránya. A fizetési műveletek értékét tekintve kedvezőbb a helyzet, mivel a kártyás vásárlások az össztranzakcióérték több, mint harmadát tették ki, így a készpénzes fizetések értékarányosan csak 65,1 százalékot adtak. Mindezek mellett az egyéb fizetések aránya az eddigiekhez képest nagyobb mértékben csökkent, főként a tranzakcióérték tekintetében, aminek egyik oka lehet a cafeteria-rendszer strukturális átalakulása és ezzel párhuzamosan az igénybe vehető juttatási elemek, így a különböző utalványok körének szűkülése, mivel az utalványok az online pénztárgépek adatbázisában egyéb fizetési módként jelennek meg. (6. ábra)

6. ábra

Az online pénztárgépek adatbázisában szereplő fizetési műveletek számának és értékének aránya az egyes fizetési módok szerint (2015–2019)

1. keretes írás

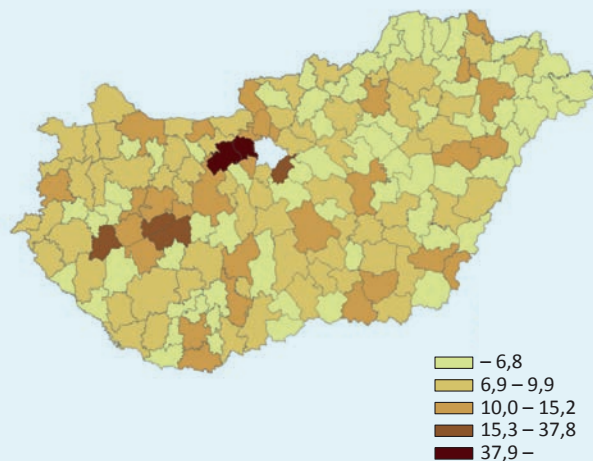
Bankkártyás fizetési szokások területi adatai

Az MNB 2019-ben megvizsgálta a kártyás fizetési mód hazai területi jellemzőit a kártyás fizetések infrastruktúrájára és használatára ható tényezők azonosításával². Ezek alapján főként a keleti, nagyobb városoktól távolabbi térségekben alacsony szintű még a kártyaelfogadás, -birtoklás és -használat. Az elfogadói hálózat fejlettségbeli eltérései nagyban visszavezethetők a költségekre, így az elektronikus fizetési módok elfogadásának biztosítása szempontjából számos vállalkozásnak kedvező lehetőség az olcsóbb azonnali fizetés bevezetése.

Az elfogadói hálózatot vizsgálva több területi különbség is látható (7. ábra). A várakozásoknak megfelelően megyei szinten Budapest lefedettsége kimagasló, az ezer főre jutó terminálok száma 26 darab, köszönhetően annak, hogy az összes terminál több, mint harmada itt került kihelyezésre. Emellett Fejér és Pest megye mutat magasabb értékeket az ezer főre jutó terminálok tekintetében, utóbbi elsősorban a Budaörsöt is magába foglaló Budakeszi járás miatt, ahol nagymértékben koncentrálódnak az autópályák biztosította könnyű megközelíthetőség miatt

² <https://hitelintezetiszemle.mnb.hu/letoltes/hsz-19-1-t3-kajdi-nemecsiko.pdf>

7. ábra
1000 főre jutó POS-terminálok száma járásonként
(2018. február)

Forrás: Kajdi – Némecskó: A kártyás fizetési mód területi jellemzői Magyarországon (Hitelintézeti Szemle, 19. évf. 1. szám, 2020. március)

a kiskereskedelmi egységek. Borsod-Abaúj-Zemplén, Nógrád és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyékben a legkedvezőtlenebb a helyzet ebből a szempontból, ahol az ezer főre jutó készülékek száma alig haladja meg a 7-et. A kártyaelfogadást járásonként vizsgálva további területi különbségek láthatók (7. ábra). Számos alföldi járásban kevésbé, míg a főváros körüli agglomerációban és a Balatonnál, illetve a nagyvárosok környékén jobban fejlett a kártyaelfogadási infrastruktúra.

A kártyaelfogadói hálózat fejlettségéhez kapcsolódóan a vizsgálat tárgyát képezte, hogy mely változók hatnak szignifikáns mértékben a készülékek számára azokon a településeken, ahol található POS-terminálok. Az eredmények azt mutatják, hogy a nagyvárosokhoz képest szignifikánsan alacsonyabb a terminálok száma a település méretének csökkenésével – a népességszámból fakadó mérethatásokat kiszűrve is. A kártyás elfogadói hálózat nagyságára az összes regisztrált vállalkozáson belül a kiskereskedelmi és vendéglátóipari szektor vállalkozásainak növekvő részaránya is pozitív

hatással van egy adott településen. Hasonlóképp pozitív kapcsolat és szignifikáns hatás merül fel a népességszám és a terminálokból származó bevételek tekintetében.

A lakossági kártyabirtoklás szorosan összefügg az életkorral, a gazdasági helyzettel és az adott személy lakhelyével. Az idősebb korosztályok esetében jelentős mértékben csökken a kártyabirtoklás aránya, és a háztartásfő iskolai végzettsége szerinti bontás esetében is számottevő különbségeket találunk. Míg az alapfokú végzettségűek kevesebb, mint felének van bankkártyája, addig a közép- és felsőfokú végzettséggel rendelkezőknél ugyanez az arány 72, illetve 85 százalék. A háztartásfő gazdasági aktivitása szerint vizsgálva a lefedettséget, legmagasabb (79 százalékos) érték az alkalmazottaknál tapasztalható, amelytől némileg elmarad a diákok és háztartásbeliek 75 százalék körüli aránya, a nyugdíjas vagy munkanélküli személyeknél pedig jóval alacsonyabb (60 százalék körüli) ez az érték. Területi szempontból minden régió esetében alacsonyabb a kártyabirtoklás a közép-magyarországihoz képest, a legrosszabb képet ebből a szempontból az észak-alföldi régió mutatja. A háztartás anyagi helyzete (egy főre jutó jövedelem, fogyasztás) pozitívan befolyásolja a kártyabirtoklást.

A kártyás forgalom terén nagyfokú koncentráció mutatkozik a nagyvárosoknál és a fontosabb turisztikai desztinációknál, mindazonáltal területileg a főváros mellett Északnyugat-Magyarországon használják legintenzívebben a kártyás fizetést. A kártyás forgalom területi eloszlását többek között az egy POS-terminálra jutó forgalommal érdemes vizsgálni, ilyen módon figyelembe véve az elfogadói infrastruktúra térbeli eltéréseit, azaz alapvetően azt, hogy a kártyabirtokosok mennyire használják intenzíven a kiépített kártyaelfogadói hálózatot. A forgalom területi eloszlása jóval koncentráltabb az elfogadói hálózaténál, és a nagyvárosok mellett elsősorban az ország északnyugati negyedében tapasztalható intenzív kártyahasználat, ami betudható többek között a budapesti agglomeráció gazdasági fejlettségének, a Balaton-felvidéki turizmusnak, valamint a nyugati határhoz közeli ipari központoknak. A kártyás forgalmat emellett számos további tényező is befolyásolja, így többek között a térség általános gazdasági fejlettsége, vagy a lakossági kártyabirtoklási aránya.

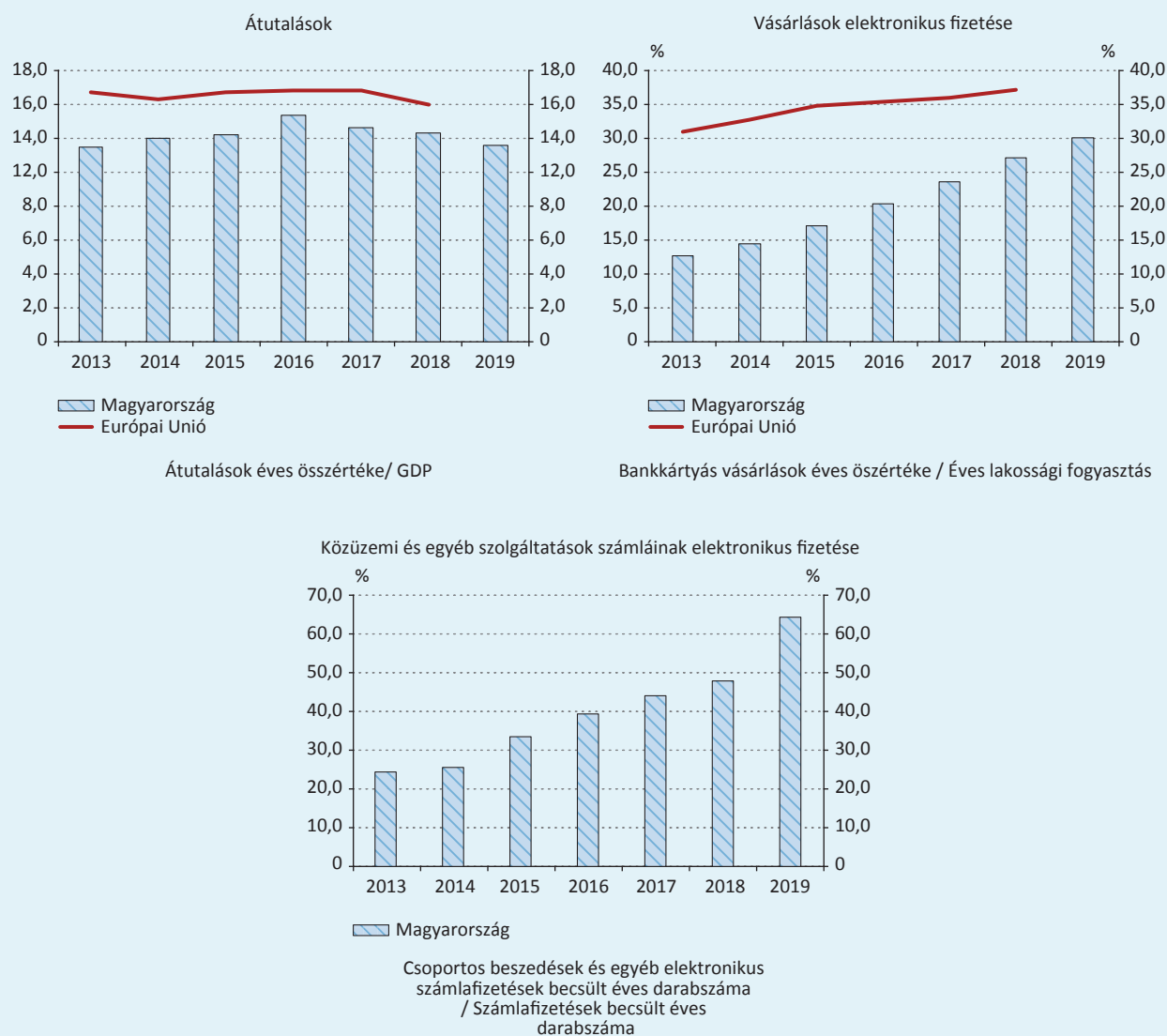
2.1.3. A magyar hatékonyság európai összehasonlításban

2019-ben is javult a hazai pénzforgalom hatékonysága, az elektronikus fizetések aránya pedig tovább közelített az európai uniós átlaghoz. A hazai pénzforgalom fejlettségének további javulásához nagymértékben hozzájárult a korábbi évek előremutató, aktív jegybanki és kormányzati szerepvállalása a hazai infrastruktúrák, illetve az elektronikus fizetések fejlesztésének előmozdításában. Az átutalási forgalom GDP-hez viszonyított arányának változásában ugyan folytatódott a korábbi évek negatív tendenciája, azonban ez elsősorban továbbra is a GDP magas növekedési ütemének tulajdonítható. A mutató ezzel együtt is

kedvezően magas értéket mutat a vállalati szektor kiemelkedő átutalási forgalmának köszönhetően, az azonnali fizetési rendszer bevezetése pedig várhatóan új lökést ad az uniós átlaggal szemben mért csekély mértékű különbség ledolgozásához. A hazai fizetési kártyás infrastruktúra fejlődésének, valamint a kártyás vásárlási forgalom jelentős mértékű bővülésének hatására az elsősorban lakossági pénzforgalom hatékonyságát jelző két mutató, a vásárlások elektronikus fizetése, valamint a közüzemi és egyéb szolgáltatások számláinak elektronikus fizetése tekintében 2019-ben is számottevő előrelépés volt tapasztalható. A vásárlások elektronikus fizetése esetében hazánk ismét jelentősen közelített az európai fejlettségi szinthez. (8. ábra)

8. ábra

A magyarországi pénzforgalom fejlettségét jellemző mutatószámok alakulása (2013–2019)

A magyar számlafizetési adatokban 2019 előtt nincsenek benne a nem csekken vagy csoportos beszedésen keresztül történő számlafizetések (pl. online vagy szolgáltató kirendeltségén történő kártyás fizetés, átutalás), ugyanakkor a folyamatosan bővülő postai bankkártyás csekkfizetések mindvégig szerves részét képezték a mutatóknak. Az EU-s összehasonlításhoz nem állnak rendelkezésre európai számlafizetési adatok.

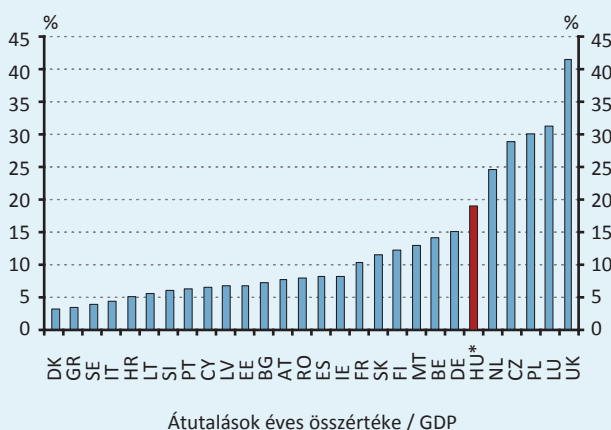
Forrás: MNB, EKB, Eurostat

Az átutalások összértékének GDP-hez viszonyított arányában Magyarország az Európai Unió élmenyőzéhez tartozik.

Az átutalások összértékének GDP-hez viszonyított arányában – a korábbi évekhez hasonlóan – kismértékű visszalépés történt, ami a GDP átutalási forgalmat meghaladó növekedésére vezethető vissza (8. ábra), viszont hazánk ebben a diszciplínában továbbra is előkelő helyet foglal el az Európai Unió tagországainak rangsorában (9. ábra). Ez nagyban köszönhető annak, hogy a vállalati szektor fizetési forgalmának döntő többsége – különösen a jelentősebb vállalatok nagyrészt tranzakcióinak köre – átutalások útján kerül lebonyolításra. A 2020. március 2-ától elérhető azonnali fizetési szolgáltatás várhatóan új lendületet ad a mutató javulásához a fogyasztók különböző fizetési helyzeteket érintő szokásainak megváltozására gyakorolt hatásán keresztül, köszönhetően az elektronikusan kezdeményezett átutalások folyamatos elérhetőségének, illetve a korábbiakhoz képest rendkívül gyors átfutási időnek.

9. ábra

Az átutalások összértékének GDP-hez viszonyított aránya az európai országokban (2018)

Forrás: EKB és Eurostat adatok alapján MNB szerkesztés

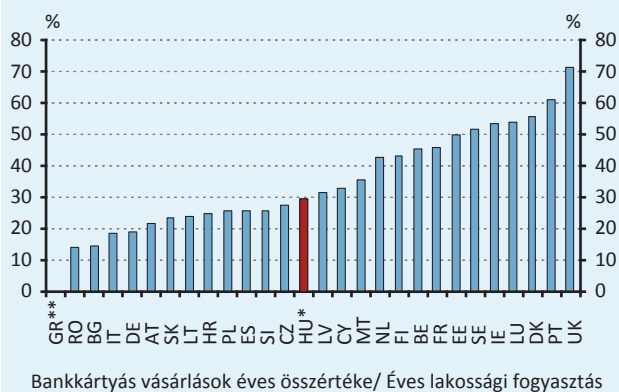
*Módszertani eltérések és árfolyamváltás miatt kismértékben eltér a 8. ábrán szereplő értéktől.

A vásárlások elektronikus fizetése vonatkozásában Magyarország stabilan az Európai Unió középmezőnyében helyezkedik el. Az érintésszerű technológia folyamatos terjedésének (1. ábra), a kártyás infrastruktúra magas fokú biztonsága révén a fogyasztói bizalom további erősödésének, illetve a fizetési kártyás infrastruktúrára épülő innovatív szolgáltatások (pl. mobiltárcák) térnyerésének, valamint ezek eredményeként a kártyás vásárlási forgalom kitartóan magas növekedésének köszönhetően hazánk a vásárlások elektronikus fizetése tekintetében kedvező helyet foglal el az Európai Unió tagországainak rangsorában (10. ábra). 2019-ben a megelőző évhez képest ismételtelen magas, 3 százalékpont feletti javulás történt, ami továbbra is jelentősen meghaladja az uniós átlag növekedési ütemét (8. ábra).

Mindezek eredményeként hazánk fokozatosan közelít a legfejlettebb országokban tapasztalható szinthez.

10. ábra

Vásárlások bankkártyás fizetése az európai országokban (2018)

Forrás: EKB és Eurostat adatok alapján MNB szerkesztés

*Módszertani eltérések és árfolyamváltás miatt kismértékben eltér a 8. ábrán szereplő értéktől.

**Az elemzéskor még nem álltak rendelkezésre az adatok.

A számlafizetések tekintetében rohamosan terjed az elektronikus fizetés, ami a különböző számlakibocsátók által elfogadott fizetési módok egyre szélesebb körének és a digitalizáció terjedésével párhuzamosan megváltozó fogyasztói szokásoknak tulajdonítható. A fogyasztók a digitalizáció terjedésével egyre inkább előnyben részesítik az elektronikus fizetési megoldások alkalmazását a számlafizetések esetében is, ami a készpénzes tranzakciók visszaszorulását eredményezi. Ehhez hozzájárul a csoportos beszedések stabil növekedése, valamint az, hogy a Magyar Posta Zrt. által bevezetett, fizetési kártyára épülő csekkbefizetési szolgáltatásokat egyre többen veszik igénybe. Emellett a számlakibocsátók is egyre szélesebb körben adnak lehetőséget a szolgáltatások díjának rendezésénél a jellemzően kényelmesen használható, távoli elektronikus fizetési módok (pl. mobilalkalmazáson vagy internetes ügyfélszolgálaton, esetlegesen külső számlabemutatón keresztül online fizetési kártyás vásárlás) alkalmazására. Mindezek eredményeként a számlafizetések vonatkozásában a csoportos beszedés és postai fizetési kártyás csekkbefizetés mellett rohamosan terjednek az egyéb elektronikus fizetési formák, így az online kártyás vásárlás és az átutalás is. Éppen ezért az MNB közvetlenül a számlakibocsátó szolgáltatók körében felmérést végzett a 2019-es számlafizetések fizetési módok közötti megoszlásának minél pontosabb megállapítása érdekében, amelynek eredményeképpen az alkalmazott mutatóba az elektronikus fizetések vonatkozásában az eddig meghatározó szerepet betöltő postai kártyás fizetések és csoportos beszedések mellé beépítésre került a fogyasztói

számlafizetési szokások megváltozása miatt egyre szélesebb körben alkalmazott átutalás és a szolgáltatónak vagy megbízottjának történő online kártyás fizetés is. Ennek következtében a mutató értéke a 2018-as adatokhoz képest 16,4 százalékponttal magasabb értéket, azaz 64 százalékot mutat (8. ábra). A mutató alakulására a jövőben további kedvező hatást gyakorolhat az azonnali fizetési rendszer bevezetéséhez kapcsolódóan megjelenő fizetési kérelem-szolgáltatás, illetve a koronavírus-járványhoz kapcsolódóan megjelenő óvatossági megfontolás.

2.2. AZ ELEKTRONIKUS PÉNZFORGALOM KÖLTSÉGE

2.2.1. Árazási trendek

Az MNB 2019-ben lefolytatott részletes vizsgálata alapján a hazai bankok nemzetközi összehasonlításban is drágán és kedvezőtlen árazási szerkezetben nyújtják az átutalási szolgáltatást. Az MNB 2019-ben megvizsgálta³ a pénzforgalmi szolgáltatások hazai árazását, aminek alapján megállapítást nyert, hogy a magyar lakossági ügyfelek jövedelemarányos pénzforgalmi költsége európai összehasonlításban is magasnak tekinthető. További probléma, hogy a nemzetközileg széles körben elterjedt ún. csomagárazást – azaz amikor az átutalási tranzakciókat nem terhelik közvetlen díjak – csak kevés hazai bank alkalmazza. Az elemzés alapján az MNB azt az elvárást fogalmazta meg a bankok felé, hogy az átutalások esetében is alapszolgáltatásként biztosítsák a jövőben minden hazai lakossági ügyfél számára azt, hogy a havi számlavezetési díj megfizetése ellenében korlátlan számú és összegű tranzakciót indíthasson további költségek nélkül.

A hazai pénzforgalmi szolgáltatók árazási struktúrája túl bonyolult, ami hátráltatja a számlacsomagok összehasonlíthatóságát és a piaci versenyt. A hazai pénzforgalmi szolgáltatások banki kondíciói a fogyasztók számára átláthatatlanok és nehezen értelmezhetők. Ez egyúttal az egyes számlacsomagok összehasonlíthatóságát is nehezíti, ami csökkenti a fogyasztók számlaváltási kedvét, ezáltal pedig a versenyt a fizetési piacon. Az összehasonlíthatóság előmozdítása kapcsán részleges megoldást kínálnak az európai fizetésszámla-irányelv előírásai, illetve középtávon változást hozhat a számlainformációs szolgáltatók elterjedése is, amelyek az ügyfél tranzaktálási szokásai alapján tudnak kedvezőbb számlacsomagokat ajánlani. A számlacsomagok összehasonlíthatóságát – ezáltal a szolgáltatók közötti versenyt – nagyban támogathatná a csomagárazás bevezetése is, a jelenleginél jóval egyszerűbb díjszerkezetnek köszönhetően.

Az MNB az azonnali fizetés 2020. március 2-i indulásakor ismét áttekintette az átutalási tranzakciók árazását, és megállapította, hogy jelenleg is viszonylag alacsony azon ügyfelek száma, akik külön tranzakciós díjak nélkül tudnak átutalásokat indítani. Az MNB azonnali fizetéshez kötődő célvizsgálata során 10 bank 35 számlacsomagjának 2020 februárjára vonatkozó átutalási kondíciói kerültek áttekintésre, a legnagyobb, 35 ezer fő fölötti ügyfélszámmal rendelkező számlacsomagok figyelembevételével. Ezek a számlacsomagok a hazai elsődlegesen fizetési célú számlák közel 70 százalékát fedik le, azaz 4,4 millió darab számlát érintenek. Az elemzés célja az volt, hogy az azonnali fizetés 2020. március 2-i indulásakor látható legyen, hogy mely bankoknál van olyan számlacsomag, amely csomagárazást alkalmaz, azaz nem terheli külön díjjal az egyes átutalási tranzakciókat, így támogatva az azonnali fizetés hazai elterjedését. A vizsgálat alapján megállapítható volt, hogy alapvetően csak az ügyfelek kis hányada rendelkezik csomagárazást alkalmazó számlacsomaggal. A vizsgált számlacsomagokat igénybe vevő ügyfelek mindössze 3 százalékánál érvényesül korlátlan csomagárazás, míg 13 százalékuk esetében korlátozott csomagárazásról beszélhetünk, azaz csak bizonyos összeghatár alatt nincsenek tranzakciós díjak vagy csak a pénzügyi tranzakciós illeték kerül felszámításra 20 ezer forint felett. Továbbá ezek között is több olyan számlatermék van, amelyet az adott bank már nem forgalmaz, azaz új ügyfelek számára jelenleg nem vehető igénybe. Árnyalja a képet ugyanakkor, hogy a legnagyobb ügyfélszámmal bíró lakossági bankok közül volt olyan, amelynél már a vizsgálat idején is elérhető volt csomagárazást alkalmazó számlacsomag, továbbá olyan is, amelynél az azonnali fizetés indulása után tettek elérhetővé ilyen számlaterméket. Emellett vannak olyan további számlacsomagok is, amelyek megfelelnek a csomagárazási elvárásoknak, azonban alacsony ügyfélszámuk miatt nem kerültek bele a vizsgálandó körbe.

Az MNB két fő elvárást fogalmazott meg: minden banknál legyen csomagárazásalapú számlatermék és minél többen vegyék ezeket igénybe. A banki számlakondíciók áttekintése alapján az MNB két határozott elvárást fogalmazott meg a szektor felé. Egyrészt fontos, hogy minden bank kínálatában legyen olyan, legfeljebb néhány száz forintos havidíjért bárki számára igénybe vehető számlacsomag, amely külön tranzakciós díj nélkül teszi lehetővé az azonnali fizetések indítását. Másrészt pedig a kritériumoknak már megfelelő számlacsomagok esetében a lakossági használat további banki ösztönzése is kiemelkedően fontos. Ezen célok fontosságát az MNB vezetői körlevélben is hangsúlyozta a szektor számára, azonban ha a hazai bankok rövid időn belül továbbra sem reagálnak érdemben az MNB által megfogalmazott

³ <https://www.mnb.hu/letoltes/mnb-penzforgalmi-arazas-nemzetkozi-osszehasonlitasban-002.pdf>

elvárásokra, további jegybanki lépések szükségesek a hazai pénzforgalom fejlődését jobban támogató árazás kikényszerítése érdekében. A csomagárazás széleskörű elterjedése azért is bír kiemelkedő jelentőséggel, mivel 2021. január 1-jét követően az online pénztárgép használatára kötelezettek kötelesek lesznek biztosítani az elektronikus fizetés lehetőségét az ügyfelek számára, így a kisebb kereskedők számára olcsó és egyszerű megoldást kínáló azonnali fizetési szolgáltatás használata nagymértékben ösztönözhető lenne a fogyasztók számára nyújtott csomagárazás számlákkal.

Minden pénzforgalmi szolgáltatónak biztosítania kell olyan széles körben elérhető számlacsomagot, amelynél

az átutalásokat nem terhelik külön díjak és amely korszerű elektronikus pénzforgalmi szolgáltatások igénybevételét teszi lehetővé. A pénzforgalmi szempontból kedvező számlacsomagok esetében az átutalások díjai mellett további kritériumok is meghatározhatók. Ilyen lehet például a fizetési kérelem-szolgáltatás, illetve a mobilfizetési alkalmazás biztosítása vagy a korszerű adatbeviteli módok (QR-kód, NFC) elérhetővé tétele a mobilalkalmazásokban. Szintén fontos, hogy legfeljebb olyan jövedelmi- és megtakarítási elvárás kapcsolódjon a számla igénybevételéhez, amely kellően alacsony ahhoz, hogy a fogyasztók túlnyomó többségének elérhető legyen.

2. keretes írás

Európai fejlemények és hazai hatások a pénzforgalom árazása terén

Az euróátutalások díjának csökkentése a forintátutalások díjának szintjére

A határon átnyúló fizetésekről szóló európai uniós rendelet⁴ előírásainak köszönhetően 2019. december 15-től olcsóbbá váltak az euróban lebonyolódó, határon átnyúló fizetések az Európai Unió tagállamaiban (ideértve Izlandot, Liechtensteint és Norvégiát is). A rendelet előírásai értelmében ugyanis az euróban történő, határon átnyúló fizetések díjának meg kell egyeznie az azonos értékű, belföldi forintfizetésekért felszámított díjakkal. Mindez a gyakorlatban azt jelenti, hogy az EGT-tagállamokban az euróátutalásokért, illetve a fizetési kártyával történő fizetésekért a pénzforgalmi szolgáltatók legfeljebb ugyanakkora díjat számíthatnak fel, mintha a fizetési művelet Magyarországon, forintban történt volna.

Az árfolyam-konverziós díjak transzparenciájának növelése

A 2020. április 19-től hatályos előírások értelmében a kártyakibocsátó pénzforgalmi szolgáltatók a honlapjukon vagy a netbankban kötelesek közzétenni a kártyás fizetéshez kapcsolódó árfolyamváltásért (konverzióért) felszámításra kerülő teljes díj mértékét. Ugyancsak ekkori hatálybalépéssel azon kártyaelfogadók, akik az értékesítés helyén (pl. pénztárgépnél) vagy az ATM-nél pénznemek közötti átváltási (ún. DCC)⁵ szolgáltatást nyújtanak, a fizetési művelet kezdeményezése előtt digitális formában a terminálon vagy automatán, illetve online vásárláskor a képernyőn keresztül kötelesek tájékoztatni ügyfeleiket a fizetési kártyás vásárlások, valamint készpénzfelvételek esetén a konverzióért felszámított teljes díjról. Tekintettel arra, hogy a forint fizetési számláról kezdeményezett, más devizában denominált fizetési műveletek esetén a konverzióért felszámított díjak mértéke szolgáltatóként jelentős eltérést mutathat, ezzel lehetővé válik, hogy az ügyfelek már a vásárlás előtt tájékozódjanak ezen díjakról.

⁴ A Közösségben történő határokon átnyúló fizetésekről és a 2560/2001/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről szóló 2009. szeptember 16-i 924/2009/EK európai parlamenti és tanácsi rendelet.

⁵ A dinamikus valutakonverzió lehetővé teszi a kártyaleolvasó termináloknál és készpénzkiadó automatáknál fizetési kártyával történő vásárlás vagy készpénzfelvétel esetén a helyszíni átváltással (dinamikus valutakonverzió) forintban való fizetést is. Ebben az esetben a kártyaleolvasó terminál vagy az ATM üzemeltetését végző külföldi szolgáltató által meghatározott árfolyamon azonnal átszámításra kerül a vásárlás vagy készpénzfelvétel összege forintra is és a fizetési számla ezen forint összeggel kerül megterhelésre.

Pénzforgalmi díjjegyzék bevezetése a számlavezetők összehasonlíthatóságának javításáért

A fizetesiszámla-váltás megkönnyítése és az alapszámla mellett a Fizetesiszámla-irányelv harmadik pillére⁶ is átültetésre került a hazai jogrendszerbe. A szabályozás célja, hogy a fogyasztók pontosabb képet kaphassanak a számlájuk használata után kifizetett díjakról, valamint egy, az MNB által üzemeltetett számlaválasztó internetes alkalmazás segítségével könnyebben tudjanak választani az EU-ban elérhető számlacsomagok között. A pénzforgalmi szabályozás értelmében minden pénzforgalmi szolgáltatónak kötelező az összes általa alkalmazott díjat, költséget és egyéb fizetési kötelezettséget a pénzforgalmi keretszerződésbe foglalni, valamint a szerződéskötés előtt ezekről a leendő, fogyasztónak vagy mikrovállalkozásnak minősülő ügyfelét tájékoztatni. Azonban a gyakorlatban nehézkes ezekben a szerződéses feltételekben eligazodni, ami ahhoz vezethet, hogy a számlatulajdonosok nem is foglalkoznak ezekkel a költségekkel, és hosszú évekig, évtizedekig olyan számlacsomagot használnak, amelynél jelentősen olcsóbb is elérhető lenne a piacon, adott esetben egy másik pénzforgalmi szolgáltatónál. Erre a problémára próbál megoldást találni a Fizetesiszámla-irányelv, amelynek értelmében minden számlavezetőnek készítenie kell egy ún. díjjegyzéket az általa kínált számlacsomagokról. A díjjegyzék a számlacsomagok könnyebb összehasonlíthatósága érdekében az egész EU-ban egységes szerkezetű és megjelenésű, továbbá a leggyakoribb szolgáltatások vonatkozásában egységes fogalmakat is használ, és megmutatja, hogy az adott csomagban mennyibe kerülnek az egyes szolgáltatások (pl. számlavezetés vagy átutalás). A díjjegyzékek feltöltésre kerültek az MNB által üzemeltetett központi honlapra is, így az érdeklődő ügyfelek könnyen összehasonlíthatják a számlavezetők ajánlatait. Továbbá a számlavezetőknek évente egy alkalommal egy ún. díjkimutatást kell az ügyfeleik részére elérhetővé tenniük, amely kimutatás tartalmazza a tárgyévben az ügyfél terhére általuk felszámított összes díjat.

2.2.2. Szolgáltatói bevételek

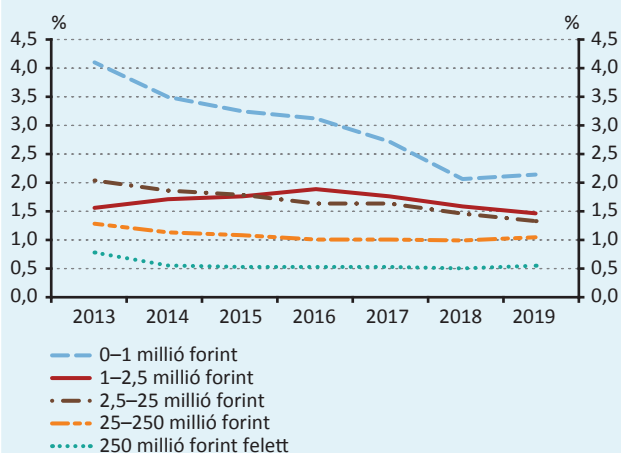
2019-ben is folytatódott a hazai bankszektor pénzforgalmi szolgáltatásokból származó díjbevételeinek növekedése, és a bevételeken belül továbbra is az átutalásokhoz kapcsolódó tételek dominanciája érvényesült. A pénzforgalmi szolgáltatásokból származó bevételek 10,3 százalékkal nőttek 2018-hoz képest, és megközelítették az 587 milliárd forintot. A nominális növekedés – 2018-hoz hasonlóan – elsősorban a forgalom növekedésére, így az össztranzakciószám 13,8 százalékos, illetve az össztranzakcióérték 3,8 százalékos bővülésére volt visszavezethető. 2019-ben is az átutalásokhoz és a számlavezetéshez kapcsolódó bevételek voltak a legjelentősebbek: a szolgáltatói bevételek 24,3 százaléka (143 milliárd forint) az átutalásokból származott, míg a számlavezetéshez kapcsolódó tételek 19,2 százalékot (112 milliárd forint) tett ki az összbevételeken belül. Az átutalásokhoz kapcsolódó, kiemelkedően magas bevételek egyrészt arra vezethetők vissza, hogy ennél a fizetési módnál a pénzforgalmi szolgáltatók árazása az MNB elvárásának ellenére – az előző alfejezetben részletesen bemutatottak szerint – jellemzően még mindig nem kedvező, mivel közvetlenül a tranzakciókat terheli, és sokszor azok értékével arányos. Másrészt ennél a fizetési módnál értékben jelentős

volumenű a vállalati pénzforgalom is, aminek eredményeként az elektronikus fizetési módok közül az átutalások összértéke magasan a legnagyobb. Ugyanakkor az átutalásokhoz kapcsolódó bevételek dominanciája is alátámasztja azt, hogy szükség van a hazai pénzforgalmi szolgáltatók lakossági átutalásokat érintő árazási struktúrájának felülvizsgálatára és módosítására.

A kártyaelfogadási költségek tekintetében továbbra is magasak a kisebb kereskedők terhei, ráadásul a legkisebb kereskedők esetében a korábban megindult javuló trend is megtorpant 2019-ben. A kereskedők negyedéves forgalmát tekintve az 1–2,5, illetve a 2,5–25 millió forintos kategóriákat leszámítva növekedett a pénzforgalmi szolgáltatók kártyaelfogadáshoz kapcsolódó bevételeinek az aránya a kártyás fizetési forgalomhoz viszonyítva, ami a kereskedők szempontjából megnövekedett költségeket jelent. Különösen negatív fordulat, hogy a legjelentősebb növekedés az 1 millió forint alatti negyedéves kártyás forgalommal rendelkező kategóriát érintette, amelynek eredményeként a legkisebb kereskedők esetében a forgalom ismét 2,1 százalék felletti részére voltak tehetőek a pénzforgalmi szolgáltatók bevételei. Újfent nyílt tehát a rés a legalacsonyabb és legmagasabb forgalommal rendelkező szegmens között. (11. ábra)

⁶ A fogyasztók részére vezetett fizetési számlákhoz kapcsolódó díjakról történő tájékoztatás egyes kérdéseiről szóló 144/2018. (VIII. 13.) Korm. rendelet.

11. ábra
Banki bevételek aránya a kártyás fizetési forgalomhoz viszonyítva a kereskedők negyedéves kártyás forgalma szerinti kategóriákban (2013–2019)

2.3. AZ ELEKTRONIKUS PÉNZFORGALOM MEGBÍZHATÓSÁGA

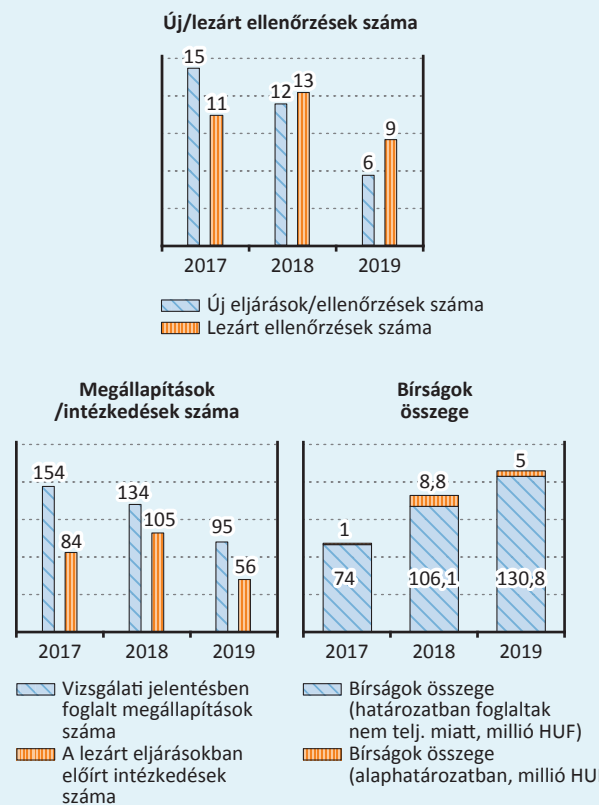
2.3.1. Pénzforgalmi jogszabályoknak való megfelelés

A pénzforgalmi ellenőrzések 2019. évi fókuszában elsősorban a PSD2-ben lefektetett új vagy módosuló szabályokhoz való alkalmazkodás vizsgálata állt. A PSD2 szabályainak ellenőrzése már a 2018 második felében indult ellenőrzési eljárásokban megkezdődött, azonban ezek többségének lezárása 2019-re esett. A pénzforgalmi ellenőrzések a teljes pénzforgalmi szabályozási spektrumot lefedik, és a jogkövető magatartás kikényszerítésének leghatékonyabb eszközeként kerülnek alkalmazásra. Az egyes vizsgálatok szempontrendszere mindig kiemelten érinti az új vagy módosult követelményeknek való megfelelést, így 2019-ben a PSD2 kapott kitüntetett figyelmet. Az éves tervezés alapján lebonyolított helyszíni ellenőrzés szükség esetén kiegészült a pénzforgalmi adatszolgáltatásokon keresztül végzett folyamatos ellenőrzéssel.

Az MNB hatósági ellenőrzés keretében kiemelt figyelmet fordít az ügyfélszámlákhoz való hozzáférés biztosítására, így 2020 során szektorszinten fogja ellenőrizni a PSD2 által előírt hozzáférési interfészek (API-k) megfelelő működését. Az MNB átfogó vizsgálatot indít, tekintettel arra, hogy az API-kkal kapcsolatos szektorszintű adatszolgáltatás keretében megküldött dokumentumokból nem lehetséges minden esetben teljes mértékben megállapítani azt, hogy a számlavezetői interfészek teljes funkcionalitással és a jogszabályokban előírtaknak megfelelően működnek. Mindezek nyomán minden pénzforgalmi szolgáltató (számlavezető és

harmadik fél szolgáltató) esetében ellenőrzésre kerül, hogy megfelelnek-e a biztonságos kommunikációra vonatkozó előírásoknak, vagyis megfelelően alakították-e ki a PSD2 szerinti API-kapcsolatot.⁷

12. ábra
Az MNB által elvégzett pénzforgalmi ellenőrzések főbb adatai⁷ (2017–2019)

Az ábra adatai tájékoztató jellegűek, nem tekinthetők a jogszabályi megfelelést tükröző, tendenciák elemzésre alkalmas időszoros adatnak. Az egyes éveket érintő megállapítások száma nagyban függ pl. a pénzforgalmi ellenőrzések számától, az egy vizsgálatra jutó átlagos megállapítások száma pedig az ellenőrzött intézmények típusától (potenciálisan mennyi egy adott eljárásban a vizsgálható jogszabályhelyek száma).

A 2019-ben elvégzett pénzforgalmi ellenőrzések általános tapasztalata az, hogy a vizsgált pénzforgalmi szolgáltatók működése megfelelő, azonban hiányosságok minden esetben feltárára kerültek. A 2019-ben indult 6 új eljárás kapcsán a tárgyévben sor került az intézmények helyszíni ellenőrzésére, ugyanakkor – az éves áthúzódat figyelembe véve – összesen 7 intézmény részére lett megküldve a vizsgálatok tapasztalatait rögzítő vizsgálati jelentés. Ezen jelentések együttesen 95 jogsértést állapítottak meg. Az év során lezárult 9 ellenőrzési eljárás tekintetében a határozatban vagy figyelmeztető levélben előírt 56 intézkedés mellett további 55 olyan jogsértés tényének megállapítása

⁷ Az ábra az éves áthúzódatokat figyelembe véve mutatja be a pénzforgalmi ellenőrzések eredményeinek adatait, ahol az adott évhez a tárgyévben kiküldött vizsgálati jelentésben foglalt megállapítások és a tárgyévben lezárt eljárások tartoznak, függetlenül az eljárás megindításának évétől.

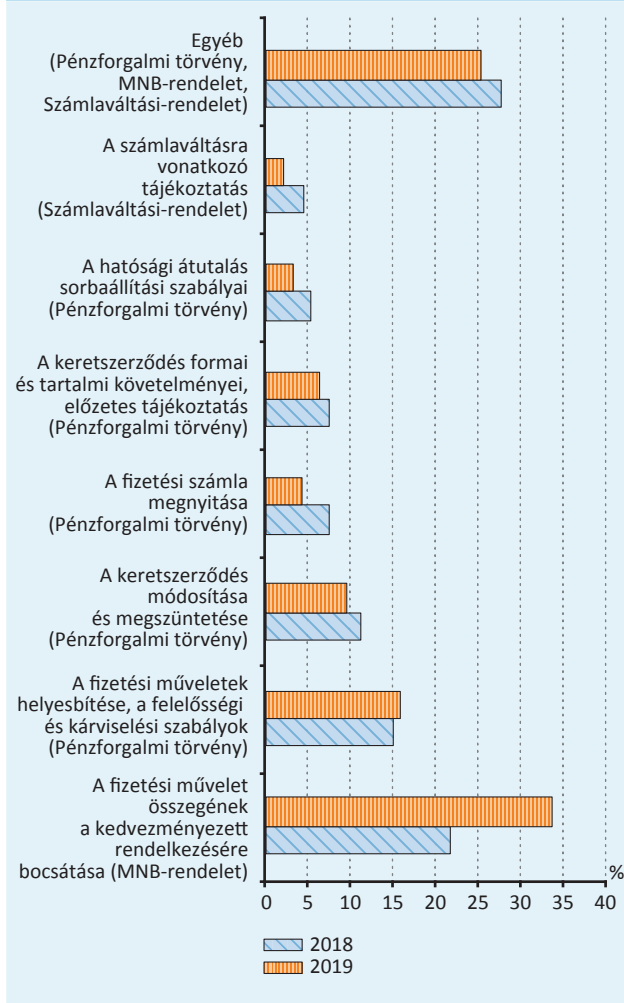
is rögzítésre került, amelyekre rendkívüli adatszolgáltatás megküldését már nem kellett előírni, mert a jelentésben szereplő megállapításokat a határozathozatalig az intézmények igazoltan megszüntették. A határozatok 6 intézménynél az intézkedésre kötelezésen felül összesen 130,8 millió forint bírságot is tartalmaztak, további egy esetben pedig egy korábbi évben határozatban előírt intézkedés tárgyában esedékes határidőre történő teljesítésének elmulasztása miatt a jogsértés ismételt megszüntetésére való kötelezés mellett 5 millió forint bírság került kiszabásra. (12. ábra)

A pénzforgalmi szolgáltatók leggyakrabban a fizetési művelet összegének haladéktalan jóváírására vonatkozó pénzforgalmi jogszabályokat sértették meg 2019-ben.

A pénzforgalmi MNB-rendeletet érintő jogsértések az összes megállapítás felét tették ki, ezeken belül kiemelkedik a fizetési számlák javára beérkező fizetési műveletek haladéktalan jóváírására vonatkozó szabályok megsértése, amely önmagában a feltárt jogsértések harmadát adta, így arányaiban jelentősen megnövekedett az előző évhez képest

(13. ábra). A késedelmesen vagy hibásan teljesített fizetési megbízások, fizetési műveletek esetenként ugyan zavarták, de összességében nem veszélyeztették az ügyfelek fizetési forgalmának kiszámíthatóságát. A nem haladéktalan jóváírás 2019-ben kiemelten a VIBER-ben kiegyenlített fizetési műveleteket érintette, gyakorlatilag minden vizsgált intézménynél megállapításra került egyes VIBER-ben kiegyenlített fizetési műveletek eseti vagy rendszerbeli okokra visszavezethető késedelmes jóváírása. Szintén gyakran merült fel ugyanez hibaként a devizás fizetési műveletek esetében, ami sok esetben arra volt visszavezethető, hogy a pénzforgalmi szolgáltató nem jegyzett folyamatosan árfolyamot a nyitvatartása során. Ezen felül a vizsgálatok fele állapított meg nem haladéktalan jóváírást a postai készpénzáttulások, valamint a napközbeni áttulások vonatkozásában, igaz utóbbiak jellemzően már nem rendszerbe épített problémaként léptek fel, hanem valamilyen informatikai rendszert érintő eseti incidensre voltak visszavezethetők. A haladéktalan jóváírási kötelezettség megszegését az MNB továbbra is szigorúan bírálja el, mivel az információtechnológia fejlettségi szintje a jogszabály megjelenése óta nagyságrendekkel gyorsabb feldolgozást tesz lehetővé a banki rendszerekben.

13. ábra
A pénzforgalmi ellenőrzések során azonosított főbb hibatípusok aránya (2018–2019)

A második leggyakoribb hiba a fizetési műveletek helyesbítéséhez, a felelősségi és kárviselési szabályokhoz kapcsolódott 2019-ben. Az év során feltárt hiányosságok közel fele kötődött a pénzforgalmi törvény megsértéséhez, melyekből idén is kiemelkedtek a fizetési műveletek helyesbítésére, valamint a felelősségi és kárviselési szabályokra vonatkozó jogsértések, amelyek az összes megállapítás mintegy hatodát tették ki (13. ábra). Ez részben arra vezethető vissza, hogy a 2018-tól szigorított felelősségi és kárviselési szabályokat egyes pénzforgalmi szolgáltatók helytelenül értelmezték, és nem megfelelően implementálták a folyamataikba. A visszatérített fizetési műveletek körében elsősorban az értéknapra és a visszatérítés határidejére vonatkozó szabályok sérültek. Az MNB évek óta tapasztalja azt a jogsértést, hogy egyes pénzforgalmi szolgáltatók oly módon rögzítik a keretszerződésben a fizető fél által a jóváhagyás időpontjában nem ismert összegű, vagy az észszerűségi határokat meghaladó összegű fizetési műveletek visszatérítési feltételeit, amellyel a pénzforgalmi törvény előírásain túl is el tudják utasítani a visszatérítési igényeket.

A felelősségi és kárviselési szabályok legfaj súlyosabb megsértése a vissza nem térített, jóvá nem hagyott fizetési műveletekhez kapcsolódott, amelyek esetenként jelentős anyagi kárt okoztak a fogyasztók és mikrovállalkozások részére. A készpénz-helyettesítő fizetési eszközökkel (bankkártya, internetbank, mobilbank) kapcsolatos felelősséget és kárviselést a pénzforgalmi szolgáltatók sok esetben a keretszerződésben általánosan az ügyfelekre kívánják hárítani, mentesítve magukat a pénzforgalmi törvényben rögzített

bizonyítási kötelezettségük alól. Ezen esetekben olyan, keletszerződésben nevesített indokok alapján utasítják el az ügyfelek által jóvá nem hagyott, visszaélésből eredő fizetési művelethez kapcsolódóan bejelentett panaszt, amelyek nem felelnek meg a jogszabály kárviselési szabályainak. Mivel a készpénz-helyettesítő fizetési eszközök használata önmagában nem bizonyítja, hogy az ügyfél csalárd módon vagy súlyosan gondatlanul járt el, ennek egyértelmű bizonyítása minden esetben a pénzforgalmi szolgáltató feladata. Az MNB az ellenőrzései során ezért továbbra sem fogadja el azt, ha a pénzforgalmi szolgáltató pusztán a PIN-kód vagy egyéb jelszavak használatának tényére történő hivatkozással próbálja bizonyítani az ügyfél csalárd, vagy súlyosan gondatlan magatartását. Amennyiben a bizonyítás nem kellőképpen alapos, a pénzforgalmi szolgáltató köteles a jóvá nem hagyott fizetési művelet összegét teljes mértékben megtéríteni, és az ügyfelét olyan helyzetbe kell hoznia, mintha a jóvá nem hagyott fizetési művelet meg sem történt volna.

A harmadik leggyakoribb hiba a keletszerződés módosításához és megszüntetéséhez kapcsolódó szabályok be nem tartása volt 2019-ben. A módosításra vonatkozó jogsértés tipikus esete, amikor a pénzforgalmi szolgáltató nem ad legalább két hónapot arra, hogy ügyfelei meghozhassák az egyoldalú szerződésmódosítással kapcsolatos döntésüket. A pénzforgalmi törvény által biztosított, legalább kéthónapos időszak célja, hogy a fogyasztók és mikrovállalkozások a keletszerződés pénzforgalmi szolgáltató általi egyoldalú módosításáról (pl. díjemelésről) kellő időben értesüljenek, hogy elegendő idő álljon a rendelkezésükre a változással kapcsolatos álláspontjuk (a módosítás elfogadása vagy a szerződés díjmentes felmondása) kialakításához. A keletszerződések megszüntetése során anyagi kár is keletkezett egyes ügyfeleknél amiatt, hogy a pénzforgalmi szolgáltatójuk nem számolta el az időarányos pénzügyi követelésüket. A pénzforgalmi törvényben lefektetett elszámolási kötelezettség, miszerint a számlazáráskor a szolgáltatót még megillető díjat, költséget és egyéb fizetési kötelezettséget rendezni kell, nemcsak az ügyfelekre vonatkozik. A törvény a szolgáltató részére előírja, hogy az előzetesen beszedett díjak időarányos, meg nem szolgált részét vissza kell térítenie az ügyfele számára (pl. előrefizetett éves bankkártyadíj), továbbá a számlazáráskor meglévő szabad számlaegyenleget az ügyfele rendelkezésére kell bocsátania. A keletszerződés megszüntetésével kapcsolatban több esetben tapasztalt jogsértés volt az is, amikor a pénzforgalmi szolgáltató önmagára nézve két hónapnál rövidebb felmondási időt kötött ki – az ügyfél súlyos vagy ismételt szerződésszegésekor alkalmazható rendkívüli felmondás körén kívül. Ezzel a pénzforgalmi szolgáltató a törvény által fokozottan védett fogyasztó és mikrovállalkozás ügyfélkörnek nem biztosított elegendő időt arra, hogy a pénzforgalma folyamatos biztosítása érdekében elegendő ideje legyen új szolgáltatót találni.

A fizetésiszámla-váltással kapcsolatos megállapítások száma nemcsak jelentősen csökkent az előző évhez képest, hanem az e hibákból eredő ügyfélkárak is lényegesen kisebbek lettek. Míg a korábbi évben gyakran tapasztalta az MNB a számlaváltási szolgáltatáshoz kapcsolódó számlamegszüntetés jogszabálysértő megakadályozását, 2019-ben már csak egy intézménynél fordult ez elő. Ezen kívül a nem teljes körű ügyféltájékoztatás és a pénzforgalmi szolgáltatók közötti adat-továbbítás határidejének némi túllépése került megállapításra. A vonatkozó rendelet célja, hogy elősegítse a fogyasztók gyors és hatékony bankváltását, ezzel élénkítve a pénzforgalmi szolgáltatások terén a verseny növelését. Belátható, hogy a korábbi számlavezetőnél indokolatlanul le nem zárt számla sokkal hátrányosabban érinti a fogyasztót, mint amikor maga a számlaváltási folyamat 1–2 nappal meghosszabbodik. A feltárt tájékoztatási probléma a fogyasztók szűk körét érintette: azokat, akik nem két belföldi pénzforgalmi szolgáltató között váltottak, hanem a régi vagy az új számlavezető egyike külföldi, EGT-államban működő szolgáltató.

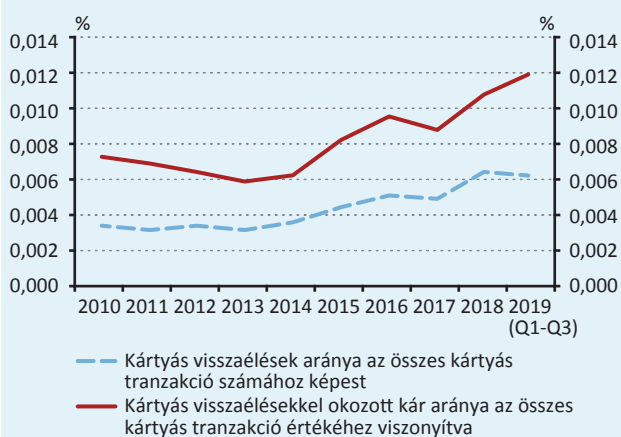
2019 második felében több új, az ügyfelek pénzforgalmának hatékonyabb és gyorsabb lebonyolítását, biztonságos bankolását, illetve informáltságát elősegítő jogszabály lépett életbe, amelyek betartásának ellenőrzése az év utolsó negyedében meg is kezdődött. A fogyasztók részére vezetett fizetési számlák díjairól történő tájékoztatás szabályainak ellenőrzése az év végi utolsó pénzforgalmi ellenőrzése során megkezdődött. A 2019-ben ellenőrizhető szabályok közé elsősorban az előzetes tájékoztatás, azaz a díjjegyzék rendelkezésre bocsátásának szabálya tartozott, amelynek célja, hogy megkönnyítse a fogyasztók részére a különböző pénzforgalmi szolgáltatók által kínált fizetési számlák összehasonlíthatóságát. A ténylegesen felszámított díjakról adott utólagos díjkimutatás legkorábban 2020-ban lesz ellenőrizhető, tekintettel arra, hogy az első díjjegyzékeket 2020. január végéig kellett a fogyasztók részére megküldeni. Fontos továbbá, hogy 2019. szeptember 14-től minden olyan számlavezető pénzforgalmi szolgáltatónak, amely online hozzáférhető számlákkal rendelkezik, köteles olyan biztonságos kommunikációra alkalmas kapcsolatot, interfészt kialakítania, amely lehetővé teszi, hogy az ún. harmadik fél szolgáltatók biztonságos csatornán keresztül tudjanak kommunikálni az ügyfelük számláját vezető pénzforgalmi szolgáltatóval. A szektor felkészültségének felmérését rendkívüli adatszolgáltatás útján 2019. novemberében kezdte meg az MNB, ezen kívül az év utolsó helyszíni ellenőrzésén is a vizsgálati program részét képezte az e szabályoknak való megfelelés részletes vizsgálata.

2.3.2. Visszaélések megelőzése

2019-ben is elhanyagolható mértékű volt a fizetési kártyás visszaélések forgalomhoz viszonyított aránya, és újfent

csökkenés történt a visszaélések tranzakciók számához képest mért arányában. 2019 első három negyedévében a kártyakibocsátó bankok oldalán mintegy 51 ezer darab visszaélt követek el, amelyekkel összesen közel 1,6 milliárd forintos kárt okoztak. Habár ezek nominális értelemben növekedést jelentenek a megelőző év azonos időszakához képest, a forgalom nagyobb mértékű bővülésének eredményeként a visszaélések számának aránya a kártyás tranzakciók számához képest csökkent. A visszaélésekkel okozott kár aránya pedig ugyan nőtt a tranzakciók értékéhez viszonyítva, azonban ez továbbra is elhanyagolható mértékű a teljes forgalomhoz képest (14. ábra). A kártyaelfogadó bankok oldalán ennél is alacsonyabb szintű volt a visszaélések mértéke, sőt itt jelentős visszaesés is történt 2018 azonos időszakához képest: a kevesebb mint 5 000 eset során 286 millió forintos kár keletkezett 2019 első három negyedévében, ami rendre 22, illetve 2 százalékkal kevesebb a megelőző év azonos időszakához képest.

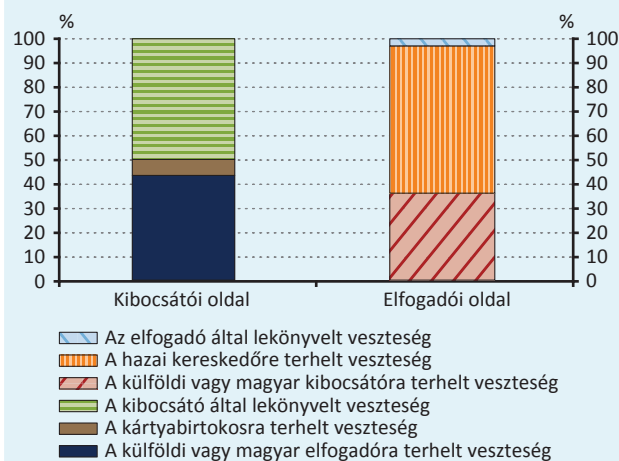
14. ábra
Visszaélések és az ezekkel okozott kár aránya a kártyakibocsátó bankok oldalán az összes fizetési kártyás forgalomhoz képest (2010 – 2019 I-III. negyedév)

A fizetési kártyás visszaélésekre továbbra is jellemző, hogy elsősorban a kártya fizikai jelenlétét nem igénylő, főként internetes vásárlási tranzakciókat érintik, valamint döntő többségük változatlanul a határon átnyúló forgalomhoz kapcsolódik. A határon átnyúló online kereskedelem térhódításával, valamint a rosszindulatú szoftverek és különböző formájú online csalások fokozottabb megjelenésével párhuzamosan a fizetési kártyás visszaélések az utóbbi években elsősorban az internetes vásárlási tranzakciók felé mozdulnak el, amelyek döntő többsége a külföldi webáruházak

dominanciája miatt határon átnyúló tételként jelentkeznek. Ugyanakkor az erős ügyfélhitelesítés alkalmazása kapcsán szorgalmazott – MNB által is nagyban támogatott – változások várhatóan segíteni fogják az ilyen jellegű visszaélések visszaszorítását a 4.2.1 fejezetben bemutatott módon. Mindazonáltal a fogyasztók érdekeit előtérbe helyező jogszabályi háttérnek köszönhetően a kibocsátói oldalon leírt teljes kár (1,2 milliárd forint⁸) mindössze 7 százalékát kellett a kártyabirtokosoknak viselniük, 43 százalékát az elfogadók, 50 százalékát pedig a kibocsátók írták le. Az elfogadói oldalon leírt kárérték (305 millió forint⁹) esetében a hazai kereskedőket érintette a legnagyobb mértékű veszteség, nekik a leírt kár 61 százalékát kellett viselniük. (15. ábra)

15. ábra
Fizetési kártyás visszaélések kapcsán leírt kár a kibocsátói és az elfogadói oldalon (2019 I-III. negyedév)

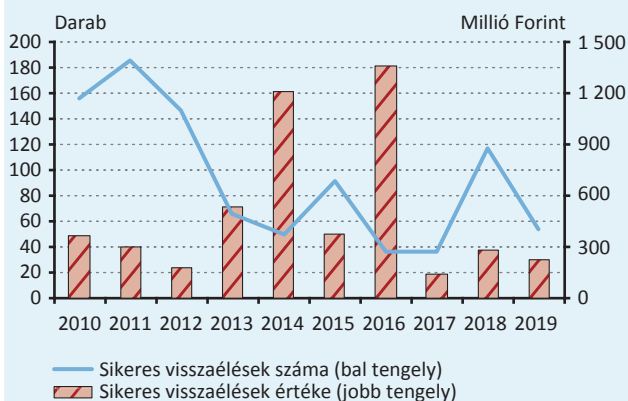
Az elektronikus pénzforgalomban bekövetkezett, nem fizetési kártyákhoz kötődő visszaélségi kísérletek és sikeres visszaélések száma, illetve értéke is elhanyagolható volt 2019-ben. Mindösszesen 52 sikeres visszaélés történt az év során, amelyek következtében 218 millió forintos kár keletkezett (16. ábra). Ez számarányban 54, értékarányban pedig 22 százalékos csökkenést jelent 2018-hoz képest. A visszaélségi kísérletek számának 42, értékének pedig 68 százaléka volt sikertelen, ami a pénzforgalmi szolgáltatók biztonsági mechanizmusainak és a fogyasztók éberségének is köszönhető. Mindezek mellett az időszak során lekönyvelt 101 millió forintos kár a 787 ezer milliárd forintos átutalási forgalomhoz képest elenyésző.

⁸ A kibocsátói oldalon leírt kár összege eltérhet a felmerült kár összegétől egyes tételek rendezésének későbbi időszakra történő áthúzóda miatt.

⁹ Az elfogadói oldalon leírt kár összege eltérhet a felmerült kár összegétől egyes tételek rendezésének későbbi időszakra történő áthúzóda miatt.

16. ábra

Az elektronikus pénzforgalomban tapasztalt sikeres visszaélések száma és értéke (2010–2019)

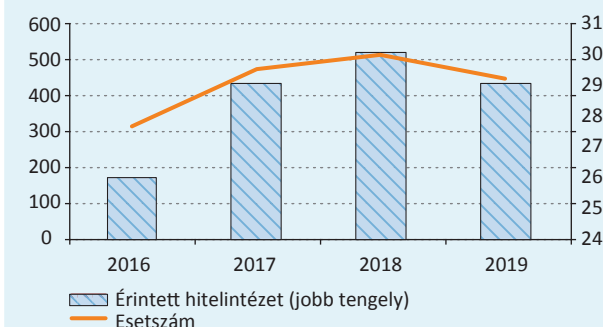

2.3.3. A pénzforgalmi szolgáltatóknál jelentkező üzemzavarok 2019. évi tapasztalatai

Csökkenett a pénzforgalmi üzemzavarok száma a bankszektorban, az esetszám a pénzforgalmi szolgáltatók számához, illetve a pénzügyi infrastruktúra összetettségéhez viszonyítva továbbra is alacsony. Az elmúlt évek kedvezőtlen trendje megfordult: a folyamatos emelkedést követően 2018-ról 2019-re csökkenni tudott a hitelintézetek által jelentett üzemzavarok száma (17. ábra). 2019-ben összesen 29 hitelintézet 442 incidenséről kapott adatszolgáltatást az MNB. Az év során az üzemzavar bekövetkezéséig elhárításáig mért átlagos időtartam 12 óra volt, ami közel három óra negyvenöt perccel rövidebb a 2018-ban mértnél. Az MNB részére megküldött incidensjelentések alapján az üzemzavarok túlnyomó többségét a bankok még ügyfelek jelzése előtt észlelték, ugyanakkor az incidensek bekövetkezése és észlelése között eltelt idő közel fél órával nőtt az előző évhez képest, átlagosan 4 órát kiteve. A pénzforgalmi szempontból legjelentősebb hazai bankok (9 hitelintézet) jobban

17. ábra

Pénzforgalmi szolgáltatóknál jelentkező üzemzavarok esetszámának és általuk érintett hitelintézetek számának alakulása (2016 – 2019)

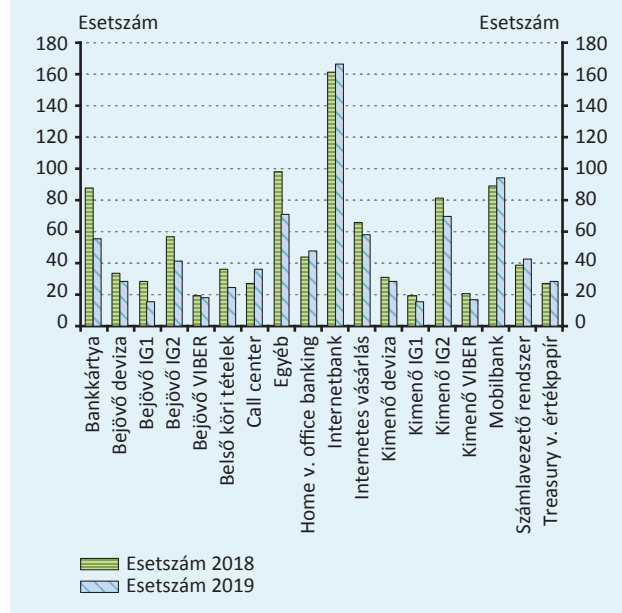
menedzselték az incidenseket a szektor egyéb szereplőinél, figyelembe véve az üzemzavarok időtartamát, azonban torzítja a képet egy globális bankhálózat üzemzavara, amely megakadályozta a hozzá kötődő magyarországi fióktelep pénzforgalmi folyamatait.

A bejelentett üzemzavarok számának csökkenése több banki szolgáltatás esetében megfigyelhető.

A bankközi forint- és devizautalásokkal kapcsolatban jelentett üzemzavarok száma közel ötödével csökkent, ami általánosan igaz a BKR-, a VIBER- és a devizaátutalásokra is. Hasonló tendencia figyelhető meg továbbá a hitelesítő SMS küldése során bekövetkező hibák esetén is. Emellett csökkent a fizetési kártyákhoz és ATM-készülékekhez kapcsolódó hibák aránya is az előző évben tapasztaltnál képest: 2016-ban 62 darab, 2017-ben 75 darab, 2018-ban 87 darab bankkártyát vagy ATM-et érintő üzemzavar volt. A hibák jelentős részét továbbra is a különböző hálózati hibák okozták, ami összhangban áll azzal, hogy a fizetési kártyákhoz és az ATM-készülékekhez köthető üzleti folyamatok megfelelő működéséhez több, független szereplő (kártyatársaságok, kereskedők, hitelintézetek, távközlési cégek stb.) összehangolt tevékenysége szükséges.

18. ábra

A pénzforgalmi szolgáltatóknál jelentkező üzemzavarok esetszámának megoszlása tevékenységenként (2018–2019)

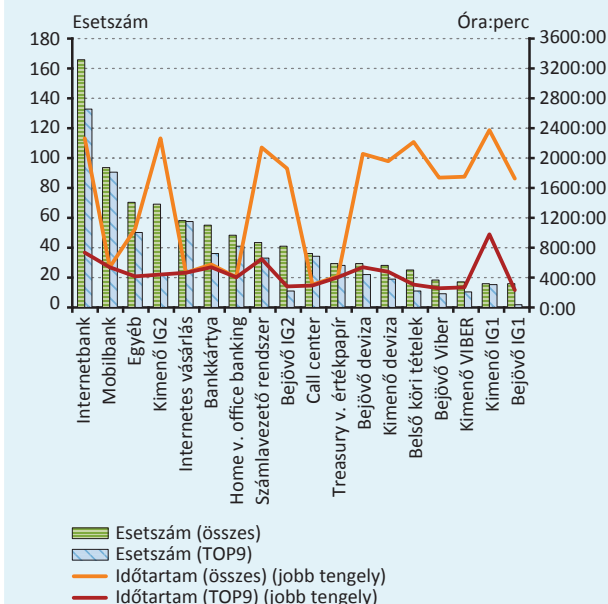

Az előző évekhez hasonlóan 2019-ben is az internetbanki rendszerekhez kapcsolódott a legtöbb pénzforgalmi incidens. Az elektronikus banki ügyfélcsatornákat, vagyis az internetbankot, home vagy officebankot, mobilbankot vagy call centert érintő incidensek a teljes esetszám közel 40 százalékát adják, és számuk tovább bővül, habár alacsony

ütemben. Míg 2018-ban 196, addig 2019-ben 201 esetszámot adtak, az összes esetszámhoz viszonyított részesedésük pedig 1 százalékponttal 39,72 százalékra nőtt. Ezek a meghibásodások korlátozták leginkább az ügyfeleket az átutalások elindításában, a számlaforgalmuk lekérdezésében, illetve egyéb mobilbanki szolgáltatások igénybevételében. A lejelentett hibák legnagyobb része az üzemeltetéshez, a nem megfelelően elvégzett karbantartáshoz és a külső szolgáltatókhoz voltak köthető.

2019-ben a 100 órát meghaladó üzemzavarok száma jelentősen csökkent, a hibák a korábbi időszaktól eltérően első sorban a külső szolgáltatókhoz voltak köthető. 2018-ban a 100 órát meghaladó üzemzavarok száma 13, míg 2019-ben 7 volt. A 2018-as 100 órát meghaladó üzemzavarok jellemzően az alkalmazások hibás működéséből, a nem megfelelően elvégzett karbantartásból és az automatikus adatfeldolgozás során előforduló nem várt bemeneti értékekből adódtak, viszont 2019-ben a hibaokok között ezek előfordulása elenyésző. Két esetben a külső szállító hibás adatokat adott át, egy-egy esetben műszaki és üzemeltetési probléma, kettő esetben pedig alkalmazási hibára visszavezethető hibás adatfeltöltésből eredő hiba okozta az elhúzó üzemzavarokat.

19. ábra
A pénzforgalmi szolgáltatóknál jelentkező üzemzavarok esetszámának és időtartamának megoszlása tevékenységenként, kiemelve a kilenc legjelentősebb pénzforgalmi szolgáltató adatait (2019)

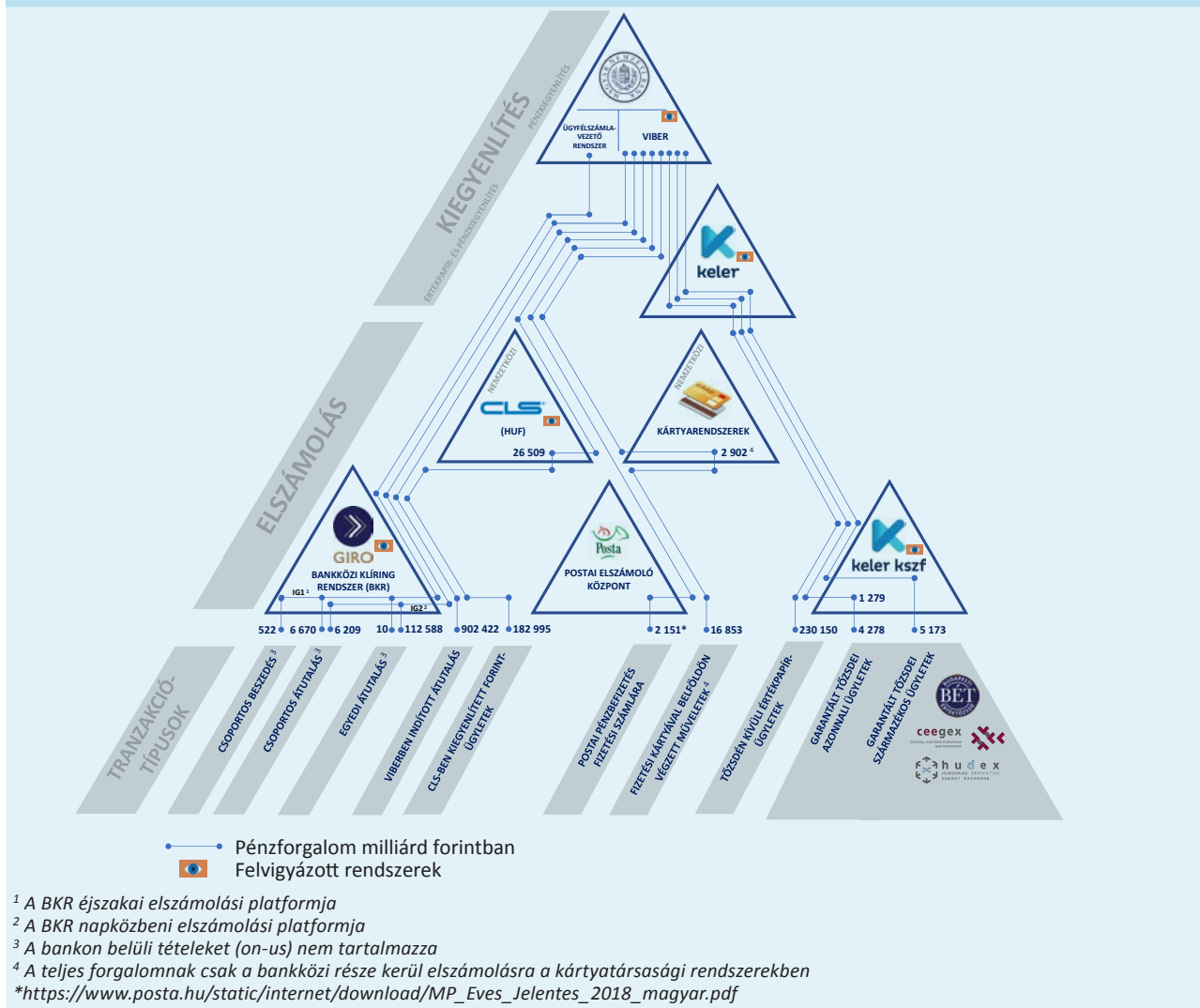
3. Hazai fizetési és értékpapír-infrastruktúrák

A pénzforgalom, valamint a pénzügyi infrastruktúrák megbízható és hatékony működése elengedhetetlen ahhoz, hogy a reálgazdasági és pénzügyi tranzakciók megvalósuljanak. A jegybanki vagy kereskedelmi banki számlapénzben történő fizetések, valamint az értékpapírokkal és egyéb pénzügyi eszközökkel végrehajtott tranzakciók lebonyolításához olyan központi rendszerekre van szükség, amelyek biztosítják a tranzakciók elszámolását és kiegyenlítését. A VIBER az MNB által üzemeltetett valós idejű bruttó kiegyenlítési rendszer, amely elsősorban a résztvevők egymás közötti, valamint ügyfeleik nagy összegű és időkritikus pénz- és tőkepiaci tranzakcióinak, illetve a kapcsolódó pénzügyi infrastruktúrák (BKR, KELER-csoport, CLS) elszámolásának kiegyenlítésére szolgál. A Bankközi Klíring Rendszer (BKR) a GIRO Zrt. (GIRO) által működtetett, főként a lakosság és

vállalatok kis összegű fizetéseit elszámoló bruttó fizetési rendszer, melynek három elszámolási módja az azonnali elszámolás, a napközbeni elszámolás és az éjszakai elszámolás. A bankkártyás tranzakciók elszámolása a kártyatársaságok (Visa, MasterCard) nemzetközi rendszereiben, míg a postai fizetési módoké jellemzően a Posta Elszámoló Központban (PEK) történik. A KELER-csoport tagjai, a központi értéktár (KELER) és a központi szerződő fél (KELER KSZF), értékpapír elszámolási és kiegyenlítési szolgáltatást végeznek, valamint nyilvántartják a hazai kibocsátású értékpapírokat. A CLS a CLS Bank által működtetett nemzetközi devizakiegyenlítési rendszer, mely több devizában történő fizetés-fizetés-ellenében (PvP) mechanizmuson alapul és a devizakiegyenlítési kockázat kiküszöbölését teszi lehetővé. (20. ábra)

20. ábra

A hazai pénzügyi infrastruktúra áttekintő ábrája (2019) (milliárd forint)

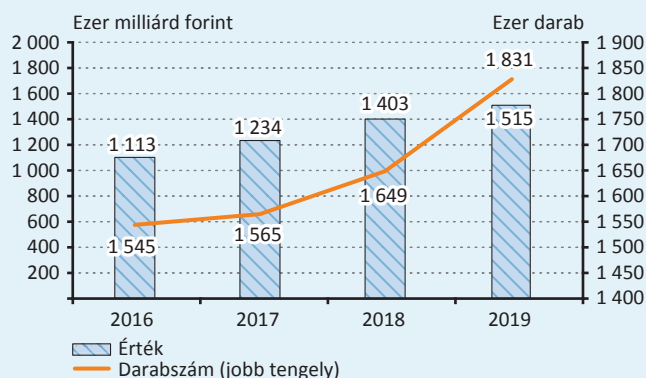

FIZETÉSI RENDSZEREK

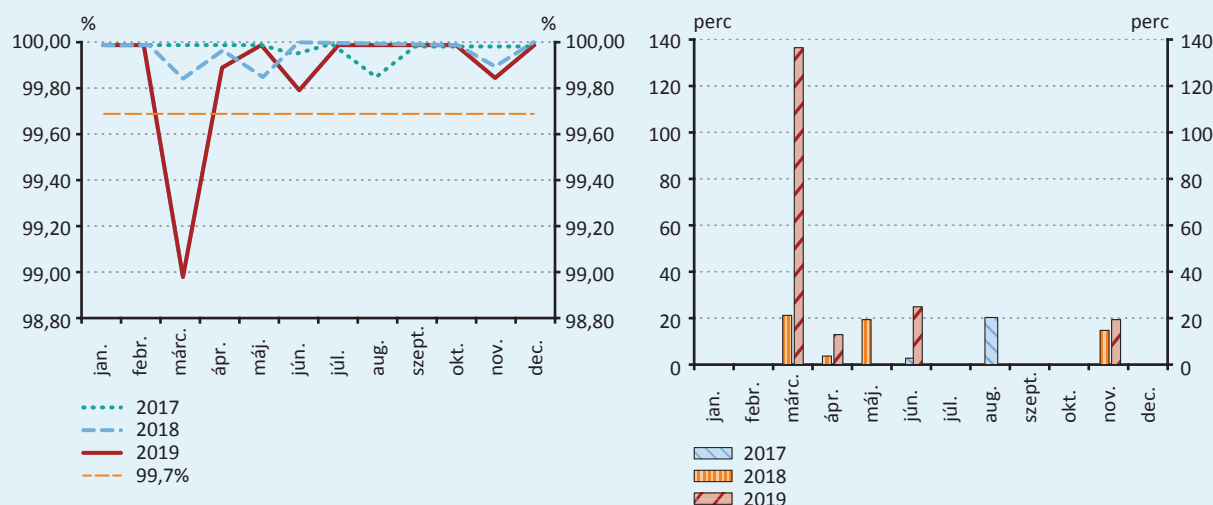
3.1. VIBER

Adatlap

21. ábra
A VIBER-ben kiegyenlített tranzakciószám és érték (2016–2019)

22. ábra
A VIBER teljes rendelkezésreállási mutatójának havi alakulása (baloldali ábra), illetve a teljes szolgáltatáskiesések előfordulása és hossza percben kifejezve (jobb oldali ábra) (2017–2019)

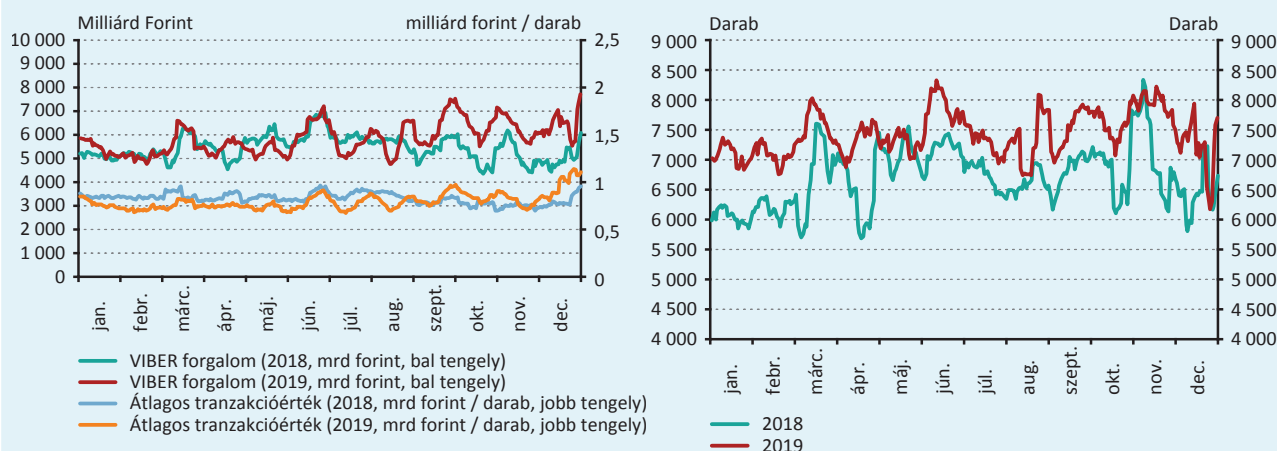
3.1.1. Aktualitások

2019-ben a VIBER-forgalom értékben 8 százalékkal, tételeszámban pedig 11 százalékkal növekedett 2018-hoz képest. A VIBER-forgalom 2016-tól kezdve folyamatosan bővül, és 2019-re meghaladta az 1500 ezer milliárd forintot, így a tavalyi év az elmúlt évtized legnagyobb forgalmú évének bizonyult. A növekedés főként az értékpapírügyletek pénzügyi teljesítési értékének 13,5 százalékos, illetve a bankközi ügyletek értékének 12 százalékos emelkedéséből

fakad. Szezonálisan összevetve az előző évvel, a forgalom értékének bővülése elsősorban a szeptember-december közti időszakban volt jelentős 2019-ben, viszont a tételeszámok szinte egész évben meghaladták a 2018-as számokat. A nagyfokú tételeszám-emelkedés következtében egy VIBER-tranzakció átlagos értéke 1 év leforgása alatt mintegy 23 millió forinttal csökkent, ami elsősorban a 10 milliárd forintnál nagyobb értékű tranzakciókat érintette. (23. ábra) Azonban az átlagos tranzakcióérték a forgalom jelentős bővülésével párhuzamosan szeptembertől év végéig magasabb volt az

23. ábra

A VIBER-forgalom értékének, átlagos tranzakcióértékének (baloldali ábra) és darabszámának (jobb oldali ábra) alakulása éves összehasonlításban (2018–2019)

előző évi értékhez képest. A forgalom tételeinek számának növekedését nagyrészt a bankközi tranzakciók 8 százalékos és az ügyféltelek 9 százalékos bővülése eredményezte.

A VIBER működésében szolgáltatásbővülést eredményezett az azonnali elszámolás¹⁰ központi infrastruktúrájának élesítése a BKR-ben. A VIBER-ben feldolgozott tranzakciók köre 2019. július 2-ával kibővült az azonnali átvezetésekkel, melyek az azonnali elszámoláshoz kapcsolódó fedezetek be- és kiutalását teszik lehetővé a BKR-résztvevők számára az MNB-nél vezetett fizetési számláik és BKR-ben lévő azonnali teljesítési számláik között. Az azonnali átvezetések és így az azonnali elszámoláshoz kapcsolódó likviditásmenedzselés a VIBER teljes üzemidejében rendelkezésre áll. Mindemellett kialakításra kerültek azok az üzletmenet-folytonossági folyamatok, amelyek az azonnali átvezetések kezeléséhez kapcsolódnak esetleges GIRO- vagy MNB-oldali incidens miatt. Az azonnali fizetés VIBER-forgalomra gyakorolt hatását csak 2020. március 2-a után, vagyis a BKR-résztvevők teljes ügyfélkörében elérhetővé váló azonnali fizetési forgalom elemzését követően lehet megállapítani.

A Brexit fényében többlépcsős egyeztetéssorozat történt a CLS Bank International (CLS) VIBER-tagságának fenntartása érdekében. A Brexittel érintetté vált a CLS-szolgáltatás is: a CLS-rendszer az angol jog alapján került kijelölésre, így a teljesítés véglegességének biztosítása érdekében az érintett EU-országok jogszabályainak áttekintésére és esetenként felülvizsgálatára volt szükség. Annak érdekében, hogy a forint mint devizanem a Brexitet követően is bennmaradjon a CLS-kiegyenlítésben, két feladatot kellett elvégezni. Egyrészt az MNB és a Pénzügyminisztérium áttekintette és

értelmezte a Brexit szempontjából a 23/2003. évi teljesítés véglegességéről szóló törvényt (Tvt.), és jogértelmezés keretében biztosította a CLS-t arról, hogy a CLS olyan intézmény, amely VIBER-résztvevőként a Tvt. hatálya alá tartozik. Másrészt az MNB az üzleti feltételeiben explicit módon rögzítette, hogy a CLS Bank International VIBER-tag lehet.

3.1.2. Kockázatok

A VIBER 2019-ben magas megbízhatósággal üzemelt, az előző évhez képest csak kismértékben növekedett a szolgáltatás ellátásának kockázata a teljesszolgáltatás-kiesési incidensidő növekedése miatt. A VIBER egész évben stabilan működött, csak 7 nap, összesen 192 percben szembesültek a résztvevők a szolgáltatás teljes kiesésével. A VIBER rendelkezésre állása csak 2019 márciusa során csökkent a felvigyázói elvárásként rögzített 99,7 százalék alá: ekkor a VIBER-szolgáltatás több, mint 2 órán keresztül nem volt elérhető a résztvevők számára (22. ábra). A teljes kiesést okozó incidensek kezdete és elhárítása közötti idő három esetben haladta meg a negyedórát, a leghosszabb kiesés 130 perces volt. 2019-ben az incidensek többségét szoftverhibák és ügyintézői problémák okozták. Az év során VIBER-incidens miatt egy alkalommal 60 perces ügyfél- és 30 perces bankközi üzemidő-hosszabbításra került sor, a BKR napközbeni elszámolásában érintett összes elszámolási ciklus lefutása érdekében.

2019-ben alacsony volt az elszámolási és kiegyenlítési kockázat a VIBER-ben, a likviditás pedig elegendő mértékű volt mind a rendszer, mind pedig az egyedi bankok szintjén¹¹. 2019-ben 30 elszámolási napon került bejelentésre

¹⁰ Azonnali elszámoláson az azonnali fizetési szolgáltatáshoz kapcsolódó infrastrukturális folyamatokat értjük.

¹¹ A likviditásmenedzseléshez kapcsolódó részletes elemzést lásd a 3.4 Likviditás a fizetési rendszerekben című fejezetben.

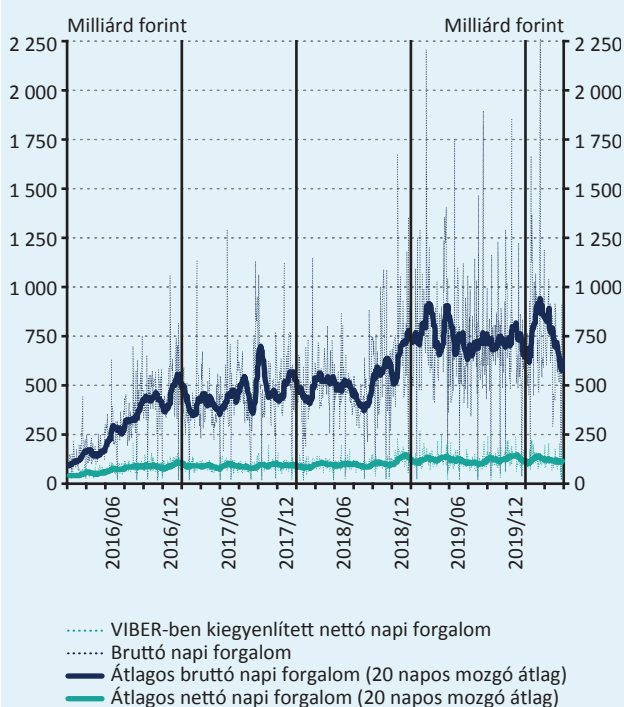
VIBER-résztevői incidens, ami másfélszer gyakoribb az előző évhez képest. Fontos a VIBER-résztevőkkel kapcsolatos incidensek nyomon követése a potenciálisan más résztvevőkre átgyűrűző likviditási hatás miatt, mely megnövelheti a rendszerben az elszámolási és kiegyenlítési kockázatot. Incidens esetén ugyanis az érintett résztvevő nem tud tranzakciót küldeni másoknak, akiknél így a bejövő tételek finanszírozó hatása csökkenhet. A résztvevői hibák 90 százalékát SWIFT-probléma okozta, a többi esetben a résztvevők belső rendszereiben adódott technikai gond. 2019-ben résztvevői kérésre egy alkalommal fél óra ügyfélfüzemidő-, illetve egy óra bankköziüzemidő-hosszabbításra került sor. 2018-hoz képest az elkerülő megoldás alkalmazásának gyakorisága 60 százalékkal növekedett (18 eset), és megháromszorozódott a nem SWIFT-en, hanem GIROHálón vagy titkosított faxon VIBER-be benyújtott fizetési megbízások száma, ami az MNB-ben történő manuális feldolgozás miatt kismértékben megnövelte a szolgáltatás ellátásának kockázatát.

3.2. CLS

2019-ben 48 százalékkal, vagyis a 2018-as 11 százalékos forgalombővülést jelentősen meghaladó mértékben emelkedett a CLS nemzetközi devizaforgalmi rendszerében

24. ábra

A CLS-rendszerben kiegyenlített napi bruttó forintforgalom, illetve az ehhez kapcsolódóan VIBER-ben kiegyenlített napi nettó forintforgalom (2016. február – 2020. február)

kiegyenlített forintügyletek összértéke. Forintban kifejezve 2018-ban összesen 123,9 ezer milliárd forint, míg 2019-ben összesen majdnem 183 ezer milliárd forint értékű forintügylet fordult meg a bankközi devizaügyletek lebonyolítására alapított CLS-rendszerben, ami forgalmi napokra lebontva rendre 508, illetve 741 milliárd forintos átlagos forgalmat jelentett az elmúlt két évben (24. ábra). A bővülés jelentős részben annak köszönhető, hogy még 2018 második felében egy újabb globális nagybank döntött arról, hogy a forintláb-bal rendelkező bankközi devizaügleit a CLS rendszerével egyenlíti ki. A forintügyleteket CLS útján teljesítő közvetlen CLS-tagok (CLS Settlement Members) száma 26 volt 2019 végén.

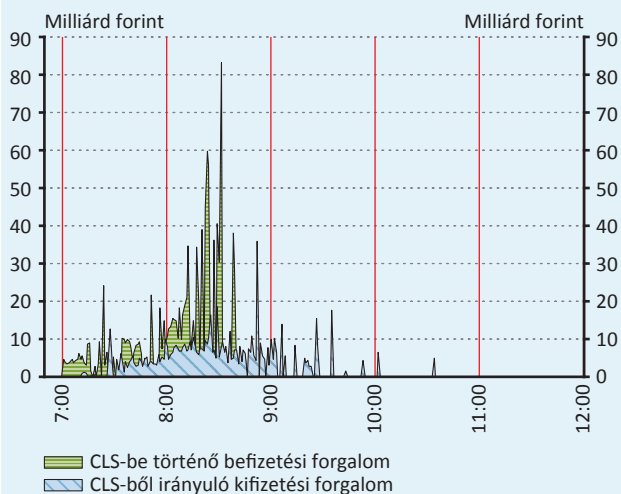
A forgalom bővülésével párhuzamosan javult a forinttranzakciók nettósításának hatékonysága is, vagyis a rendszertagoknak egységnyi devizaügylet teljesítéséhez átlagosan kevesebb forint befizetésére volt szükségük 2019-ben.

A CLS szolgáltatása nem csupán abból a szempontból előnyös a rendszertagok számára, hogy kiküszöböli a bankközi devizaügyletek kiegyenlítési kockázatát, hiszen a rendszertagok között a kiegyenlítéshez szükséges fizetési pozíciók multilaterálisan nettósításra is kerülnek, azaz a résztvevők a bruttó teljesítési módhoz képest jelentős mértékben csökkentik a likviditási szükségletüket a 18 CLS-devizában. Míg 2018 során 20,3 ezer milliárd forint volt a tranzakciók lebonyolításának nettó forintigénye, ami a bruttó forgalom arányában 83,6 százalékos likviditásmegtakarítást jelent éves átlagban, addig ugyanezen értékekre rendre 26,5 ezer milliárd forint és 85,5 százalék adódott 2019-ben. A CLS nettósításának hatékonysága tehát közel 2 százalékpontot javult a 2019 során a forintügyletek tekintetében. Ez két szempontból is lényeges: egyrészt a biztosított likviditásért cserébe a hazai bankok jellemzően forgalomarányos díjat is szednek a CLS-rendszertagoktól, így a nettósítás javulásával csökken a szolgáltatás díja, másrészt pedig a hazai bankok likviditáskezelésében kiemelt tételt jelent a reggeli CLS-befizetések likviditásszükséglete, így a nettósítás javulásával enyhül a likviditási nyomás.

A CLS felé történő befizetések továbbra sem okoztak likviditási problémát a VIBER-ben, így az elszámolási és kiegyenlítési kockázat ehhez kapcsolódóan továbbra is alacsony. 2019 során a CLS közvetlen rendszertagjai 5 VIBER-résztevőn mint nostroszámla-vezetőn¹² keresztül biztosították a forintfedezetet a forintlábbal bíró devizaügleit CLS-kiegyenlítéséhez, tekintve, hogy nem rendelkeztek közvetlen VIBER-tagsággal. A CLS működési rendjéből fakadóan az elszámoláshoz kapcsolódó be- illetve kifizetések a reggeli órákban történnek, vagyis a CLS VIBER-számlájára történő befizetéseket a CLS által meghatározott két időszámban, azaz

¹² A CLS-hez kapcsolódóan nostroszámla-vezető VIBER-tagok: CIB Bank, K&H Bank, OTP Bank, Raiffeisen Bank, UniCredit Bank.

25. ábra
A CLS-hez kapcsolódó be- és kifizetések átlagos forgalmi értékének napi eloszlása (2019)

7:00–8:00 és 8:00–9:00 között kell teljesíteni. Az időszaki napi átlagos CLS-befizetési forgalom 2019-ben elérte a 107 milliárd forintot¹³, amely az adott napon teljesült összes VIBER forgalom 1–4 százalékát teszi ki. A jelentős forgalom ellenére a nostroszámla-vezetők CLS-hez kötődő

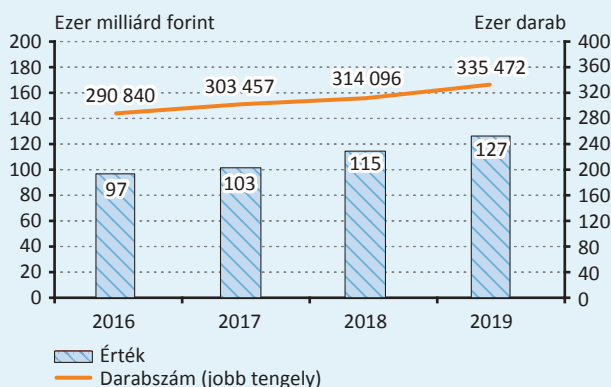
befizetéseiket 2019-ben többnyire számlaegyenlegük terhére teljesítették, hitelkeret igénybevételére elváltva került sor: a nostroszámla-vezető VIBER-résztvevők átlagos hitelkeret-kihasználtsága a CLS befizetési időszakában 0,04 – 7,3 százalék között alakult (25. ábra). A CLS-forgalom bővülése példás működési biztonság mellett ment végbe: a tranzakciók teljesítéséhez forintlikviditást nyújtó öt magyarországi nostroszámla-vezető bank az év 247 kereskedési napjának reggeli folyamatai során mindössze hat alkalommal alkalmazott a normál működéshez képest elkerülő megoldást a VIBER-ben. A bankok és az MNB eljárásrendjei minden esetben jól vizsgáztak 2019 során is.

Az MNB 2019-ben nyilvánossá tette a CLS tekintetében forintszámla-vezetői szolgáltatást nyújtó öt hazai kereskedelmi bank nevét és elérhetőségét. A transzparencia jegyében az MNB – az érintett hitelintézetek hozzájárulása mellett – a honlapján közzétette a CLS-szolgáltatást nyújtó magyarországi bankok neveit és kapcsolattartási címeiket. Ugyanezen weblapján a jegybank féléves frissítési gyakorisággal, havi összesítésben publikálja a CLS tranzakciók értékeit is.¹⁴ A hazai számlavezetők 2019. folyamán is megbízhatóan szolgálták ki külföldi partnereiket.

3.3. BANKKÖZI KLÍRING RENDSZER (BKR)

Adatlap

26. ábra
A BKR-ben kiegyenlített tranzakciószám és érték (2016–2019)

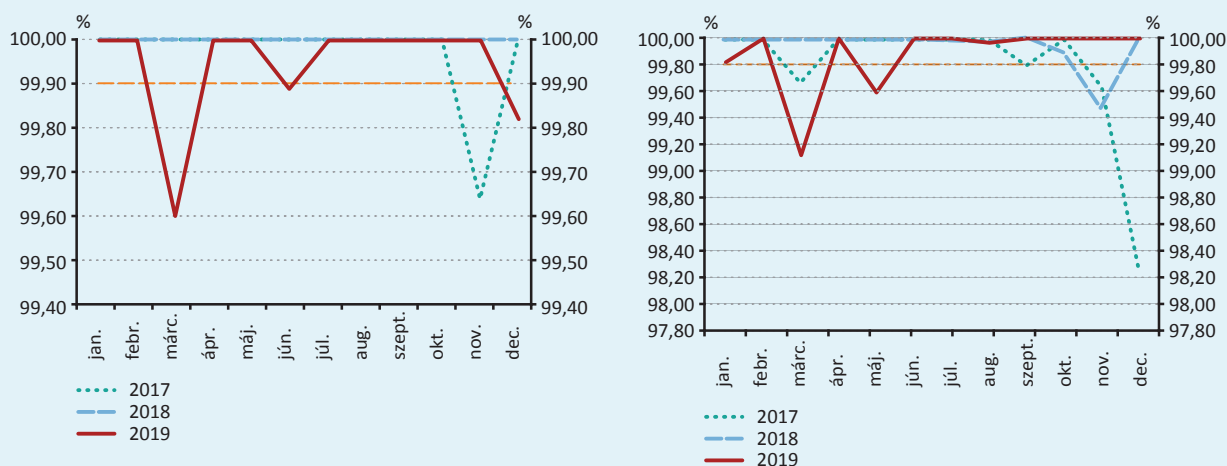
Forrás: GIRO Zrt.

¹³ Amennyiben a CLS felé történő befizetések és a CLS által indított kifizetéseket is figyelembe vesszük, akkor a napi átlagos forgalmi érték a duplájára, mintegy 215 milliárd forintra bővül. Ez a napi átlagos VIBER forgalom 2–8 százaléka.

¹⁴ Magyar nyelvű oldal: <https://www.mnb.hu/penzforgalom/a-hazai-penzforgalmi-infrastruktura/cls-kiegyenlites>
Angol nyelvű oldal: <https://www.mnb.hu/en/payments/settlement-systems/cls-settlement>

27. ábra

Az éjszakai (baloldali ábra) és napközbeni (jobboldali ábra) elszámolást érintő incidensek hatása a rendelkezésre állásra (2017–2019)

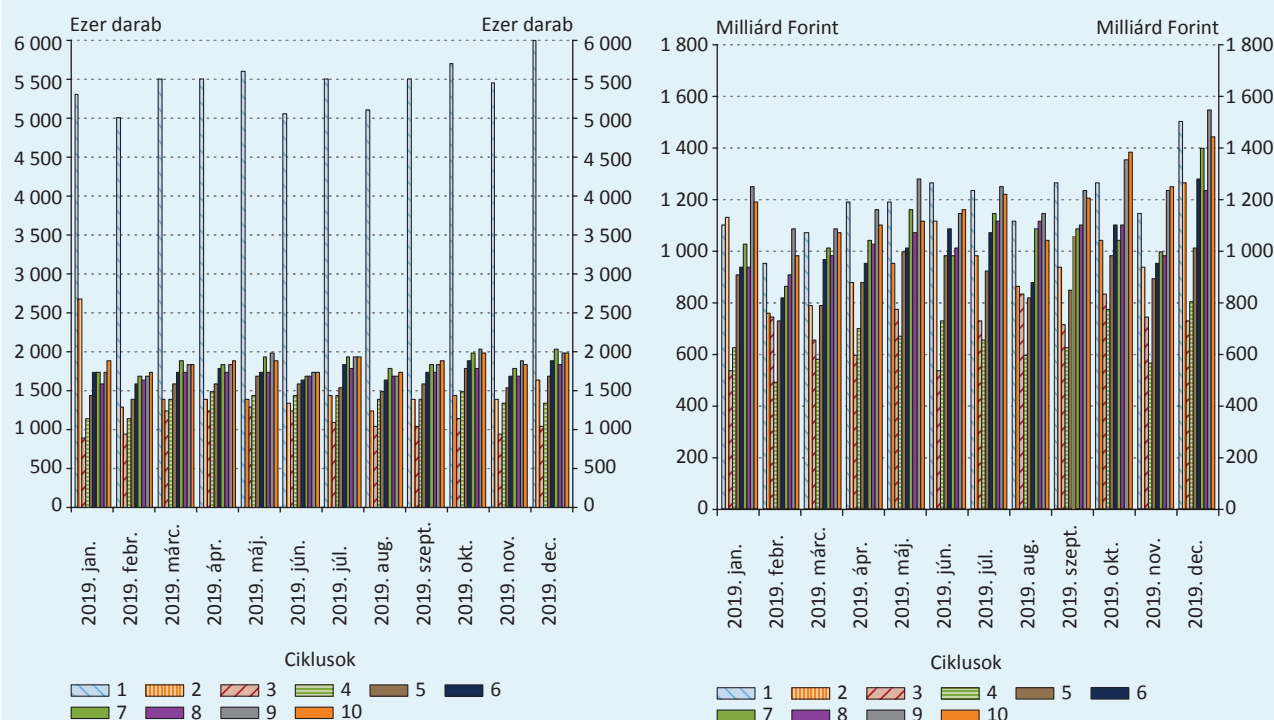
3.3.1. Aktualitások

Míg a BKR éjszakai elszámolásában a forgalom tételszáma és értéke nem változott érdemben 2019 során, addig a BKR napközbeni elszámolásában a tételszám 9 százalékkal, az érték pedig 11 százalékkal bővült 2018-hoz képest. Összességében a BKR-ben 335,5 millió tranzakció került

elszámolásra 127 ezer milliárd forint értékben. A tételszám növekedéséhez elsősorban a napközbeni átutalásban az egyedi átutalások 6,5 százalékos és a csoportos átutalások 31 százalékos bővülése járult hozzá. Az egyedi és a csoportos átutalások esetén szignifikáns növekedést eredményezett a SZÉP kártya felhasználásához kötődő jogszabályváltozás, melynek következtében pénzforgalmi számlákon kell

28. ábra

A BKR napközbeni elszámolás tételszámának (baloldali ábra) és értékének (jobboldali ábra) ciklusonkénti megoszlása havi bontásban (2019)

kezelni az egyenlegeket, illetve jogcímenként és személyenként külön átutalásonként kell teljesíteni a feltöltéseket. Emellett a csoportos átutalások bővüléséhez hozzájárult a 2019. novemberi nyugdíjak éves inflációs kiegészítése és a nyugdíjprémium kifizetése, melyek következtében 3 millió darabbal növekedett a csoportos átutalások száma. A napközbeni elszámolásban továbbra is az első ciklus a legmagasabb tételszámú ciklus, mivel ekkor kerülnek elszámolásra az előző üzleti nap vége után indított, túlnyomó többségében lakossági átutalások. Az év folyamán januárban, áprilisban, szeptemberben és a decemberi ünnepi időszakokban bővült leginkább a forgalom: értékben és tételszámban is 10–15 százalékos növekedés adódott minden esetben. A napközbeni forgalom nagy része értékben továbbra is a nyolcadik és kilencedik ciklusokban koncentrálódik. (28. ábra)

2019-ben a GIRO legfontosabb fejlesztése az azonnali fizetés központi infrastruktúrájának létrehozása volt, mely 2019. július 1-jén élesedett. Az azonnali elszámolás bevezetésével a BKR három elszámolási platformon nyújtja szolgáltatásait. Az élesítést követően ugyan a BKR-részvevők ügyfelei még nem küldhettek azonnali átutalásokat, azonban az azonnali elszámolás próbaüzeme a bankok kísértékű tranzakcióival elindult. A GIRO működésében nagy változást hozott az azonnali elszámolás, hiszen a minden nap, napi 24 órában zajló valós idejű üzemeltetés más kompetenciákat és belső eljárásrendeket igényel az éjszakai és napközbeni elszámoláshoz képest, tekintve, hogy ez utóbbiak kapcsán a ciklikusság miatt jelentős tartalékidővel rendelkezik a GIRO. Rövidebb reakcióidő szükséges tehát az esetleges problémák felderítésére, és gyorsan kell kijavítani a hibákat a vállalt szolgáltatási szint teljesítése érdekében. A résztvevők és az ügyfelek azonnal érzékelik az esetleges incidenseket az azonnali fizetések 5 másodperces átfutási idejére vonatkozó kötelezettség miatt. A 2020. március 2-áig tartó próbaüzemi időszakban az üzemeltetési folyamatok és a központi infrastruktúra szoftverének finomhangolása is folyt, így a próbaüzemi tapasztalatok alapján a szoftverszállító több verziót is átadott.

A BKR azonnali elszámolásához kapcsolódó, résztvevői likviditásmenedzsment eltér az éjszakai és napközbeni elszámolás esetében alkalmazottól. A BKR-részvevőknek az azonnali elszámolást illetően nem a VIBER-ben, hanem a BKR azonnali teljesítési számláin kell a likviditást biztosítaniuk. Ez tehát előzetes finanszírozást jelent, amelynek teljesítéséhez a BKR-részvevőknek a VIBER-ben vezetett fizetési számlájukról kell a likviditást átvezetniük. A GIRO

a résztvevők nevében végzi az azonnali teljesítési számlákhoz kapcsolódó likviditásfeltöltést és -kiutalást: a résztvevők által megadott likviditási paraméterek alapján 15 percenként automatikus fedezetellenőrzést végez, majd kezeli az ebből adódó azonnali átvezetéseket a VIBER-ben. Az MNB a résztvevők kérésére kidolgozta a VIBER-üzemidőn kívüli jegybanki hitelnyújtás, vagyis az ún. azonnali hitel biztosításának keretrendszerét. A GIRO által fejlesztett Hitelkeret-nyilvántartó modul (HKNY) a VIBER zárását követő és nyitását megelőző rövid időszakokat leszámítva közel folyamatosan rendelkezésre áll, így a résztvevők a váratlanul fellépő likviditási sokkokat akár éjjel és a munkaszüneti napokon is képesek áthidalni a HKNY-ben naponta biztosított azonnali hitelkeretük terhére, ami likviditási kockázatuk jelentős csökkenését eredményezi.

3.3.2. Kockázatok

A BKR éjszakai és napközbeni elszámolása egész évben megbízhatóan üzemelt, azonban mindkét elszámolási rendszerében kismértékben növekedett a szolgáltatás ellátásának kockázata az előző évhez viszonyítva. 2019-ben a BKR *éjszakai* elszámolásának rendelkezésre állási mutatója¹⁵ két hónapban is a vállalt szolgáltatási szint alá esett (27. ábra). Ez jelentős visszaesés az előző évhez viszonyítva, hiszen 2018-ban nem történt rendkívüli esemény az éjszakai elszámolásban. Az incidenseket főként szoftverhiba okozta. 2019-ben a BKR *napközbeni* elszámolásának rendelkezésreállási mutatója romlott az előző évhez viszonyítva, és két alkalommal is a vállalt szolgáltatási szint alatt maradt (27. ábra). VIBER-incidens miatt 2 alkalommal történt még 1 ciklust érintően csúszás a napközbeni elszámolásban. Továbbá incidenst okozott még GIRO-hálózati hiba, illetve a napközbeni elszámolás és a központi felhasználói adatbázis közötti kapcsolat hibája is¹⁶.

3.4. LIKVIDITÁS A FIZETÉSI RENDSZEREKBE

A VIBER és BKR fizetési rendszerek likviditására alapvetően azonos tényezők hatnak, melyek változása mindkét rendszert és azok résztvevőit egyaránt érinti. A BKR napközbeni és éjszakai elszámolásának teljesítése a VIBER-ben történik meg a résztvevők MNB-nél vezetett fizetési számláin. Emiatt a BKR közvetlen résztvevőinek VIBER-részvevőkké is kell válniuk, így a két rendszer résztvevői köre nagymértékben megegyezik. Ennek következtében a résztvevők a VIBER-ben és a BKR-ben ugyanazt a likviditást használják

¹⁵ Havi rendelkezésre állási mutató: ((munkanapok száma*GIRO (éjszakai vagy napközbeni) nyitva tartás – incidens miatti kiesés)/(munkanapok száma*GIRO (éjszakai vagy napközbeni) nyitvatartás))*100; BKR éjszakai elszámolás SLA 99,90 százalék; BKR napközbeni elszámolás SLA 99,80 százalék

¹⁶ A likviditásmenedzseléshez kapcsolódó részletes elemzést lásd a 3.4 *Likviditás a fizetési rendszerekben* című fejezetben.

a fizetési forgalom lebonyolítására: az MNB-nél vezetett fizetési számlájukon rendelkezésükre álló számlaegyenleget, valamint az MNB javára zárolt értékpapír-állományuk ellenében kapott napközbeni hitelkeretet. A fizetési rendszer résztvevői a VIBER-ben tudják menedzselni a likviditásukat, emiatt a következő fejezetekben főként a VIBER-ben lezajlott folyamatokat mutatjuk be. A BKR-résztvevők az azonnali elszámolás 2019-es éles próbaüzeme alatt csak kísértékű tranzakciókat bonyolítottak le, így az alacsony összérték miatt nem vizsgáltuk ezen tranzakciók likviditási hatását.

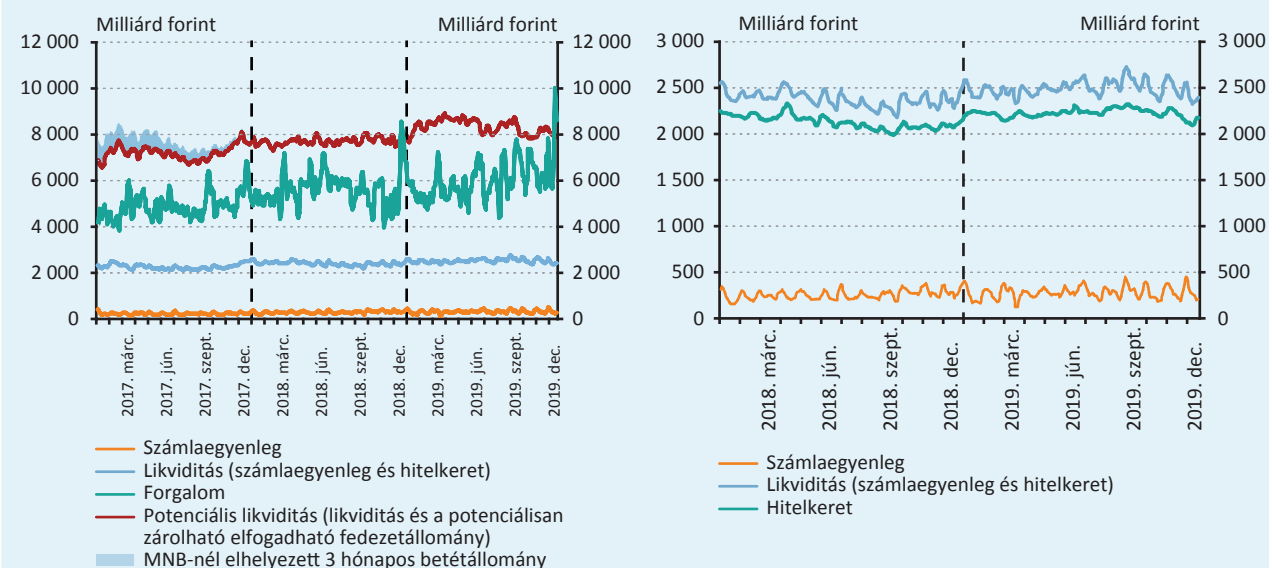
3.4.1. Likviditást befolyásoló tényezők

2019-ben a jegybanki eszköztár módosítása érdemben nem befolyásolta a fizetési rendszer résztvevőinek likviditását. A VIBER-résztvevők továbbra is rendkívül magas likviditással rendelkeznek, melynek szintje 2019-ben nem változott lényegesen az előző évekhez képest. A kötelező tartalékráta nagysága 2019-ben nem módosult, így a fizetési számlaegyenleg szintje az előző évhez képest változatlan maradt. 2019 elején a résztvevők napközbeni hitelkeretének összege kismértékben, 200 milliárd forinttal nőtt, végül 2100–2300 milliárd forintos szinten stabilizálódott. A zárolt

értékpapír-fedezetek összetétele kismértékben módosult, az állampapírok részaránya 14 százalékponttal csökkent a jelzáloglevelek és kötvények részarányának bővülésével. A lakosság mindeközben elkezdte beváltani meglévő értékpapírjait, hisz azokat megérte MÁP+-ra cserélni, így azonban a bankoknál jelentős mennyiségű egyéb lakossági papír halmozódott fel, amely állomány az év végéig érdemben lecsökkent. Mindezek következtében a VIBER-résztvevők likviditása a 2018 év végén jellemző 2300–2500 milliárd forintos sávtól kismértékben elmozdult, és az év folyamán 2500 ± 200 milliárd forintos szinten állt be. A fizetésirendszerrésztvevők potenciális likviditásának¹⁷ kétharmadát teszi ki a résztvevők mérlegében lévő opcionálisan zároltatható értékpapír-állomány, így nagymértékű likviditási puffert áll rendelkezésükre fizetési forgalmuk lebonyolításához. A zároltatható értékpapír-állomány szintje a 2018 végi 4200–4800 milliárdról mintegy 5000–5200 milliárd forintra bővült 2019 közepére, majd némi csökkenést követően 4200–5100 milliárd forintos sávban maradt egészen év végéig. Összességében a potenciális likviditás szintje 8000–9000 milliárd forint körül alakult 2019-ben, 500–1000 milliárddal meghaladva a 2018-ban jellemző szintet (29–30. ábrák).

29. ábra

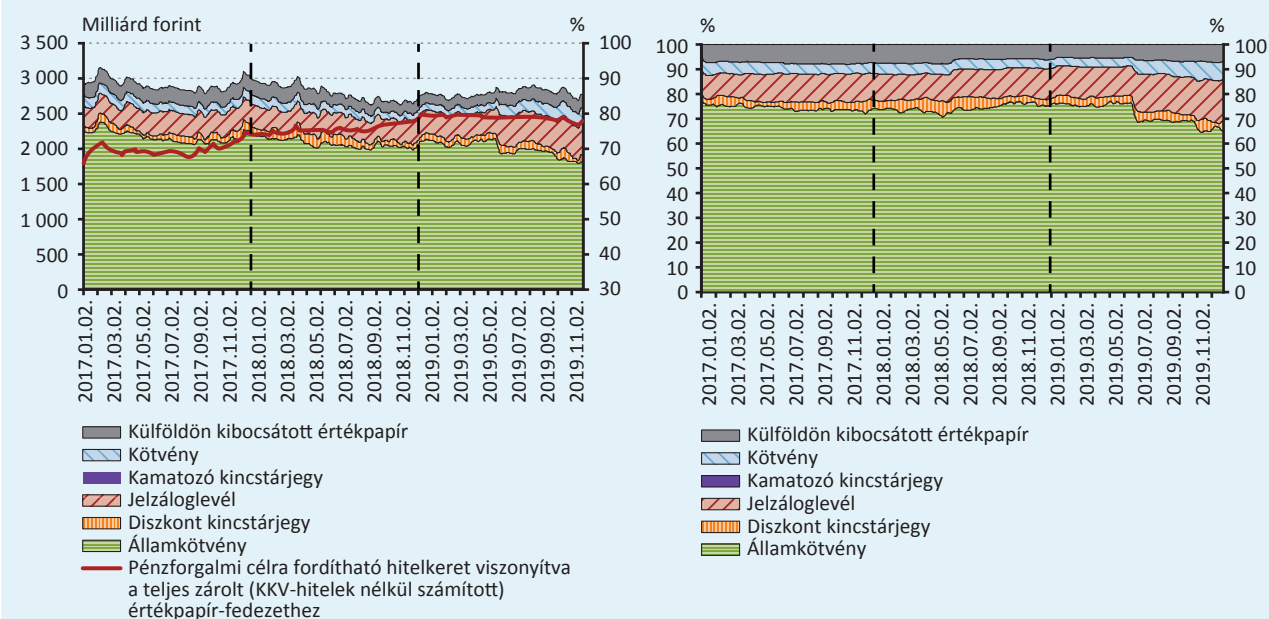
A VIBER-résztvevők számlaegyenlegének és likviditásának, potenciális likviditásának és forgalmának alakulása (baloldali ábra), kiemelve a számlaegyenleg és a pénzforgalmi likviditás alakulását (jobboldali ábra) (2017 – 2019)

¹⁷ Pénzforgalmi szempontból potenciális likviditás a VIBER-résztvevő MNB-nél vezetett pénzforgalmi számláján lévő számlaegyenleg, a jegybanki kedvezményezettséggel zárolt értékpapírok ellenében kapott napközbeni hitelkeret, valamint a hitelintézet mérlegében szereplő egyéb, opcionálisan zároltatható értékpapírok összessége.

30. ábra

A zárt értékpapír-állomány, valamint a pénzforgalmi célra fordítható hitelkeret-állomány aránya a teljes zárt értékpapír-fedezethez képest (baloldali ábra) és a zárt értékpapír-állomány összetételének megoszlása (jobboldali ábra) (2017–2019)

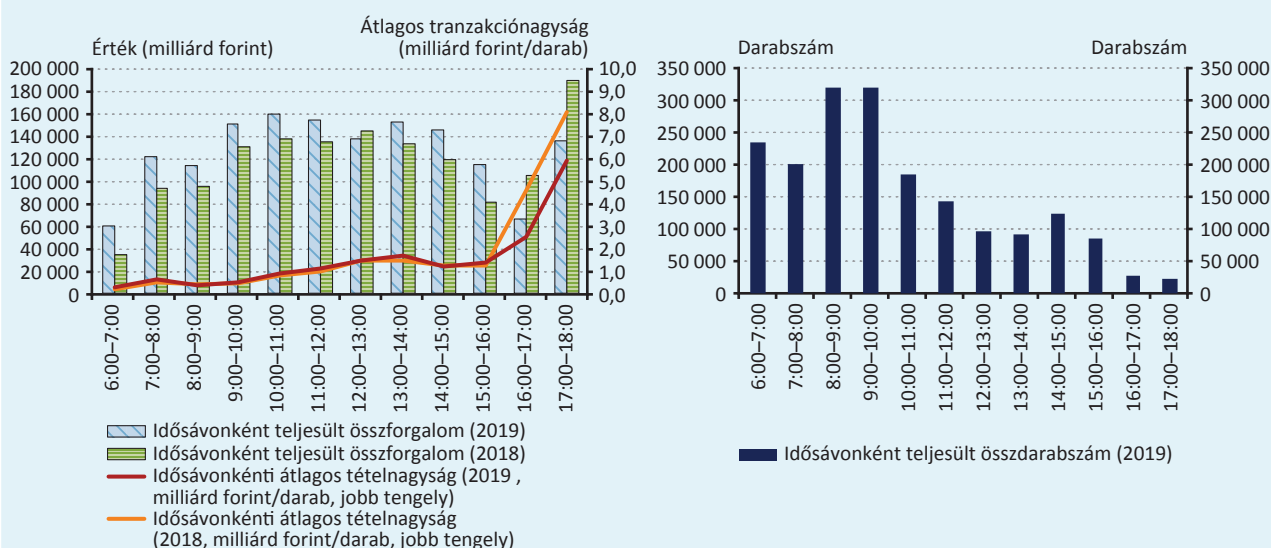
3.4.2. A VIBER és a BKR résztvevőinek likviditáskezelése

A fizetési rendszer résztvevői megnövekedett forgalmuk teljesítéséhez 2019-ben is aktívan és hatékonyan menedzseltek likviditásukat. Az elszámolási és kiegyenlítési kockázat csökkentése érdekében a fizetési forgalom teljesítéséhez szükséges likviditás napon belüli megfelelő alakulása

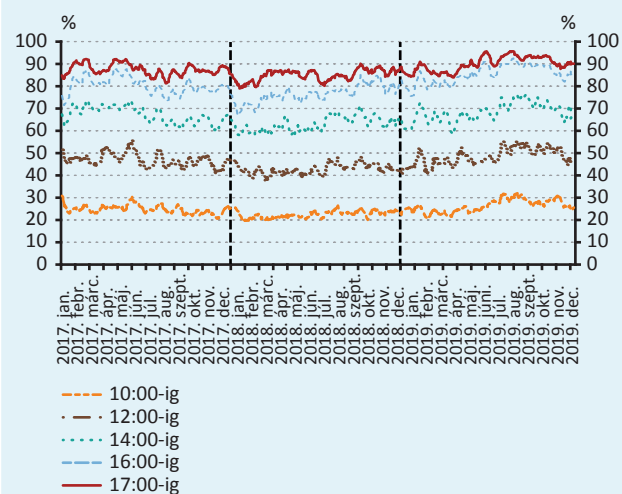
továbbra is fontos. A VIBER-ben a valósidejűség miatt egész nap menedzselik a résztvevők a likviditásukat, és kiemelt időszaknak számít a BKR napközbeni elszámolási ciklusainak óránkénti kiegyenlítése. A VIBER-forgalom a 16:00–18:00 közötti időszavat kivéve a nap folyamán minden időszámban emelkedett. A VIBER-résztvevők nagyobb értékű tételei az előző évekhez hasonlóan változatlanul a késő délutáni és esti órákban teljesülnek, a napi VIBER-forgalom egy jelentős

31. ábra

A VIBER-forgalom értékének és átlagos tranzakciónagyságának (baloldali ábra), valamint darabszámának (jobboldali ábra) alakulása napon belül, óránkénti bontásban (2019)

32. ábra
VIBER forgalom időzítésének alakulása
 (meghatározott időpillanatig a forgalom hány százaléka teljesült napon belül) (2017–2019)

Megjegyzés: MNB, KELER, MÁK, GIRO, Magyar Posta tételei nélkül.

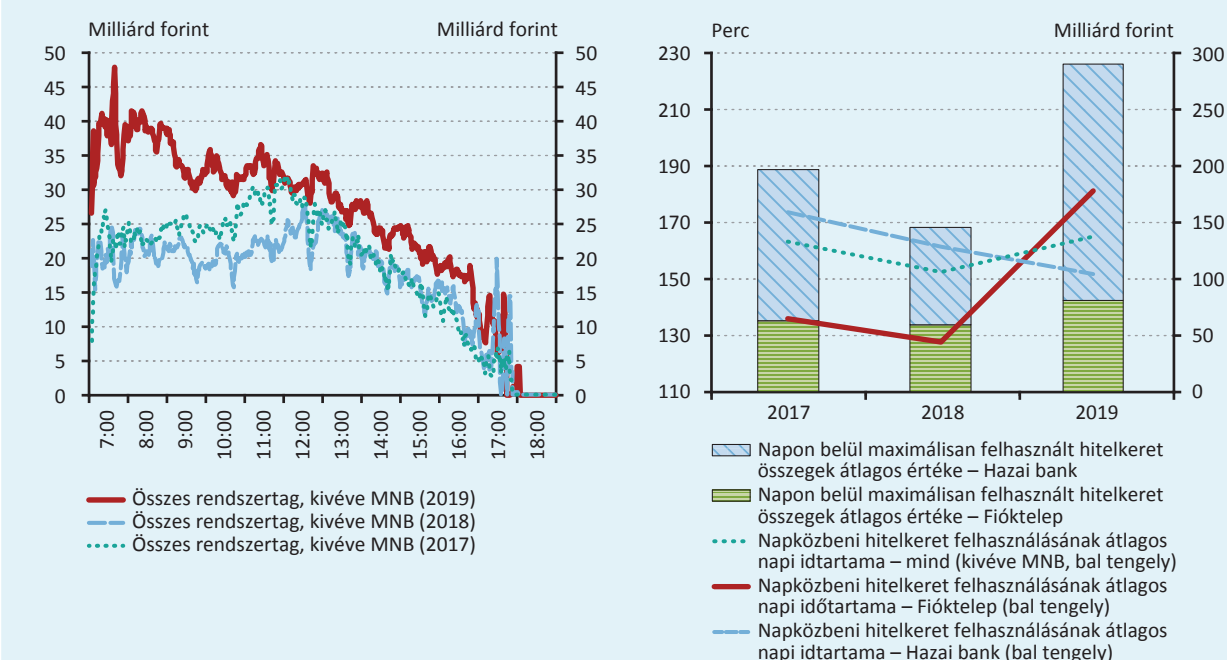
része (9 százaléka) pedig továbbra is a VIBER-zárás előtti utolsó órában kerül lebonyolításra. Mivel 2019-ben jegybanki eszköztár-módosításhoz nem kellett likviditásmenedzsmenttel alkalmazkodni, vélhetően a megnövekedett forgalomnak köszönhető, hogy a fizetési forgalom lefutásában a vizsgált napi időszakok mindegyikében 5–10 százalékpontos korábbi tételküldési időzítés érzékelhető rendszerszinten.

A résztvevők nagyobb mértékben támaszkodhattak a partnereiktől érkező tranzakciók finanszírozó szerepére, emellett bőséges likviditással rendelkeztek, így valószínűleg nem kényszerültek arra, hogy későbbre halasszák tranzakcióik indítását, mely jelenség alapvetően bizalmatlan piaci környezetben jellemző. (31–32. ábra)

A BKR napközbeni elszámolási ciklusainak forgalma kiegyenlített, a VIBER-ben rendelkezésre álló likviditás bővítés a megnövekedett forgalom lebonyolításához. 2019-ben a BKR napközbeni elszámolásának tételszáma minden hónapban 3–15 százalék között növekedett az előző évhez viszonyítva, amihez értékben hasonló mértékű, 5–15 százalékos emelkedés társult. A napközbeni elszámolás teljesítéséhez a VIBER-ben adott pillanatban rendelkezésre álló likviditásnak csak átlagosan 0,67 százalékára volt szükség. A BKR-forgalom aránya a teljes likviditáshoz képest csak az adófizetési napokon, valamint a nyári és év végi tradicionálisan magasabb forgalmú időszak idején volt magasabb, azonban így is csak a teljes likviditás 2 százalékát érte el. A BKR-ben rendszerszinten és az egyedi résztvevők szintjén is bővítés volt a likviditás, így csak likviditásmenedzsmentelési hibára visszavezethetően fordult elő fedezethiány, ám ez is csak kevés alkalommal.

A fizetési rendszerekben megnövekedett forgalom hatására növekedett a napközbeni hitelkeret használata 2019-ben. A rendszerszinten felhasznált napközbeni hitelkeret

33. ábra
A napközbeni hitelkeret felhasználásának napon belüli értéke a VIBER-ben (baloldali ábra), és átlagos napi időtartama, illetve a napon belül maximálisan felhasznált hitelkeret átlagos értéke hazai bank és fióktelep szerinti bontásban (jobboldali ábra) (2017–2019)

átlagos értéke 2019-ben közel kétszeresére (mintegy 140 milliárd forinttal) nőtt az előző évhez viszonyítva. A növekedés elsősorban a hazai bankoktól származik, akik a napközi hitelkeretükből átlagosan mintegy 120 milliárd forinttal többet használtak fel naponta. A fióktelepek esetén az igénybe vett hitelkeret értéke az előző évhez képest 22 milliárddal nőtt. Mindemellett 12 perccel meghosszabbodott a VIBER-részvevők átlagos napi hitelkeret-használata, így összességében elérte a napi 3 órát. Ennek a változásnak a hátterében főként a fióktelepek megváltozott likviditásmenedzsmentje állt, akik naponta átlagosan 54 perccel hosszabban használták napközi hitelkeretüket az előző évhez képest. Ezzel szemben a hazai bankok ugyan nagyobb értékben, de átlagosan 10 perccel rövidebb ideig használták hitelkeretüket. A hitelkeret-használat napon belül szinte minden időszakban megnövekedett, a legnagyobb mértékű hitelkeret-felhasználás napnyitástól 10:00-ig történt. A változást főként a hazai bankok okozták, a fióktelepek napon belüli hitelkeret-használata egyenletesebb volt. (33. ábra)

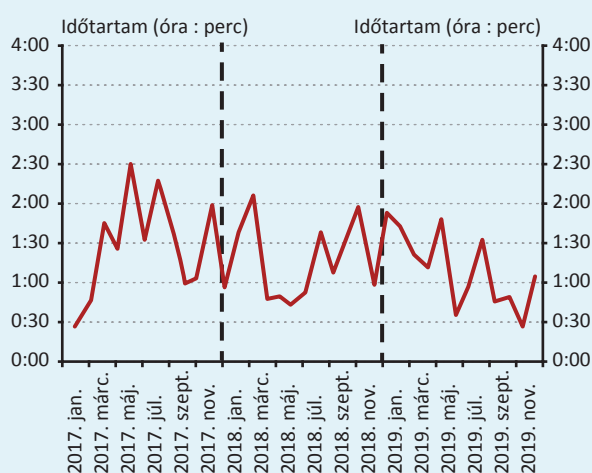
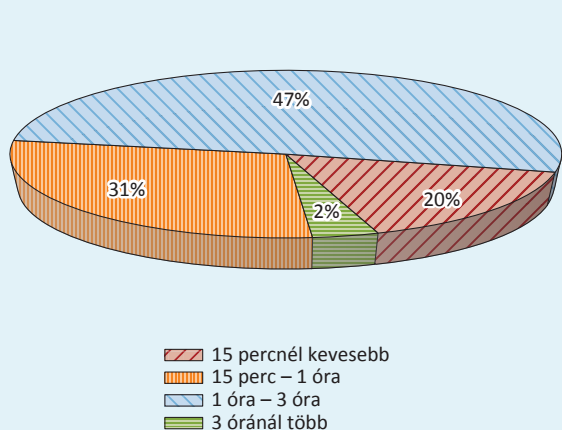
2019-ben a VIBER-sorbanállások száma 40 százalékkal csökkent 2018-hoz képest, miközben a sorban eltöltött átlagos idő gyakorlatilag nem változott. A VIBER-tranzakciók ún. teljesítési sorba kerülnek addig, amíg nem áll rendelkezésre elegendő fedezet a teljesítésükhöz (a beérkező, jóváírt tranzakciók finanszírozó hatásának, vagy hitelkeret megnövelés, vagy sorátrendezésnek köszönhetően). A sorbanállás ténye önmagában nem feltétlenül jelenti a résztvevő likviditási problémáját, mivel annak meglehetősen természetes része egy valós idejű nagyértékű fizetési rendszer működésének. Emiatt a sorbanállások nem minden esetben likviditási problémára vezethetők vissza, hanem egyedi banki likviditáskelzési gyakorlat is állhat mögöttük. Az előző évekhez képest továbbra is az éves VIBER-tranzakciószám elenyésző része

(0,1 százaléka, vagyis ténylegesen közel 2500 darab tétel) került sorba, ami 2018-hoz mérve még jelentős csökkenést is jelent. A munkanapok 83 százalékában fordult elő sorbanálló tranzakció, azonban a sorban eltöltött idő (átlagosan 1 óra) az előző évhez képest gyakorlatilag változatlan maradt. Folytatva az előző év tendenciáit, napon belül a sorbanállás jellemzően a VIBER nyitásától számított első két-három órában kezdődött, és a tranzakciók legkésőbb 13:00-ig kikerültek a sorból (34. ábra) A résztvevők eltérő likviditásmenedzsmentje miatt a sorbanállás hosszában jelentős eltérés mutatkozott: a havi szinten viszonylag gyakran sorban álló résztvevők tipikusan az aktív likviditásmenedzsmentet folytató, magas hitelkeret-kihasználtsággal rendelkező bankok, akik előző évekhez hasonlóan napi szinten átlagosan 70 percig álltak sorban. Lényegesen hosszabb, 3 órát meghaladó sorbanállások is előfordultak, ezek az esetek azonban számosságukban elenyészőek (az összes sorbanállás 2 százaléka), és a kevésbé aktív likviditásmenedzsmentet folytató résztvevőket jellemezték. Mivel ezen résztvevők VIBER-forgalma alacsony, más résztvevők számára nem okoztak likviditási nehézséget.

2019-ben a BKR napközi elszámlolásában az előző évhez képest 10 százalékkal kevesebb alkalommal fordult elő fedezethiány, azonban az átgörgetésben érintett tranzakciók száma a két és félszeresére nőtt. Amennyiben egy BKR-résztvevő nem biztosít elegendő mértékű fedezetet a VIBER-ben az adott BKR-ciklusra beadott tranzakcióknak teljesítéséhez, akkor a fedezetlenül maradt tételek a következő elszámlási ciklusba kerülnek át. 2019-ben 5 BKR-résztvevő likviditáshiánya miatt összesen 29 alkalommal, 97,9 milliárd forint értékben fordult elő ciklusok közötti átgörgetés. Az átgörgetések mögött likviditásmenedzselési hiba vagy hibás gyakorlat állt, mivel az összes érintett résztvevő rendelkezett elegendő értékű zároltatható értékpapír-állománnyal,

34. ábra

A sorbanállással töltött napi átlagos időtartama (jobboldali ábra – (2017–2019)) és megoszlása (baloldali ábra – 2019)

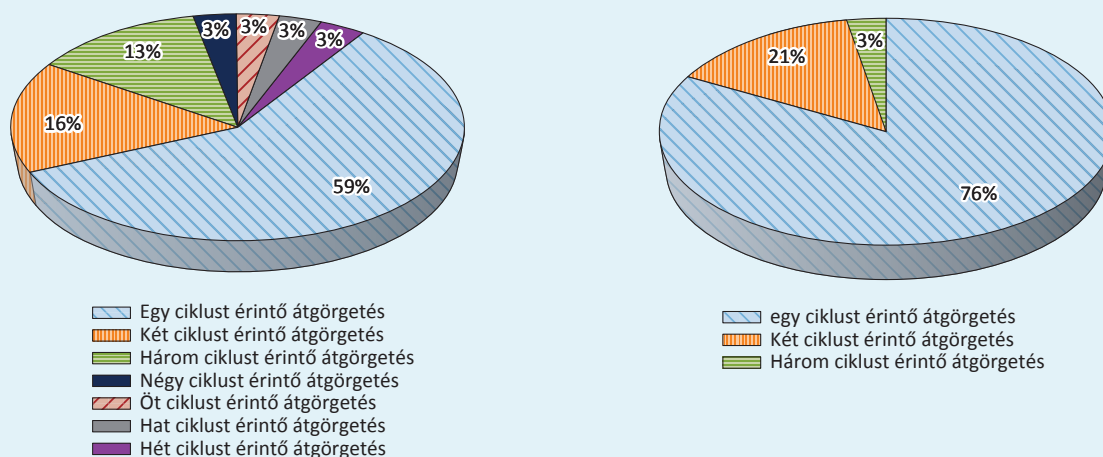

amelyeket napközbeni hitelkeretként zárva a szükséges likviditás biztosítható lett volna. Az átgörgetések 76 százaléka egy cikluson, 21 százaléka kettő míg 3 százaléka három cikluson át történt 2019-ben (35. ábra). A BKR óránkénti cikluselszámolása következtében a három vagy több cikluson

átívelő átgörgetésekkel már megsértik a résztvevők a Pénzforgalmi rendelet ún. 4 órás szabályát¹⁸. 2019-ben egy kis forgalmat lebonyolító BKR-résztvevőhöz tartozott az átgörgetések 52 százaléka, emellett az ő esetében fordult elő az összes kettő és három cikluson átívelő átgörgetés.

35. ábra

Átgörgetések aránya az összes átgörgetéshez viszonyítva 2018 (baloldali ábra) – 2019 (jobboldali ábra)

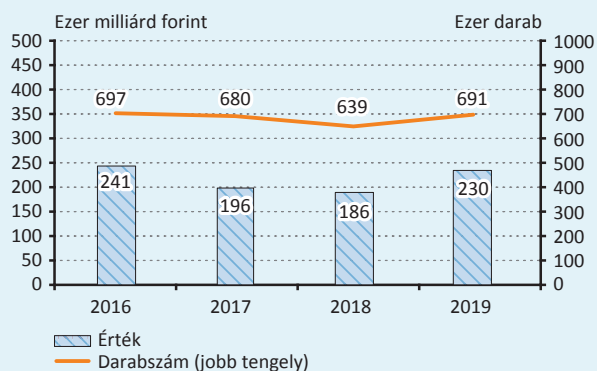
ÉRTÉKPAPÍR-INFRASTRUKTÚRÁK

3.5. KELER

Adatlap

36. ábra

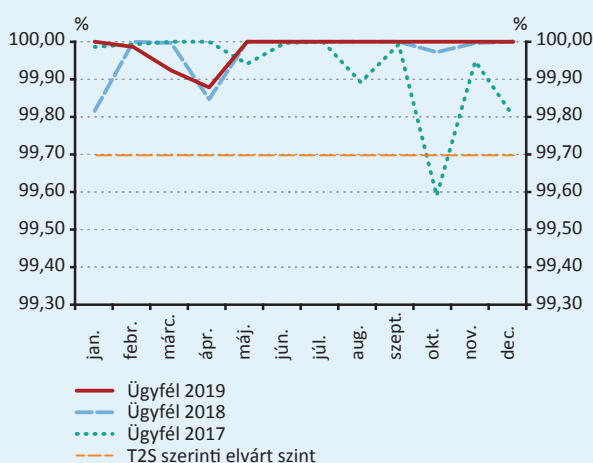
A KELER-ben kiegyenlített tranzakciószám és érték (2016–2019)

Forrás: KELER Zrt.

37. ábra

A KELER havi ügyfélrendelkezésre-állásának alakulása (2017–2019)

Forrás: KELER Zrt.

¹⁸ Az MNB 15/2010. (X. 12.) rendelete szerint a fizető fél (átutaló) pénzforgalmi szolgáltatójának 2012. július 1-jét követően biztosítania kell, hogy az ügyfelei által az ún. tárgynapi (vagyis aznapi) teljesítésre meghatározott időszak alatt (a végső benyújtási határidőig) elektronikus úton indított belföldi forintátutalás a befogadástól számított 4 órán belül eljusson a kedvezményezett ügyfél pénzforgalmi szolgáltatójához.

3.5.1. Aktualitások

2019-ben a KELER-ben kiegyenlített forgalom összértéke 23,5 százalékkal növekedett 2018-hoz képest, a tranzakciók száma pedig 8 százalékkal emelkedett. A KELER szállítás-fizetés-ellenében típusú (delivery versus payment, DvP) forgalmának összértéke 35 százalékkal emelkedett, mivel 2019 második felében növekedett a magyar állampapírokkal végzett kiegyenlítések értéke. 2019-ben a DvP-ügyletek értéke a teljes forgalom 85,1 százalékát tette ki, mely érték 2018-hoz képest 2019-re 7,4 százalékpontos növekedést jelent, ami a kiegyenlítési kockázatok csökkenésével jár együtt. 2019-ben a fizetés nélküli szállítással (free of payment, FoP) kiegyenlített ügyletek összértéke 17,9 százalékkal csökkent az előző évhez képest, míg az ügyletek száma 13,3 százalékkal emelkedett. A DvP-ügyletekkel ellentétben a FoP-tranzakciók alacsonyabb ügyletértéket képviselnek. 2019-ben a KELER által elszámolt FoP-ügyletek száma ugyan a forgalom 70,8 százalékát adta, viszont értékbeli részesedésük csupán 14,9 százalék volt.

Az Európai Unióban a központi értéktár működésének feltétele a CSDR szerinti engedély, melynek megszerzését a KELER is célul tűzte ki. Az engedélyezési folyamat fontos mérföldköhöz érkezett: az MNB 2020 közepén megállapította a KELER engedélyezési dokumentációjának teljességét. Az Európai Unióban immár 20 központi értéktár rendelkezik CSDR¹⁹-engedéllyel. Kiemelten fontos, hogy a KELER megszerezze a CSDR-engedélyét, ezzel is mutatva az Európai Unió és a többi tagállam felé, hogy a közösen lefektetett szabályozás alapján működik. Az engedélyezési folyamat 2017 óta tart, aminek oka részben a magyar értéktár összetett szolgáltatási palettája, melynek része egy korlátozott hitelintézeti funkció is. A helyzet specialitása, hogy egy-egy intézményrendszer általában nemzeti sajátosságokkal bír, így az uniós sztenderdekkel való harmonizáció és a jogrendszer átalakítása időigényes tud lenni.

A KELER által 2018 végén elindított, az alapinfrastruktúra informatikai megújítását szolgáló program 2019-ben jelentős mérföldköveket hagyott sikeresen maga mögött, és halad az első fázis 2021. márciusára tervezett élesítése felé. A program ezen szakaszával a magyar tőkepiac alapinfrastruktúrájának meghatározó funkciói kerülnek modern informatikai alapokra. A KELER célul tűzte ki, hogy a magyar tőkepiac fejlődésének támogatása érdekében fokozatosan,

új informatikai alapokra helyezi a működését. A KELER Szolgáltatásfejlesztési Program (KSZP) 2021. március 31-re tervezett első szakaszának végén megújul a hazai értéktár által végzett értékpapír-kiegyenlítés, törzsadatkezelés, díjszámítás és kivonatkészítés, valamint modernizálódik a KELER és a páneurópai TARGET2-Securities rendszer közötti infrastrukturális együttműködés. 2019-ben elindult az egyes rendszerelemek specifikációja és fejlesztése, melyek közül több részfeladat már lezárásra is került.

3.5.2. Kockázatok

A KELER 2019. évi szolgáltatás ellátásának kockázata az előző évhez képest csökkent. Az üzleti szolgáltatásokat támogató informatikai architektúrát ért incidensek ügyfelekre gyakorolt hatása leginkább az ügyfelek részére közvetlenül érzékelhető rendelkezésreállási mutató révén követhető nyomon leginkább (37. ábra). Az ügyfelek által közvetlenül érzékelhető rendelkezésre állás mutató 2019-ben az általánosan elvárható szint alá nem csökkent. Ezen szintnek jelenleg a TARGET2-Securities európai kiegyenlítési platform, a T2S, valamint a VIBER esetében is elvárt 99,7% tekinthető. A KELER alapvető szolgáltatásait – úgymint például a dematerializált értékpapírszámla-vezetést és a bruttó elszámolásokat – támogató rendszerek a KELER jelentései alapján stabilan üzemeltek.

2018-hoz hasonlóan 2019-ben is 5 darab volt azon üzemzavarok száma a KELER-ben, melyek az ügyfeleket is érintették, ezek közül pedig egy tartott több, mint két órán át. Az ügyfeleket érintő üzemzavarok közül 4 incidenst sikerült 10 percen belül elhárítani, 1 incidens elhárítása viszont 124 percet vett igénybe, mely hiba egyedi jellegű volt. A probléma feltárásáig és elhárításáig a tételek feldolgozása az üzletmenet folytonossági terv alapján, az üzleti terület közreműködésével történt – a partnereket a KELER a KID²⁰-en és a honlapon keresztül tájékoztatta.

Az ügyletek kiegyenlítésének kockázata mérséklődött a KELER-ben a FoP-ügyletek forgalmának csökkenése által, a kiegyenlítési megíűsulások értékének alakulása pedig javulást mutat 2018-hoz képest, azonban továbbra is magas a pénzüldali kiegyenlítési megíűsulások aránya. A KELER a kiegyenlítések során az ügyletben részt vevő felek pénzeszköz-átutalásait, illetve értékpapír-transzfereit teljesíti. Az ügyletek kiegyenlítésének kockázatát a DvP-elv alkalmazása jelentősen mérsékli. Ennek oka, hogy addig

¹⁹ Az Európai Parlament és a Tanács 909/2014/EU rendelete az Európai Unió belüli értékpapír-kiegyenlítés javításáról és a központi értéktárakról, valamint 98/26/EK és a 2014/65/EU irányelv, valamint a 236/2012/EU rendelet módosításáról

²⁰ KELER Internetwork System (továbbiakban: KID vagy KID-KIS) A rendszer lehetővé teszi, hogy a rendszerbe kapcsolt KELER ügyfelek egy számítógép (PC), bérelt vonal vagy modem és telefonvonal segítségével a telephelyükről rendelkezzenek a KELER-nél vezetett különböző típusú számláik felett, azaz megbízásokat küldjenek a KELER Zrt. felé, valamint számlainformációkat (kivonatokat és egyenlegeket) töltsenek le a KELER Zrt. elszámoló rendszereiből.

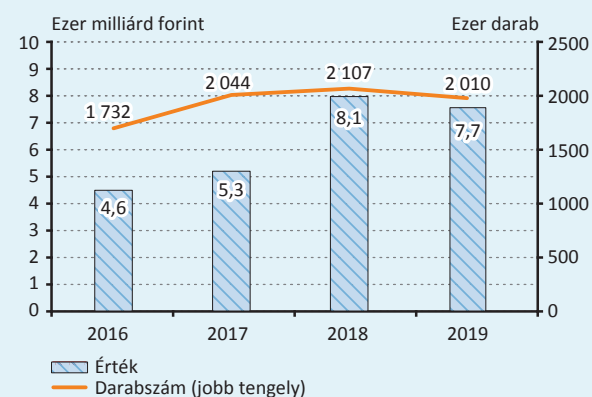
nem történik meg a fizetés, illetve az értékpapírok jóváírása, amíg nem áll rendelkezésre a feleknél az ügylet teljesítéséhez szükséges fedezet. Az összes, KELER által kiegyenlített ügylet értékének 3,22 százaléka, volumenének pedig 2 százaléka hiúsult meg 2019-ben, ami javulás 2018-hoz képest. Kiegyenlítés meghiúsulásáról – a mögöttes okoktól függetlenül – akkor beszélünk, ha az értékpapírügylet kiegyenlítése elmarad vagy ha csak részlegesen kerül kiegyenlítésre az ügylet a kiegyenlítés tervezett időpontjában²¹

értékpapír- vagy pénzeszköz-hiány miatt. 2018-ról 2019-re mind az értékpapír-, mind a pénzüldali kiegyenlítések értéke növekedett, azonban a kiegyenlítések meghiúsulása az ügyletek értékpapírlábjábanál csökkenést, míg pénzüldábanál emelkedést mutat 2018-ról 2019-re. 2019-ben az összes meghiúsult ügylet értékének 86,57 százalékát adta a pénzüldali ügylet meghiúsulása, ami az előző évhez képest 4 százalékponttal magasabb. 2019-ben a kiegyenlítés meghiúsulásában érintett ügyletek zöme államkötvény volt.

3.6. KELER KSZF

Adatlap

38. ábra
A KELER KSZF által a tőkepiacon elszámolt tranzakciószám és érték (2015–2019)

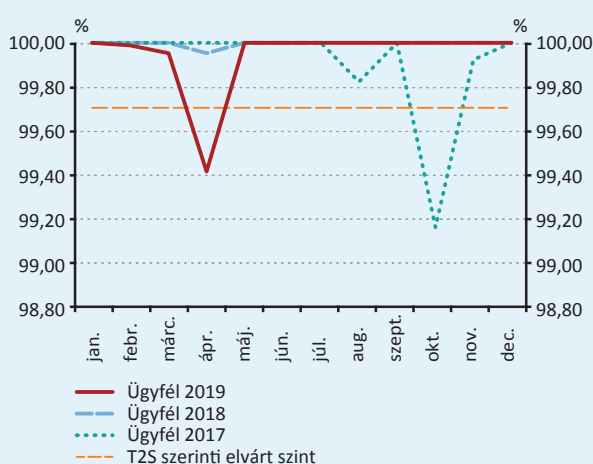

Darabszám 2017–2018-as adatai vonatkozásában: módszertani változások miatt a korábbi évi adatok esetén változás történt.

Érték 2018-as adata vonatkozásában: módszertani változások miatt a korábbi évi adatok esetén változás történt.

Forrás: KELER KSZF Zrt.

39. ábra
A KELER KSZF ügyfélrendelkezésre-állási mutatójának alakulása (2017–2019)

Forrás: MNB

3.6.1. Aktualitások

2019-ben a KELER KSZF által elszámolt piacok forgalma 2,14 százalékkal csökkent 2018-hoz viszonyítva, míg az azonnali gázpiacon jelentős növekedés volt tapasztalható, addig a tőkepiacon elszámolt ügyletek értéke 4,6 százalékkal csökkent. A KELER KSZF központi szerződő félként számolja el a Budapesti Értéktőzsdén és az MTF-piacokon²² kereskedett pénzügyi eszközöket, a hazai gázpiacokat²³, valamint általános klíringtagként nyújt szolgáltatást energiapiaci alklíringtagjai részére az ECC-energiapiacokon²⁴ kereskedhető azonnali, valamint határidős villamosenergia-, földgáz- és

emissziókvóta-termékekre. 2019-ben a központi szerződő fél által elszámolt azonnali tőkepiaci ügyletek összértéke meghaladta a 3000 milliárd forintot, ami 9,5 százalékos csökkenés az előző évhez képest, míg 4,5 százalékos növekedés 2017-hez képest. A származékos tőkepiaci ügyletek esetében 2018-hoz képest az éves összforgalom 1 százalékos visszaesése volt tapasztalható, amely nagyságrendileg 46,7 milliárd forintos csökkenést jelentett. A központi szerződő félként elszámolt azonnali gázpiacok esetében a forgalom 130 százalékkal emelkedett 2018-hoz viszonyítva, melynek okán az MNB a klíringtagok fokozottabb vizsgálatára hívta fel a KELER KSZF figyelmét. A határidős gázpiacok esetében

²¹ Kiegyenlítés tervezett időpontja: az a nap, amelyet a kiegyenlítés napjaként az értékpapír-kiegyenlítési rendszerbe bevezetnek, és amelyet az értékpapírügyletben részt vevő felek a kiegyenlítés napjaként közös megegyezéssel kitűznek

²² MTF piacok: BÉT-a Piac, MTS Hungary, Xtend, Xbond

²³ Központi szerződő félként elszámolt gázpiacok: Kiegyensúlyozó piac, Kereskedési Platform, CEEGEX, HUDEX

²⁴ ECC klíringtagjaként elszámolt energiapiacok: HUPX, HUDEX, EPEX SPOT, EEX, Powernext/PEGAS, PXE

mind az ügyletkötések számában, mind az elszámolt ügyletek összértékében csökkenés volt tapasztalható. Ebben a szegmensben tavaly az elszámolt ügyletek összértéke közel 20 százalékkal volt kevesebb 2018-hoz képest. Az általános klíringtagként nyújtott szolgáltatás esetében a korábbi évektől eltérően némileg csökkent a forgalom, így 2019-ben a lebonyolított ügyletek összértéke az azonnali energiapiaccon 12,8 százalékkal, míg a határidős piacon 2,1 százalékkal csökkent 2018-hoz képest.

A KELER KSZF az energiapiaci szolgáltatásainak köszönhetően meghatározó szereplővé nőtte ki magát közép-európai régiós viszonylatban is, az energiapiaci szolgáltatások jövedelmezősége pedig 2019-ben is jelentősen hozzájárult a társaság bevételéhez. A központi szerződő félként elszámolt magyarországi földgázpiacokon 2019-ben a kereskedési forgalom jelentős fellendülése volt tapasztalható, ami likviditáskezelési kihívást jelentett a KELER KSZF számára. Azonban a megfelelő likviditási források biztosításával a likviditás folyamatosan rendelkezésre áll, a kockázatkezelési mechanizmusoknak köszönhetően pedig veszteség nem érte a társaságot. A magyarországi földgázpiac elszámolásának egységesítése érdekében, a KELER KSZF kezdeményezésének köszönhetően, 2020-tól egységesen napi elszámolással, euróban történik az elszámolás és pénzügyi kiegyenlítés, a kiegyensúlyozás pedig kizárólag a KELER KSZF klíringtagjaként lehetséges. A KELER KSZF általános klíringtagi szolgáltatása keretében, 2018-ban tapasztalt piaci turbulenciák 2019-re elmúltak, így a szolgáltatás normális piaci körülmények és mérsékelt likviditási szükséglet mellett tudott működni. A KELER KSZF-nek – EMIR-engedélyes központi szerződő félként – az általános klíringtagi szolgáltatások vonatkozásában is meg kell felelnie az EMIR elvárásainak, ami nagy kihívás elé állítja a társaságot a szolgáltatásra jellemző, központi tevékenységtől eltérő kockázatok miatt.

A KELER KSZF 2019-ben megkezdte a kiegyenlítőbanki szolgáltatásainak fejlesztését. Három új kiegyenlítőbank kerül bevezetésre 2020-ban a KELER mellé, amivel csökkennek a kiegyenlítési kockázatok. A fejlesztések számos előnnyel szolgálnak a KELER KSZF és az érintett gázpiaci klíringtagok és energiapiaci alklíringtagok számára. A KELER KSZF számára elsősorban a likviditáskezelés terén jelent pozitív változásokat az új kiegyenlítőbankok alkalmazása: csökken a rendszerkockázat, csökken a KELER KSZF kitettségeinek koncentrációja a kiegyenlítő bankok felé, illetve nemzetközi szinten nő a társaság versenyképessége a kiegyenlítőbankok új szolgáltatási lehetőségeinek bevezetésével. Az új kiegyenlítő bankok ugyanis mind hitelintézeti engedéllyel rendelkeznek, mellyel szélesebb pénzügyi szolgáltatásokat tudnak nyújtani a KELER KSZF klíringtagjai és alklíringtagjai számára, mint a korlátozott hitelintézeti engedéllyel működő KELER. Az új hitelezési és likviditástámogatási szolgáltatásokkal

a KELER KSZF egy átfogóbb, szélesebb körű pénzügyi szolgáltatáscsomagot tud majd biztosítani ügyfelei számára, melyekkel az ügyfelek elégedettségét növelni, a KELER KSZF nemteljesítésből eredő kockázatait pedig csökkenteni is lehet. Az új kiegyenlítő banki szolgáltatás várhatóan 2020 októberében indul.

2019-ben lezárult az előző évben elindított átfogó felügyeleti vizsgálat, valamint sor került az éves kollégiumi ülésre, ahol a KELER KSZF működését befolyásoló kockázat nem került azonosításra. A Magyar Nemzeti Bankról szóló törvényben megfogalmazott kötelezettségeivel összhangban a jegybank 2019-ben is lefolytatta a KELER KSZF EMIR-rendelet szerinti éves átfogó felügyeleti vizsgálatát. Ennek részeként a jegybank hiányosságokat tárt fel például a KELER KSZF kockázatkezelési modellje és alkalmazott információtechnológiája kapcsán. A vizsgálatot követően a KELER KSZF haladéktalanul megkezdte a hiányosságok felszámolását. Emellett 2019 októberében sor került a nemzetközi tagokból álló kollégium éves ülésre, amelyen a központi szerződő féllel kapcsolatos működési kérdéseket beszélték át a jelenlevők. A KELER KSZF további működését alapjaiban befolyásoló kockázatot nem azonosított a kollégium.

3.6.2. Kockázatok

A KELER KSZF az általános klíringtagi szolgáltatásából fakadó kockázatait kezelésére új riportolási és limitkezelési rendet alakított ki 2019-ben. Az alklíringtagi szolgáltatás részeként a KELER KSZF nem központi szerződő félként jár el, hanem általános klíringtagként működik, és kötelezettséget vállal a meghatározott energiapiaci ügyletek pénzügyi teljesítéséért az ECC és az energiapiaci alklíringtagok felé, illetve finanszírozza az alklíringtagok kereskedéseiből származtatható garanciaalap-hozzájárulási kötelezettséget. Ezen pénzügyi kötelezettségvállalásokat saját forrásból kell finanszírozni, ami stresszes piaci időszakban jelentős nyomást gyakorolhat a KELER KSZF tőkehelyzetére és finanszírozási lehetőségeire. Mivel a KELER KSZF általános klíringtagként funkcionál, a napon belüli kereskedési tevékenységek nyomon követhetősége érdekében – az ECC közreműködésével – nap közben elérhető és letölthető riportok segítségével informálódik az alklíringtagok kitettségeiről. A KELER KSZF a 2019-es év folyamán fokozatosan építette be ezeket a riportokat a kockázatkezelési mechanizmusaiába, ezáltal lépéseket téve az alklíringtagok kereskedéséből adódó kockázatok átfogó kezelésére. Az alklíringtagok további kitettségének korlátozása érdekében a KELER KSZF 2017-től fokozatosan alakította ki kereskedési limitrendszerét. A tőzsdei platformok az ECC közreműködésével különböző kereskedési limitrendszereket építettek ki a kereskedés korlátozhatósága érdekében, mely limitrendszereket a KELER KSZF is alkalmazza alklíringtagjaival szemben.

2019-re jelentősen mérséklődött a KELER KSZF ECC-garancialaphoz való hozzájárulási kötelezettsége. Az ECC az általa elszámolt és garantált összes piac és termék vonatkozásában egyetlen garanciaalapot tart fenn. Ennek következménye, hogy amennyiben bármely piacon turbulencia alakul ki, akkor ez olyan résztvevők számára is többlet garanciaalap-hozzájárulást eredményezhet, akik az érintett piacokon nem folytatnak kereskedést. 2019 elejétől a garanciaalap mérete és a KELER KSZF hozzájárulása is fokozatosan csökkent, és visszaállt a szokásosnak mondható 3–4 millió eurós sávba, és ott is maradt egész évben, csak az év vége felé fordult ismét emelkedőbe. A KELER KSZF változtatott üzletpolitikáján és 10 millió euróban maximálta a saját forrásból történő garanciaalap-hozzájárulás összegét. Minden ezen felüli hozzájárulás-összeg alapbiztosíték-arányosan kerül szétosztásra és beszedésre az alkíringtagok között.

2020-tól csak a KELER KSZF-en keresztül valósulhat meg a magyar gázpiac kiegyensúlyozó ügyleteinek elszámolása és garantálása, ami a társaság ügyfélszámának növekedéséhez vezet. A magyarországi Kereskedési Platformon (KP) és a szervezett piacként üzemeltetett CEEGEX azonnali gázpiacon azonnali fizikai szállítású földgáztermékekkel lehet kereskedni, melyeket a KELER KSZF számol el központi szerződő félként. A fizikai szállítású azonnali földgáztermékek sajátossága, hogy nem helyettesíthető termékek, illetve tárolhatóságuk is korlátozott, ráadásul a szállítók és kereskedők számára fizikai hozzáférés szükségeltetik a nagynyomású földgáz rendszerhez. A nagynyomású földgázszállító vezetékrendszernek állandó jelleggel egyensúlyban kell lennie, ezért a földgázkereskedők is egyensúlytartásra kötelezettek, amely ha nem valósul meg, a rendszer egyensúlytalanságba kerül. Az egyensúlytartásért a rendszerüzemeltető felel, tehát ha egy szereplő egyensúlytalanságba kerül, akkor az FGSZ Rt. kötelezően kiegyensúlyozza, ami az egyensúlyi ügylet adott szereplőre való allokálásával történik meg. Ezen egyensúlyi ügyleteket a KELER KSZF számolja el, és garantálja azok pénzügyi teljesítését is. 2020-tól a Gáztörvény²⁵ módosításának következtében a kiegyensúlyozás pénzügyi elszámolásának lehetősége már csakis a KELER KSZF-en keresztül valósulhat meg, így a társaság gázpiaci klíringtagjainak száma 2019 végével emelkedésnek indult.

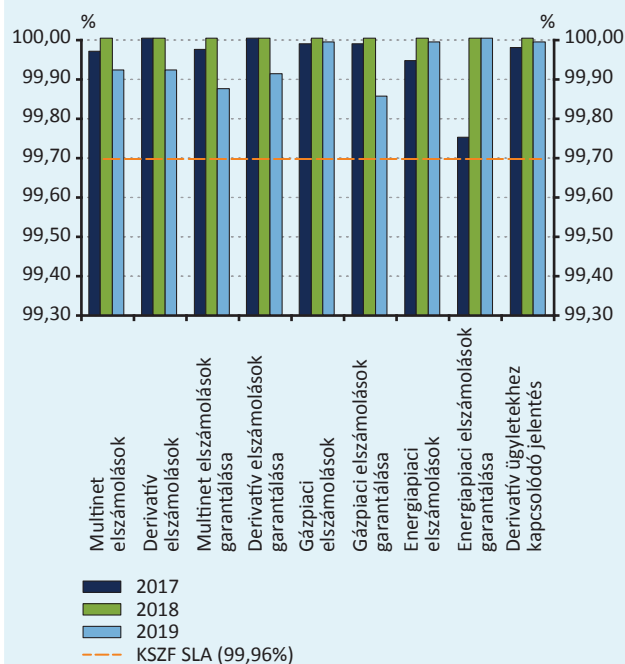
A KELER KSZF üzleti tevékenységeinek ügyfélrendelkezésre-állási szintje a KELER KSZF adatai alapján némileg csökkent az előző évhez képest, viszont a szolgáltatások

továbbra is magas megbízhatóság mellett üzemeltek.

A KELER és a KELER KSZF az informatikai rendszerek üzemeltetése kapcsán kiszervezési megállapodást kötött, melynek értelmében a KELER KSZF üzleti szolgáltatásait támogató informatikai architektúra üzemeltetését a KELER látja el. 2019-ben a KELER KSZF üzleti szolgáltatásainak havi átlagos ügyfélrendelkezésre-állási mutatója 99,954 százalékos volt, aminek oka, hogy 2019-ben csak egyetlen rendelkezésre állást érintő üzemzavar fordult elő. Az ügyfelek részére közvetlenül érzékelhető rendelkezésreállási mutató csak egy hónapban vett fel az általánosan elvárható szint alatti értéket. Ezen szintnek jelenleg a TARGET2-Securities európai kiegyenlítési platform, a T2S, valamint a VIBER esetében is elvárt 99,7% tekinthető. A KELER KSZF rendszereiben üzleti tevékenységenként közel azonos volt a rendelkezésreállási szint. Némileg alacsonyabb szintet a multinet és gázpiaci elszámolások garantálása képviselt, de ezek is meghaladták a KELER és a KELER KSZF közötti szerződésben rögzített SLA²⁶-szintet. (40. ábra)

40. ábra

A KELER KSZF ügyfélrendelkezésre-állásának alakulása üzleti tevékenységek szerint (2017–2019)

Forrás: MNB

A KELER KSZF által 2019-ben elszámolt ügyletek körében növekedett a késedelmes teljesítések darabszáma

²⁵ 2008. évi XL. törvény a gázellátásról

²⁶ A Service Level Agreement (SLA) egy olyan megállapodás, mely a szolgáltatást nyújtó (jelen értelmezésben a KELER) és az ügyfél (jelen értelmezésben a KELER KSZF) között jött létre és meghatározza a szolgáltatás azon minimum szintjét, mely az ügyfél üzletmenetéhez szükségeltetik.

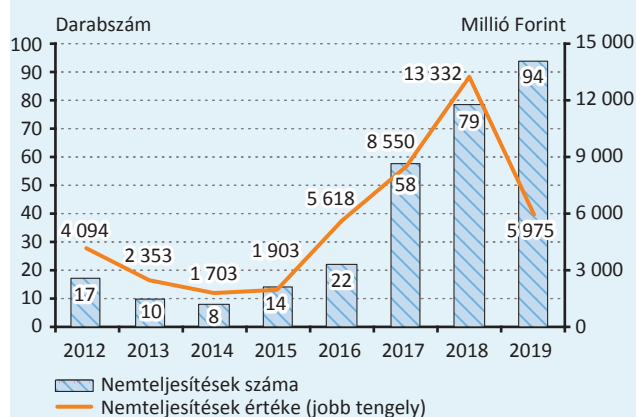
2018-hoz képest, ugyanakkor az értékük jelentősen csökkent, így összességében mérséklődött a késedelmes teljesítésből fakadó kockázat. A teljesítési fegyelem növekedése látható a hazai tőkepiaci szereplőknél, ami az MNB elvárásaival összhangban van. Az összességében 5,9 milliárd forint értékű késedelmes teljesítések csupán kisebbik részéért voltak felelősek ezen szereplők, és kizárólag értékpapír-oldali nemteljesítések adódtak, amelyek legtöbbször napon belül, de legkésőbb a tervezett elszámolást követő második napon teljesültek. Az értékpapír-oldali nemteljesítésekhez jelentősen hozzájárult az értékpapír-kölcsönzés hiánya a magyar piacon. A késedelmes teljesítések legtöbbször az OTC-piaci tevékenységhez kötődtek. Az energiapiaci szereplőknél vételár- és biztosítékfizetési hiányosságok voltak, jellemzően pénzügyi és likviditási gondok miatt, melyek legtöbbször napon belül, de legkésőbb a tervezett elszámolást követő hatodik napon teljesültek. A nemteljesítések fokozottabb szankcionálása miatt, illetve a 2021. február 1-én életbe lépő, kiegyenlítési fegyelemre vonatkozó szabályozástechnikai sztenderdeknek köszönhetően további csökkenés várható a KELER KSZF nemteljesítésből eredő kockázatai terén.

2019-ben az energiapiaci ügyletek okozták a legnagyobb elszámolási kockázatot a KELER KSZF számára. A 2019-es késedelmes teljesítési események összesen 14 résztvevőhöz és 3 piachoz voltak kapcsolhatók. A késedelmes teljesítések oka az energiapiaci szereplők körében ugyanaz volt, azaz nem rendelkeztek elégséges likvid forrással a kötelezettségeik teljesítéséhez. A késedelmes teljesítések mindegyike az azonnali energiapiacokhoz kapcsolódik, határidős piachoz kapcsolódó késedelmes teljesítés nem fordult elő a vizsgált időszakban. 2019-ben az energiapiacokon 42 alkalommal, összesen 3,4 milliárd forint értékben volt késedelmes teljesítés, ebből 2,9 milliárd a CEEGEX piachoz köthető, 277 millió forint az ECC-s kereskedéshez, 181 millió forint pedig a KP gázpiaci kereskedéshez. A CEEGEX piac sajátossága, hogy előre finanszírozott, azaz a klíringtagoknak előre szükséges biztosítékként zárolni a vételár összegeket, ennek köszönhetően egy esetleges vételár-nemteljesítés esetén a KELER KSZF az adott klíringtag biztosítékeszközeiből teljesít az ügyletben szereplő másik klíringtag felé. Ebből kifolyólag a klíringtag pénzügyi nemteljesítés után biztosíték-nemteljesítővé válik, és felfüggesztésre kerül, de a KELER KSZF-et nem éri veszteség nemteljesítéséből kifolyólag. A klíringtagok legtöbbször napon belül, legkésőbb a következő elszámolási napon teljesítették biztosíték követelményeiket. A KP-piaci késedelmes teljesítések erősen koncentráálódtak egy entitás köré. A késedelmes teljesítések legtöbbször napon belül teljesültek, azonban egy esetben előfordult, hogy csak a 6. elszámolási napon teljesült az elmaradt kötelezettség.

A KP-piacon hasonló kereskedési limitrendszert üzemeltet a KELER KSZF mint a CEEGEX piacon, ezáltal a kereskedési ügyletek szintén előre finanszírozottak, így egy esetleges vételár-nemteljesítést az elhelyezett biztosítékeszközök elvonásával tud kezelni. Az ECC-s általános klíringtagi szolgáltatáshoz köthető késedelmes teljesítések szintén egy ügyfél köré koncentráálódnak. A KELER KSZF a biztosítékeszközök elvonásával tudta teljesíteni kötelezettségeit az ECC felé, így vesztesége egyik esetben sem keletkezett.

A tőkepiacon a késedelmes teljesítések értéke csökkent 2018-hoz képest. 2019-ben a tőkepiacon történt késedelmes teljesítések minden esetben az azonnali piachoz kapcsolódtak, határidős piacon nem történt nemteljesítés. Az azonnali piacon belül is inkább az állampapírok piacán, vagyis az MTS Hungary-n történő kereskedésből adódtak a késedelmes teljesítések, nem pedig a BÉT-en kereskedett részvények körében. Az MTS Hungary-n történt a tőkepiaci késedelmes teljesítések 80 százaléka, 2 milliárd forint körüli értékben. Az azonnali piaci részvények tekintetében összesen 500 millió forint körüli értékben volt késedelmes szállítás, összesen 49 alkalommal. Elmondható, hogy a tőkepiacon gyakorlatilag nem a klíringtagok, hanem azok megbízói, alklíringtagjai miatt történnek a nemteljesítések, késedelmes teljesítések. A megbízók és alklíringtagok között több jelentős, a világ tőkepiacán elismert intézményeket találunk. Ezen intézmények már a világ számos országára kiterjedő operációval rendelkeznek, így a számukra kisebb piacokon, mint a BÉT, nem fordítanak kellő figyelmet a megfelelő értékpapír fedezet időbeli biztosítására. Ennek eredménye, hogy kicsúsznak a teljesítési határidőkből, a klíringtagok pedig nem rendelkeznek olyan mechanizmusokkal, például értékpapír-kölcsönzés, ami elősegítené a KELER KSZF felé megfelelő időben való teljesítéseket.

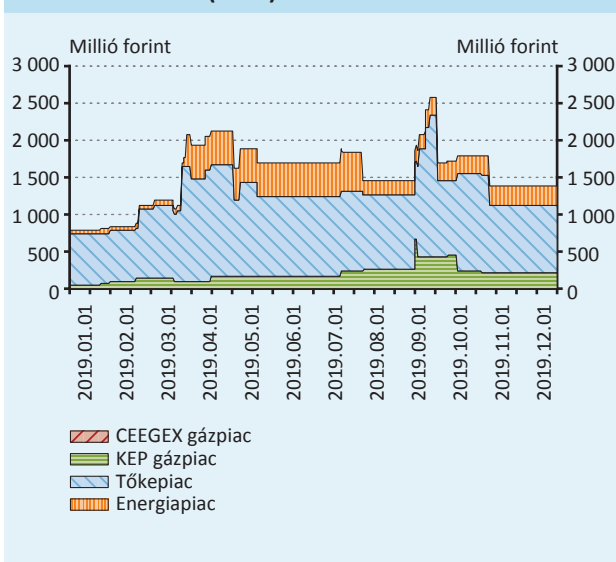
41. ábra
Nemteljesítések alakulása a KELER KSZF által elszámolt piacokon

2018-hoz hasonlóan 2019-ben is nagyobb arányban kerültek kivetésre kiegészítő pénzügyi fedezetek a tőkepiaci résztvevőkkel, mint az energiapiaci szereplőkkel kapcsolatban. A KELER KSZF által garantált tőke-, gáz- és energiapiaci ügyletek tekintetében a központi szerződő félnek lehetősége van a felmerült kockázat típusától függően kiegészítő pénzügyi fedezet kivetésére. Erre abban az esetben kerül sor, ha a klíringtag vagy az energiapiaci alklíringtag kereskedési gyakorlatához kapcsolódó kockázatok, a résztvevők nem megfelelő likviditási vagy tőkehelyzete, illetve a garanciaalapokhoz történő elégtelen hozzájárulása ezt megköveteli. Visszavonásukra akkor kerül sor, amikor a kivetés indokaként szolgáló kockázat vagy a résztvevő KELER KSZF-vel fennálló jogviszonya megszűnik. 2019-ben 48 alkalommal került sor kiegészítő pénzügyi fedezet kivetésére, és 31 alkalommal visszavonásra. Az év 804 millió forintos kiegészítő pénzügyi fedezetállománnyal indult, azonban az év végére 73 százalékkal, 1,4 milliárd forintig emelkedett az állomány. A második negyedév kezdetétől erőteljes növekedés figyelhető meg, elsősorban a tőkepiacon alkalmazott extraszankcióknak és az ismételt nemteljesítéseknek köszönhetően. A csúcsot 2019 szeptemberében érte el az állomány 2,6 milliárd

forint értékben, a gázpiacon és a tőkepiacon egyszerre alkalmazott extra szankciók következtében.

42. ábra
A KELER KSZF által kivetett kiegészítő pénzügyi fedezetek értéke (2019)

3. keretes írás

Európai fejlemények és hazai hatások az értékpapír-infrastruktúrák terén

A nemzetközi szabályozások vonatkozásában 2019-ben több, a hazai értékpapír-infrastruktúra működését és tevékenységét is érintő jogszabályi változás és ezirányú kezdeményezés történt. Ezek közül a központi szerződő felek kapcsán a tőzsdén kívüli származtatott ügyletekről, a központi szerződő felekről és a kereskedési adattárakról szóló (EMIR)-rendelet emelhető ki. Az Európai Értékpapír-piaci Hatóság (EÉPH – ESMA) iránymutatásaiból 2019-ben kettő is megjelent, melyek implementálását jelezte az MNB az ESMA felé.

2019-ben több módosítás is történt az EMIR-rendelet kapcsán, melyek közül a KELER KSZF számára lényegesebb a későbbi, 2020. január 1-jével hatályossá vált decemberi módosítás. A decemberi módosítás – másképpen az EMIR 2.2 – újdonságai többek között az ESMA bizottságaiban és validációs eljárásaiban, illetve az úgynevezett kollégiumok összetételében és hatásköreiben hoztak változásokat. A módosítás értelmében a validációs eljárások, illetve a Kollégiumokkal és az ESMA-val folytatott eljárásrendek változtak meg jelentősen, melynek értelmében létrejött az ESMA CCP Supervisory Committee nevű bizottsága (továbbiakban: CCPSC). A CCPSC nagyobb teret ad az ESMA-nak a validációs eljárások során, mielőtt a Kollégium döntene róluk. Az eljárásrend átalakítása a különbözőségek és az arbitrázslehetőségek kizárása végett egy egységesebb működést támogat. Főbb változás magukban a Kollégiumokban, hogy tagjaik kiegészülhetnek további nemzeti illetékes hatóságokkal, központi bankokkal, illetve az ESMA-t mostantól a CCPSC elnöke fogja képviselni bennük. Emellett egy további bizottsággal, az ESMA CCP Policy Committee-vel is kiegészült az ESMA. Feladatuk abban különbözik a CCPSC feladatkörétől, hogy míg utóbbi esetén szakértői szinten, előbbi esetében policy-alkotás szempontjából kerülnek terítékre a teendők. Az EMIR-rendelet 2.2-es módosítása ezeken kívül kiegészült a harmadik országbeli központi szerződő felekkel kapcsolatban is. Másrészt a részletszabályozás még kialakítandó, mivel 2021 januárjáig kell pontosan kidolgoznia az Európai Bizottságnak egy végrehajtási rendeletet a harmadik országbeli központi szerződő felek rendszerkockázati minősítéseivel kapcsolatban, mely az említett módosításokat fogja egyértelműsíteni.

2019-ben az ESMA kiadott két, a központi szerződő felekre vonatkozó iránymutatást, melyeket az MNB 2020 első felében MNB-ajánlasként implementált. Az egyik iránymutatás a központi szerződő feleknél történő összeférhetlenség kezeléséről szól, melyre többek között azért volt szükség, hogy uniós keretet kapjanak a fogalmi meghatározások, illetve a potenciális vagy valós összeférhetlenségek kezelésének módozatai. A másik iránymutatás az EMIR prociklikusság elleni biztosítéki követelményekkel kapcsolatos intézkedéseire irányult, melynek értelmében tisztázásra kerültek ennek kapcsán is az uniós minimumelvárások. Ilyenek a prociklikusság rendszeres értékelése, a prociklikusság elleni biztosíték intézkedések alkalmazása valamennyi kockázati tényezőre, a vonatkozó EMIR végrehajtási rendelet szerinti biztosítéki puffer felhasználása, illetve a minimum biztosítéki érték kiszámításának módja, valamint a biztosítéki paraméterek közzétételének minimumelvárásai.

4. Kiemelt témák

4.1. AZ AZONNALI FIZETÉS BEVEZETÉSE

4.1.1. Az azonnali fizetési rendszer indulása

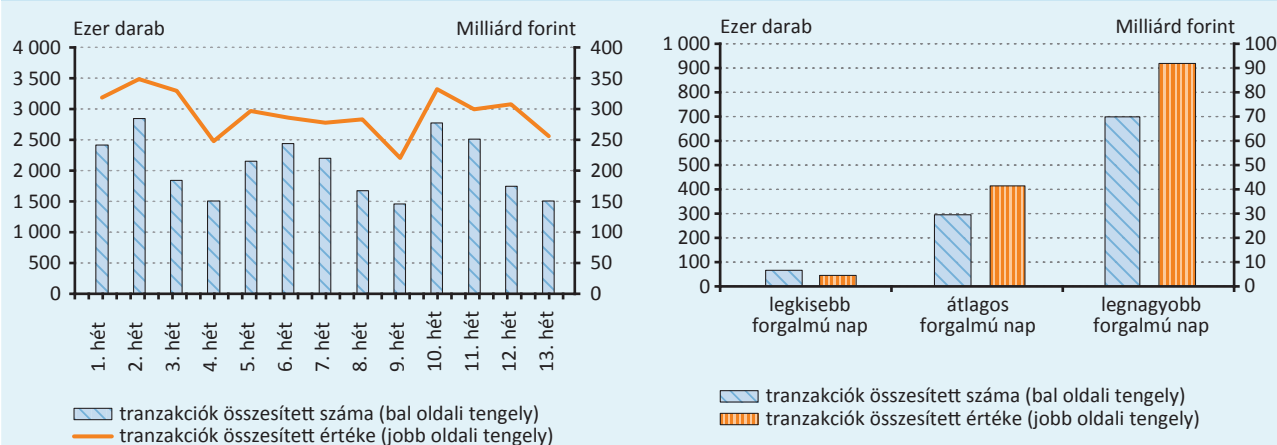
2020. március 2-án sikeresen elindult az azonnali fizetési szolgáltatás Magyarországon, ami alapjaiban változtathatja meg a lakosság és a vállalatok fizetési szokásait. Az azonnali fizetés bevezetésének 2019. májusi átütemezését követően az MNB a GIRO-val együttműködve a korábbiaknál is nagyobb hangsúlyt fektetett a rendszertagok felkészülésének támogatására, illetve szoros nyomon követésére, annak érdekében, hogy az oldalukon felmerülő kockázatok, valamint az esetlegesen felmerülő fejlesztési és tesztelési problémák hatékonyan kezelhetők legyenek. 2019 őszén intenzív tesztelés indult egy kötelező éles próbaüzemi működés keretében, amelynek során a rendszertagoknak részletesen meghatározott feladatokat kellett végrehajtaniuk a teszt- és éles rendszereken egyaránt. Ennek az volt a célja, hogy a valós működéshez a lehető leginkább közelítő körülmények között lehessen a rendszerek fejlesztéseit és beállításait véglegesíteni. Az MNB az azonnali fizetési szolgáltatás ügyfelek felé történő bevezetése során valós időben monitorozta a rendszertagi átállási folyamatokat az esetlegesen felmerülő incidensek mielőbbi kezelhetőségének biztosítása érdekében, azonban központi beavatkozásra nem volt szükség. Mindezek eredményeként az azonnali fizetési rendszer sikeresen elindult, ezzel pedig új időszámítás kezdődött a hazai pénzforgalomban, ami már a kezdetektől

forradalmi lehetőségeket nyitott a mindennapi pénzügyek intézése terén. Ugyanakkor ez csak egy új fejezet beköszön-
tének első állomása, hiszen a központi infrastruktúrára épü-
lő innovatív fizetési megoldások köre várhatóan folyamato-
san bővülni fog, egyre magasabb szolgáltatási színvonalat
kínálva az ügyfelek számára, és alapjaiban változtatva meg
a hazai fizetési szokásokat.

A rendszer az indulás óta megfelelően működik a tranzakciók küldésének és fogadásának szabályszerű lebonyolítása mellett, fennakadások pedig csak eseti jelleggel, kevés ügyfelet érintve és az alapvető működést döntően nem befolyásolva fordultak elő. Az indulás utáni első napokban néhány banknál jelentkeztek ugyan kisebb átmeneti problémák, ezeket azonban a rendszertagok minden esetben kezelték, így minimalizálva az érintett ügyfelek és a sikertelen tranzakciók arányát. A központi infrastruktúra pedig az indulástól kezdve hibamentesen működik. Az első három hónapban 27,2 millió darab átutalás teljesült 3 838 milliárd forint összértékben a bankok között (43. ábra). A forgalom alakulására hatással volt a koronavírus-járvány kirobbanása, illetve a hónapon belüli szezonális is, így ezek miatt tapasztalható eltérés az egyes hetek, illetve hónapok között. A tranzakciók 99,6 százaléka sikeresen, 20 másodpercen belül került lebonyolításra. Ezen belül a tranzakciók nagy többsége, 98,8 százaléka teljesült a jogszabályban elvárt 5 másodpercen belül, továbbá a tranzakciók 93,5 százaléka pedig már 2 másodperc alatt végrehajtásra került (44. ábra). Az átutalások jelentős része, mintegy harmada,

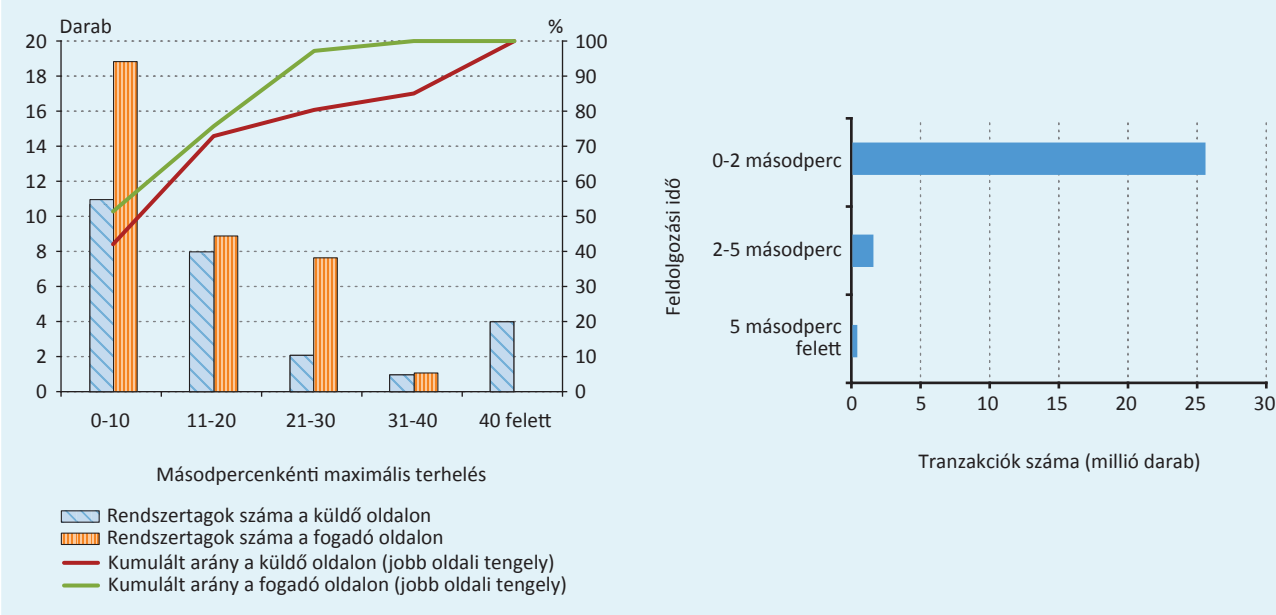
43. ábra

Az azonnali fizetési rendszer működésének főbb tranzakciós adatai a 2020. március 2. és május 31. közötti időszakban

44. ábra

Tranzakciófeldolgozás főbb jellemzői az azonnali fizetési rendszerben a 2020. március 2. és május 31. közötti időszakban

a napközbeni elszámolás üzemidején kívül – éjszaka, hétvégén és munkaszüneti napon – teljesült, ami részben azt jelzi, hogy az ügyfelek fizetési szokásaiban már az indulástól kezdődően érzékelhetők változások. Mindezek mellett az első három hónapban mintegy 55 ezer másodlagos számlazonosítót regisztráltak az ügyfelek, ezen mértékű érdeklődés pedig nagymértékben segítheti a jövőben a rendszerre épülő szolgáltatások terjedését.

4.1.2. Az azonnali fizetés jövője: innovatív szolgáltatások

Az elektronikus fizetési szolgáltatások széleskörű elterjesztése érdekében kiemelten fontos a szolgáltatások közötti átjárhatóság megteremtése és a zárt, szigetszerű megoldások elkerülése. Az elektronikus pénzforgalom további elterjedésének hatékony támogatása érdekében olyan módon kell létrehozni az új, innovatív fizetési szolgáltatásokat, főként a vásárlási helyzeteket és számlafizetéseket érintően, hogy egy kereskedőnél vagy szolgáltatónál történő fizetés esetén az ügyfeleknek ne legyen szükségük az adott helyzetben elérhető fizetési szolgáltatáshoz is külön csatlakozniuk, és így párhuzamosan több szolgáltatást igénybe venniük, hanem elegendő legyen az általuk preferált fizetési megoldás használata, amely így minden helyzetben releváns alternatívát kínál a tranzakciók lebonyolítására. Az azonnali fizetés bevezetése támogatja ezt a célt, mivel egy olyan alapinfrastruktúra jött létre, amelyen keresztül minden

pénzforgalmi szolgáltató és egyéb, fizetési megoldásokat szállító intézmény számára elérhetővé vált valamennyi, bankszámlával rendelkező hazai ügyfél, továbbá biztosítottá vált az azonnali fizetési rendszer alapinfrastruktúrájára épülő, kiegészítő fizetési megoldások közötti átjárhatóság.

Az azonnali fizetési szolgáltatások közötti átjárhatóságot biztosítják az MNB 2019 júliusában publikált útmutatói.

Az MNB útmutatói lehetővé teszik, hogy a piaci szereplők egységes technikai alapokra építve hozzanak létre szerteágazó fizetési megoldásokat. A fizetési folyamatokra vonatkozó útmutató²⁷ részletesen bemutatja azt, hogy az egyes fizetési helyzetekben milyen módon bonyolíthatók le az azonnali fizetések, és a fizetési folyamat szereplői között milyen információáramlás zajlik az egyes lépésekben. Ezeknek a folyamatleírásoknak a figyelembevételével az új fizetési megoldásokat fejlesztők egyrészt gyorsabban tudják létrehozni szolgáltatásaikat, egyszerűsítve a piaci lépésüket, másrészt pedig biztosíthatják, hogy a szolgáltatásaikkal egységes fizetési folyamat jöjjön létre minden ügyfélnél. Így ugyanis az ügyfélnek szolgáltató banktól és a használt mobilfizetési megoldástól függetlenül azonos folyamatban bonyolíthatók le a fizetések a bolti és internetes vásárlások, a szolgáltatások személyes kifizetése, valamint a számlafizetések esetén is.

Az MNB által közzétett QR-kódszabvány²⁸ biztosítja az azonnali fizetésre épülő mobilfizetési szolgáltatások közötti átjárhatóságot.

Egy mobilfizetési szolgáltatásnál számos módon

²⁷ <https://www.mnb.hu/letoltes/fizetesi-folyamatok-utmutato-20190712.pdf>

²⁸ <https://www.mnb.hu/letoltes/qr-kod-utmutato-20190712.pdf>

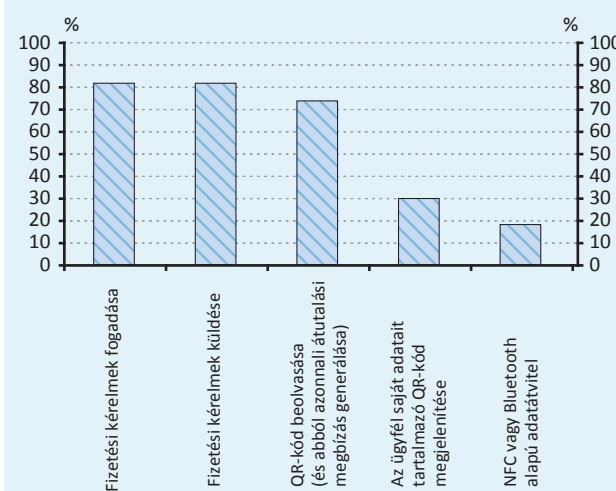
megvalósítható azoknak az adatoknak a bevétele, amelyek szükségesek a kedvezményezett azonosításához és a fizetés elindításához. A teljesen manuális adatbevitel egyszerűen és alacsony költségekkel megvalósítható, azonban a használat időigénye miatt nem minden esetben jelent működőképes megoldást. Ezzel szemben a bankkártyákhoz hasonló NFC- vagy Bluetooth-alapú megoldások a gyors használat mellett számos esetben mélyebb integrációt, illetve hosszabb és költségesebb fejlesztést igényelnek. Mindezekre a problémákra egyaránt megoldást nyújt a QR-kódalapú adatbevitel, amely alacsony fejlesztési igénnyel létrehozható, az ügyfél oldalán pedig minimális közreműködés szükséges a fizetési adatok beolvasásához vagy megjelenítéséhez. Így bármilyen fizetési helyzetben megoldható az azonnali fizetések vagy a fizetési kérelmek indításához szükséges adatok átadása. A szabványos QR-kód révén bármelyik szolgáltató biztos lehet abban, hogy a fizetéshez kötődő szolgáltatásaiban (pl. fizetésindítás, számlázás) megjelenített fizetési adatokat be tudja olvasni az érintett ügyfél a saját mobilfizetési alkalmazásával, annak szolgáltatójától függetlenül.

A kisebb forgalmú kereskedők és szolgáltatók a másodlagos számlaazonosítók használatával már most is biztosítani tudják az elektronikus fizetés lehetőségét, további fejlesztés vagy speciális szolgáltatások igénybevétele nélkül. Ehhez mindössze arra van szükségük, hogy a bankszámlájukhoz regisztráljanak egy másodlagos számlaazonosítót (mobiltelefonszámot, e-mailcímet vagy adószámot), és erről tájékoztassák az ügyfeleiket. A vásárlók pedig – a már jelenleg is széles körben elérhető, azonnali fizetések indítására alkalmas mobilbanki alkalmazásoknak köszönhetően – a fizetés során ezt az adatot a mobilbanki alkalmazásukban megadva el tudják indítani a tranzakciót, amelynek beérkezéséről a vállalkozó a saját mobilbanki alkalmazásában tájékozódhat. Ez a megoldás ugyan nagyobb mértékű közreműködést igényel a fizető féltől, azonban mindenféle többletköltség nélkül bevezethető vele az elektronikus fizetés. Ez olyan helyzetekben jelenthet megoldást, ahol a nagyobb beruházással járó és költségesebb kártyás fizetés vagy az integrált azonnali fizetés túlzott terheket eredményezne a vállalkozó számára, azonban a tevékenység jellege lehetővé teszi az adatátadás és a tranzakció ellenőrzése miatt kismértékben hosszabb fizetési folyamat lebonyolítását.

A folyamatban lévő banki fejlesztések a számlafizetések és az internetes vásárlások esetén is lehetővé fogják tenni néhány hónapon belül az azonnali fizetés egyszerű bevezetését. Az elmúlt években a hazai bankok elsődlegesen az azonnali fizetés alapfunkcióinak a létrehozására koncentráltak, azonban az MNB januári felmérése szerint már számos szereplőnél folyamatban vannak azok a fejlesztések, amelyek tovább bővítik és egyszerűsítik az azonnali fizetés használatát. A felmérés alapján 2020 végéig az ügyfelek nagy többsége számára elérhető lesz a fizetési kérelem-szolgáltatás,

valamint a QR-kódok beolvasása, több bank ügyfele számára pedig a saját fizetési adataik QR-kódban történő megjelenítése is. Fontos, hogy ezeket a szolgáltatásokat nem csak pénzforgalmi szolgáltatók nyújthatják, hanem más típusú szolgáltatók is, amelyek például kereskedők vagy számlakibocsátók számára kínálnak fizetési megoldásokat, pénztárgép-üzemeltetést, vagy elektronikus számlázási szolgáltatást.

45. ábra
Azonnali fizetésre épülő szolgáltatások tervezett bevezetése 2020-ban a bankoknál, az elérhető lakossági és vállalati számlák arányában

4.1.3. Csálásmegelőzés az azonnali fizetési rendszerben

Az MNB és a hazai bankszektor közös érdeke, hogy a hazai elektronikus pénzforgalmat forradalmasító azonnali fizetési szolgáltatást széles körben használják az ügyfelek, ehhez azonban elengedhetetlen, hogy a szolgáltatás igénybevétele biztonságos legyen. Az MNB a külföldi azonnali fizetési rendszerek működtetőivel és a hazai bankokkal többször is konzultálva felmérte a pénzforgalmi visszaélési kockázatokat. A hazai és nemzetközi tapasztalatok alapján két fő visszaélési típus azonosítható a pénzforgalomban. Megkülönböztethető egyrészt a személyes hitelesítési adatokkal történő visszaélés, amikor is a hitelesítési adatok megszerzését követően a csallók hozzáférnek egy ügyfél fizetési számlájához, így képesek átutalásokat indítani és ilyen módon kárt okozni. Másrészt pedig beszélhetünk a megtévesztésen alapuló visszaélésekről, amikor a csallók valamilyen módon ráveszik az ügyfelet arra, hogy ne a megfelelő számlaszámra küldjön el egy összeget (pl. megváltozott az ügyfél közüzemi szolgáltatójának a számlaszáma, így a jövőben máshova kell teljesíteni a befizetéseket), vagy egy nem valós okra hivatkozva csallnak ki tőle pénzt (pl. bezárásra kerül az ügyfél számlája ezért át kell utalnia a teljes egyenlegét egy másik számlára, amelyet az ügyfél bankja már létrehozott a számára).

Ugyan a visszaélések egyik típusa sem kötődik kizárólagosan az azonnali fizetési szolgáltatáshoz, mindazonáltal egy ilyen nagyszabású rendszer bevezetése hordozhat magában addicionális kockázatokat a pénzforgalmi csalásokra specializálódott bűnözői csoportok érdeklődésének felkeltésén keresztül. A személyes hitelesítési adatokkal történő visszaélések száma jelenleg rendkívül alacsony Magyarországon, és a nemzetközi tapasztalatok alapján a már működő azonnali fizetési rendszereknél sem nőtt ez a fajta kockázat. Illetve habár a megtévesztésen alapuló visszaélések – az azonnali fizetési rendszerek bevezetésétől függetlenül is – gyors ütemben terjednek nemzetközi szinten, hazánkban még elenyésző ezen típus előfordulása, holott a hazai napközbeni elszámolási rendszer esetében jellemző 1–2 órás átfutási idő is kellően rövid ahhoz, hogy teret adjon a kísérleteknek. Nemzetközi szinten egyelőre sehol nem történt konkrét szabályozói beavatkozás az ilyen típusú visszaélések kezelésére, ugyanakkor számos helyen preventív jelleggel széleskörű ügyféledukációs kampányok indultak. Emellett több országban tervezik a visszaéléseket monitorozó központi rendszerek működtetését, amelyek révén hatékonyabban lehet szűrni ezeket az eseteket is. Hazánkban is elemzések folynak egy ilyen központi szűrőrendszer implementálásának lehetőségeivel kapcsolatban.

Az MNB szigorúan monitorozza a hazai pénzforgalom biztonságos működését, amelyhez hozzájárul, hogy a bankoknak számos jogszabályi követelményeknek kell megfelelniük a visszaélések megelőzése terén. Az előírások alapján a pénzforgalmi szolgáltatóknak többek között olyan visszaéléseket szűrő rendszerrel kell rendelkezniük, amely lehetővé teszi a jóvá nem hagyott fizetési műveletek észlelését, illetve figyeli a már nem biztonságos vagy ellopott hitelesítési elemeket, a fizetési műveletek összegét, az ismert csalási forgatókönyveket, valamint az IT-eszközök rosszindulatú szoftverrel való fertőzöttségének a jeleit. A szűrőrendszert az Európai Bankhatóság iránymutatása szerint ugyan nem szükséges valós időben működtetni, mindazonáltal az MNB elvárja a hazai pénzforgalmi szolgáltatóktól, hogy az azonnali fizetési rendszer bevezetésére tekintettel valós idejű megoldásokat alkalmazzanak. Ezt figyelembe véve a rendszer tagok többsége tervezi, vagy már meg is valósította a valós idejű szűrőrendszer bevezetését. Emellett széles körben kötelezővé vált az erős ügyfél-hitelesítés²⁹ alkalmazása is, amelynek alapján az elektronikus úton történő fizetés kezdeményezésekor, online számlahozzáféréskor, valamint egyéb olyan műveleteknél, amelyek fizetéssel kapcsolatos

visszaélésekre adhatnak módot, kötelező erős ügyfél-hitelesítést, vagy a jogszabályi előírásban meghatározott kivételi szabályt és azzal együtt valós idejű kockázatelemzést alkalmazni. Ez hozzájárulhat ahhoz, hogy a személyes hitelesítési adatokkal történő visszaélések eddig is rendkívül alacsony előfordulása még inkább csökkenjen.

Annak érdekében, hogy az azonnali fizetés bevezetéséhez kapcsolódóan se növekedjenek a visszaélési kockázatok, az MNB vezetői körlevélben tájékoztatta a hazai pénzforgalmi szolgáltatókat az alkalmazandó legjobb gyakorlatokról. A gyorsabb fizetési műveletek szükségessé teszik, hogy a hazai pénzforgalmi szolgáltatók is hatékonyabb, illetve valós idejű csalásmegelőzési és -felderítési mechanizmusokat használjanak, amelyek a statikus szabályrendszerek és feketelisták mellett az ügyfelek viselkedését és fizetési szokásait is figyelik és elemzik. További kedvező lépés lehet a bankok részéről olyan innovatív visszaélés-megelőzési technológiák bevezetése, mint az ügyfél gépelési sebességének vagy kurzormozgatásának monitorozása. Ezzel párhuzamosan fontos, hogy a bankok az egy fizetési számláról küldött, illetve egy kedvezményezett számlára beérkező szokatlanul nagyszámú, tömeges azonnali fizetési tranzakciókat is figyeljék, szükség esetén pedig támogassák ezek megállítását és az érintett számlák letiltását.

Az MNB elvárása, hogy a bankok felkészítsék a tudatos magatartásra az ügyfeleiket és együttműködjenek egymással a visszaélések elkerülése érdekében. Az ügyfelek folyamatos tájékoztatása, biztonsági tudatosságának és éberségének növelése kiemelten fontos szerepet játszik a visszaélések szintjének alacsonyan tartásában. Az MNB határozott elvárása a hazai pénzforgalmi szolgáltatók felé, hogy az azonnali fizetési szolgáltatásról, valamint az újonnan elérhető szolgáltatást érintő ismeretekről és kockázatokról széleskörű edukatív jellegű ügyféltájékoztatást folytassanak az ügyfelek pénzügyi tudatosságának erősítése céljából. Mindezek mellett a pénzforgalmi szolgáltatóknak törekedniük kell az együttműködésre és az azonnali fizetésekhöz kapcsolódó visszaélésekre utaló információk egymás közötti mielőbbi megosztására, a visszaélések mielőbbi azonosítása, illetve a megelőzés lehetőségének támogatása érdekében.

A fizetési kérelmekkel kapcsolatos visszaélések megelőzésére is kiemelt figyelmet kell, hogy fordítsanak a pénzforgalmi szolgáltatók. Ugyan a fizetési kérelem-szolgáltatás³⁰ szélesebb körű elterjedése csak fokozatosan várható,

²⁹ Az erős ügyfél-hitelesítés alkalmazása esetében az ügyfél hitelesítése során az ügyfélnek a három csoportba sorolt hitelesítési faktorból kettőt szükséges megadnia, hogy a hitelesítés sikeres legyen. A hitelesítési faktorok első csoportjába az ügyfél „biológiai tulajdonsága”, a második csoportjába az ügyfél „ismerete”, míg a harmadik csoportjába az ügyfél által „birtokolt eszköz” tartozik.

³⁰ A fizetési kérelmek olyan üzenetek, amelyek tartalmazzák az összes, azonnali fizetés indításához szükséges adatot, így lehetővé teszik, hogy a kérelmet fogadó fél egyszerűen, akár egy gombnyomással indítson azonnali fizetést a kérelemre válaszul.

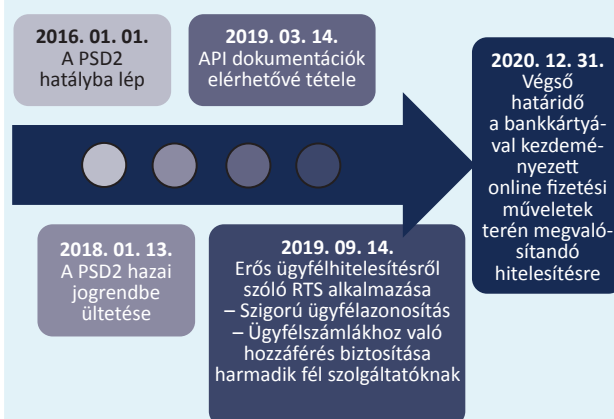
továbbá a szabályozás miatt 2020. szeptember 1-ig nem lehetséges kötegelte fizetési kérelmek küldése sem, és 2020. szeptember 1. után is csak fogadó bankként korlátozott sebességgel kerülhet erre sor, az MNB elvárja, hogy az addicionálisan jelentkező kockázatok kezelésére mielőbb felkészüljenek a pénzforgalmi szolgáltatók. Erre azért van szükség, mivel – az azonnali fizetési rendszer bevezetésétől függetlenül – a megtévesztésen alapuló visszaélések elterjedése várható a jövőben, amelyek esetében kockázatként jelentkezik, hogy a csalók fizetési kérelmek automatizált küldésével nagyszámú ügyfelet tudnak rövid időn belül megcélózni. Ezért lényeges, hogy a visszaéléseket szűrő rendszerek a fizetési kérelem-üzenetek forgalmát is figyeljék. Ennek keretében monitorozni javasolt az egy ügyfél által kiküldött, szokatlanul nagy számú, tömeges üzeneteket, és a kivizsgálás eredményétől függően a pénzforgalmi szolgáltatóknak képesnek kell lenniük a gyanús küldők letiltására is. Javasolt továbbá lehetőséget biztosítani az ügyfeleknek arra, hogy ők is képesek legyenek az általuk gyanúsított küldők jelentésére vagy letiltására. Mindezek mellett, az egyes ügyfélcsoportok kockázati jellemzőit és fizetési szokásait figyelembe véve korlátozásokat is lehetséges meghatározni akár az egy ügyfél által egy nap alatt kiküldhető fizetési kérelmek darabszámára vagy összértékére vonatkozóan.

4.2. AZ ÚJ PÉNZFORGALMI IRÁNYELV (PSD2) HATÁSA HAZÁNKRA

2019. szeptember 14-től a PSD2 utolsó részletszabályait is kötelezően kell alkalmazniuk a hazai pénzforgalmi szolgáltatóknak. A PSD2 célja az ügyfelek hatékonyabb védelme mellett az, hogy szabályozott környezetet teremtsen a digitális pénzügyi szolgáltatások fejlődéséhez, és támogassa az új, nem hitelintézeti háttérű szolgáltatók belépését a pénzforgalmi szolgáltatások piacára. A PSD2-nek köszönhetően korábban nem szabályozott tevékenységek kerültek felvételre a pénzforgalmi szolgáltatások közé (számlainformációs³¹ és fizetés-kezdemenyvezési³² szolgáltatások), valamint jelentősen szigorodtak a pénzforgalmi szolgáltatókkal szembeni – elsősorban – informatikai biztonsági elvárások. A legfontosabb változás a biztonság terén az adatátviteli kapcsolat és az ügyfelek ún. erős ügyfél-hitelesítése, illetve célként fogalmazódott meg, hogy növekedjen a fizetések biztonsága, tekintettel arra, hogy az online fizetések egyre inkább elterjedtek. Fontos továbbá, hogy a hitelintézeti pénzforgalmi szolgáltatók számára nem kötelező, hogy

a nyílt bankolás mint szolgáltatás biztosításával harmadikfél-szolgáltatói szerepkörben is megjelenjenek a piacon, azonban kötelező számukra egy biztonságosan és stabilan működő hozzáférési interfész³³ (API) kialakítása és elérhetővé tétele a harmadik fél szolgáltatók számára. Emellett a számlavezető pénzforgalmi szolgáltatóknak 2019. márciusi határidővel az API-khoz tartozó tesztelési eszközt és

46. ábra
A fő mérföldkövek a PSD2 és részletszabályok alkalmazása terén

technikai-fejlesztési dokumentációt is biztosítaniuk kellett, annak érdekében, hogy az új szereplőknek legyen idejük és lehetőségük a felkészülésre. Kiemelendő továbbá, hogy a bankkártyával kezdeményezett online fizetési műveletek esetében a komplexitás és az európai szinten is jelzett nehézségek miatt további felkészülési idő lett engedélyezve, bár az MNB – összhangban az EBA jelenlegi álláspontjával – továbbra is arra bátorítja a hazai szereplőket, hogy mielőbb alkalmazzák a megfelelő hitelesítési eljárásokat e fizetési műveletek terén is. (46. ábra) A PSD2-t hazai jogba átültető jogszabályok és részletszabályaik betartásához és megfelelő alkalmazásához hozzájárult, hogy a Magyar Bankszövetség bevonásával folyamatosan zajlottak a szakmai egyeztetések a szektor és az MNB között.

4.2.1. Fejlemények a biztonság terén

A biztonság a PSD2 egyik fókuszpontja, így az egyre inkább terjedő és népszerűvé váló elektronikus fizetések miatt meg kellett emelni a biztonsági szintet, aminek eléréséhez

³¹ A számlainformációs szolgáltatás olyan online szolgáltatás, amely összesített információk nyújtására szolgál egy vagy több fizetési számláról, amely(ke)t a pénzforgalmi szolgáltatást igénybe vevő(k) egy másik pénzforgalmi szolgáltatótól vagy több pénzforgalmi szolgáltatótól nyitott(ak).

³² A fizetés-kezdemenyvezési szolgáltatás olyan szolgáltatás, amely a pénzforgalmi szolgáltatást igénybe vevő kérésére másik pénzforgalmi szolgáltatótól vezetett fizetési számla vonatkozásában fizetési megbízás indítására szolgál.

³³ Ez az interfész lehetővé teszi, hogy ezen új szolgáltatók biztonságos csatornán keresztül tudjanak kommunikálni az ügyfelük számláját vezető pénzforgalmi szolgáltatóval.

az egyik megoldás a többfaktoros erős ügyfél-hitelesítés. Az erős ügyfél-hitelesítés a pénzforgalmi szolgáltatást igénybe vevők védelmét szolgálja egy további biztonsági ellenőrzőlépés bevezetésével, amellyel megvalósul a kétfaktoros azonosítás. Azaz a három lehetséges hitelesítési kategóriából (ismeret, birtoklás, biológiai tulajdonság) kiválasztott legalább kettő különböző típusú hitelesítési elem egyidejű használatát követeli meg (47. ábra). A 2019. szeptember 14. előtti hatályos és alkalmazandó szabályok alapján elegendő volt az ügyfél hitelesítéséhez mindössze egy faktor használata minden fizetés estében. Azaz például átutaláskor az internetbankon egy statikus (ügyfél által megadott) jelszóval történő belépést követően indítható volt egy tranzakció további hitelesítési elem (például egyszeri SMS-ben küldött vagy token által generált jelszó, vagy QR-kód beolvasása) használata nélkül. A biztonság növelése érdekében azonban a pénzforgalmi szolgáltatók már most egy további, a jelszótól eltérő hitelesítést is kérnek a tranzakció elindításához. Az erős ügyfél-hitelesítés segíti a visszaélések megelőzését is: ha például adathalászat során sikerül is megszerezni az ügyfél egyik hitelesítési elemét (pl. statikus jelszavát), annak ismerete még mindig nem elegendő egy átutalás kezdeményezéséhez, mert még egy további faktor (pl. ujjlenyomat) szükséges a fizetés kezdeményezéséhez.

47. ábra
Az ügyfél hitelesítés során alkalmazható hitelesítési elemek

Képek forrása: iStock

A számlavezető pénzforgalmi szolgáltatók hitelesítési eljárásai az átutalások esetében már korábban is jellemzően két faktor egyidejű használatát írták elő, azonban az online fizetések terén 2020 végéig változtatni szükséges a jelenleg megszokott és alkalmazott megoldáson. Az online bankkártyás fizetések esetében európai szintű nehézségek merültek fel az előírásoknak megfelelő erős ügyfél-hitelesítéssel kapcsolatban. A fizetési kártyákkal kezdeményezett, interneten

keresztül történő online fizetési műveletek terén ugyanis a jelenleg alkalmazott technikai megoldás 2019. szeptember 14-től már nem felel meg az erős ügyfél-hitelesítésre vonatkozó követelményeknek. Eddig elegendő volt a bankkártyán szereplő adatokat (kártyabirtokos neve, kártya száma és CVC-kód) megadni az online fizetések lebonyolításához, azonban ezek az erős ügyfél-hitelesítésről szóló részletszabályok szerint már nem fogadhatók el hitelesítési faktornak. Ugyanakkor az MNB – követve az uniós gyakorlatot –, 2020. december 31-ig további felkészülési időt biztosított a jogszabálynak megfelelő megvalósítás kialakítására, az Európai Bankhatóság véghatáridőhöz kapcsolódó döntésével összhangban. Az MNB ettől függetlenül bátorítja a hazai szereplőket arra, hogy mielőbb alkalmazzák a megfelelő hitelesítési eljárást az online fizetések terén, növelve ezzel a fizetési műveletek biztonságát. Az erős ügyfél-hitelesítés jó az ügyfélnek, mert a bankkártya (vagy egyéb fizetésre alkalmazandó eszköz pl. mobiltelefon) elvesztése esetén is biztosítja, hogy csak a jogosult kártyabirtokos hitelesíthesse a tranzakciót. Védi továbbá mint kártyabirtokost, tekintettel arra, hogy a bankkártya elvesztése esetében az online vásárlások során sem elegendő csupán a bankkártyán szereplő adatok használata, hanem szükséges egy további hitelesítési elem igénybevétele.

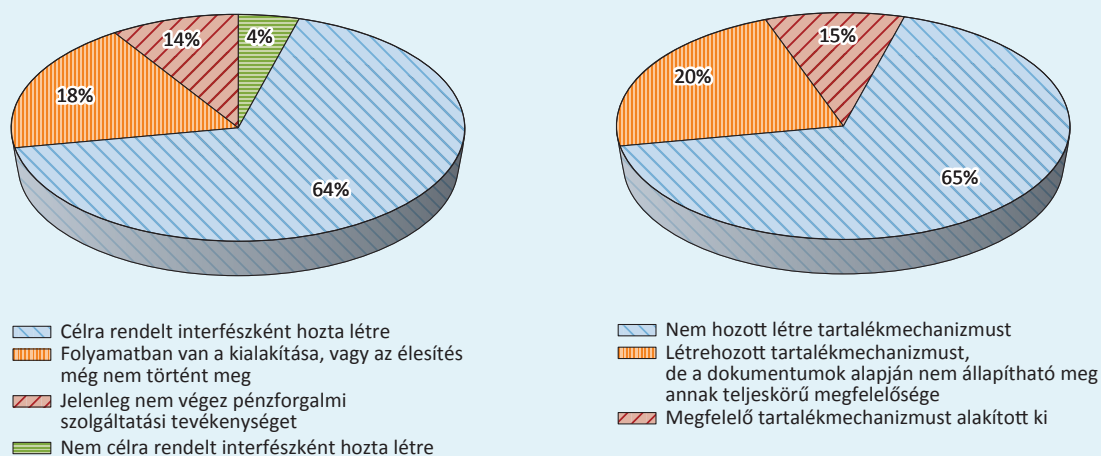
4.2.2. A hazai bankszektor felkészültsége

Az MNB kiemelt prioritással kezeli annak ellenőrzését, hogy a számlavezető pénzforgalmi szolgáltató biztosítja-e az ügyfélszámlákhoz való hozzáférést a harmadik fél szolgáltatók részére. Az MNB 2019. novemberében rendkívüli adatszolgáltatás keretében ellenőrizte az erős ügyfél-hitelesítési RTS-ben megfogalmazott követelmények teljesítését. Ennek keretében kiemelten vizsgálta, hogy a számlavezető pénzforgalmi szolgáltató rendelkezik-e egyáltalán a jogszabályi előírásoknak megfelelő interfésszel, továbbá a célra rendelt interfész alkalmazása esetén létrehozott-e az erős ügyfél-hitelesítési biztonsági rendeletnek³⁴ (RTS) megfelelő tartalékmechanizmust. Ez utóbbi biztosítja, hogy a harmadik fél szolgáltatók fizetési számlákhoz való hozzáférést a számlavezető pénzforgalmi szolgáltatók informatikai hibái ne akadályozzák. Továbbá nyilatkozniuk kellett a pénzforgalmi szolgáltatóknak arról is, hogy az interfész mindenkor ugyanazt az elérhetőséget és teljesítményt nyújtja-e, mint az ügyfelek felé biztosított, online közvetlenül elérhető felületek, hogy az azonosítási és hitelesítési eljárások megfelelőek-e, hogy a statisztikai adatok megfelelően publikálásra kerülnek-e, hogy a teljesítménymutatók elérhetőek-e, illetve hogy az üzletmenet-folytonosság katasztrófatervek elkészültek-e.

³⁴ Az (EU) 2015/2366 európai parlamenti és tanácsi irányelvnek az erős ügyfél-hitelesítésre, valamint a közös és biztonságos nyílt kommunikációs standardokra vonatkozó szabályozástechnikai standardok tekintetében történő kiegészítéséről szóló 2017. november 27-i (EU) 2018/389 felhatalmazáson alapuló bizottsági rendelet.

48. ábra

A hazai érintett szektor felkészültsége az interfész (baloldali ábra), illetve a tartalékmechanizmus (jobb oldali ábra) vonatkozásában a rendkívüli adatszolgáltatás alapján (2019. novemberi felmérés)

Az MNB által előírt adatszolgáltatás alapján a szektor alapvetően felkészült az erős ügyfél-hitelesítési bizottsági rendeletben foglalt alkalmazására, hiányosságok főként a tartalékmechanizmus létesítése kapcsán merültek fel. A rendkívüli adatszolgáltatásra érkezett válaszok alapján az érintettek 80 százaléka biztosít ugyan interfészt (jellemzően célra rendelt interfész formájában) a harmadik fél szolgáltatók számára, de az interfész teljes funkcionalitással való működése nem mindig biztosított a számlavezetett ügyfelek felé. A kötelezettek 65 százaléka emellett nem teljesítette az interfész folyamatos elérését biztosító tartalékmechanizmus kialakítását, további 20 százalék esetében pedig nem állapítható meg egyértelműen, hogy a kialakítás teljes mértékben megfelelő-e a jogszabályi előírásoknak (48. ábra). A jogszabály lehetővé teszi, hogy a tartalékmechanizmus kialakítása alól a számlavezető felmentést kapjon, ha többek között azt is igazolja, hogy az általa működtetett interfész nagyfokú rendelkezésre állással működik, mint az az interfész, amelyet a számlavezető az ügyfeleinek közvetlenül kínál (pl. internetbanki felület). Az MNB eddig 3 intézmény számára adott mentességet, az MNB által elrendelt éles adatokra vonatkozó adatszolgáltatásra érkezett válaszok alapján e célra rendelt interfész teljesítménymutatói és célértékei rendben voltak a működés során.

4.2.3. Új szolgáltatók megjelenése Magyarországon

A PSD2 innovatív szolgáltatásait nyújtó harmadik fél szolgáltatók megjelenése nem jelentős a magyar piacon, az MNB eddig mindössze néhány számlainformációs szolgáltatót

vett nyilvántartásba, ugyanakkor a bankok körében erős a verseny ezen új szolgáltatások terén. A PSD2 nyomán bár megjelentek hazánkban is a számlainformációs és fizetéskezdemenyezési szolgáltatást nyújtó pénzforgalmi intézményként működő pénzforgalmi szolgáltatók, a számuk elenyészőnek tekinthető, és a tényleges tevékenységük sem indult még be széles körben. A pénzforgalmi piac e két új szereplőjén kívül létezik még az ún. kártyaalapú készpénz-helyettesítő fizetési eszközt kibocsátó pénzforgalmi szolgáltató is, de ilyen szolgáltatóról nincsen tudomásunk. A pénzforgalmi intézmények esetében a számlainformációs és fizetés-kezdemenyezési szolgáltatásai megkezdése előtt bejelentési, illetve engedélyezési eljárások folynak az MNB előtt. Tekintettel arra, hogy a bejelentési eljárás tartalmában nem különbözik az engedélyezési eljárástól, ezért a továbbiakban egységesen engedélyezési eljárásról hivatkozunk ezen két eljárásra. A hitelintézetek a korábbi engedélyük alapján jogosultak az új pénzforgalmi szolgáltatások nyújtására is, de nem minden hitelintézet élt a nyílt bankolás lehetőségével. Azonban a hitelintézetek akár egymás ügyfeleinek is nyújthatják e szolgáltatásaikat is, oly módon, hogy közben az ügyfeleknek nem kell számlát nyitniuk a másik hitelintézetnél, növelve ezzel a versenyt. Az MNB öt darab, hazai számlainformációs szolgáltatást nyújtó, pénzforgalmi intézményként működő pénzforgalmi szolgáltatót vett nyilvántartásba³⁵, fizetés-kezdemenyezési szolgáltató számára viszont eddig még nem került sor engedély kiadására. Az MNB honlapja³⁶ információt szolgáltat a harmadik fél szolgáltatókról. A másik uniós tagállamban is szolgáltatást nyújtó harmadik fél szolgáltatók adatai lekérdezhetők és ellenőrizhetők a központi, hiteles szolgáltatói adatbázisokban (regiszterekben).

³⁵ Egy harmadik fél szolgáltató 2020-ban kérte a számlainformációs pénzforgalmi szolgáltatói engedély törlését.

³⁶ <https://intezmenykereso.mnb.hu/>

Az MNB a harmadik fél szolgáltatók által benyújtott kérelmekkel és dokumentumokkal kapcsolatban azt tapasztalta, hogy az engedélyezési eljárások során több hiánypótlási körre is szükség volt, és rendszeresen előforduló, jellemző hiányosságok merültek fel, ami arra utal, hogy a benyújtók többségének a szabályozás nehezen értelmezhetőnek tűnt. Az eddigi hatósági eljárások kapcsán jellemzően csak több hiánypótlási felhívás teljesítését követően kerültek kiadásra az engedélyek, mert az elvárt követelményeket nem sikerült maradéktalanul teljesíteniük a harmadik fél szolgáltatóknak az ismételt hiánypótlást elrendelő végzések kiadását követően sem. Jellemző hiányosság a számlainformációs szolgáltatók esetében, hogy a szolgáltatók saját általános szerződési feltételeikben nem megfelelően rögzítik, hogy az adott szolgáltatásukhoz milyen adatok szükségesek. Ugyanis habár a számlavezetőknek minden, a fizetési számlával kapcsolatos adatot elérhetővé kell tenniük, a számlainformációs szolgáltatóknak – az adatvédelmi jogszabályokkal összhangban – csak azokhoz szabad teljesen hozzáférniük, amelyekre feltétlenül szükségük van a szolgáltatás nyújtásához. Az ezen körön kívül eső adatok ún. érzékeny fizetési adatnak minősülnek, és ezekhez tilos hozzáférni. Fontos továbbá, hogy a fizetéskezdeményezési szolgáltatást nyújtó pénzforgalmi szolgáltatóknak szigorúbb szabályoknak kell megfelelniük, mint a számlainformációs szolgáltatóknak, ezért gyakori hiányosság ezen szolgáltatók általános szerződési feltételeiben, hogy hiányoznak a Pénzforgalmi törvény³⁷, valamint a Pénzforgalmi MNB rendelet³⁸ előírásainak történő megfelelést biztosító rendelkezések. Továbbá informatikai szempontú vizsgálatok során mindkét fent említett szolgáltató esetében jellemző volt, hogy első körben hiányoztak az üzletmenet-folytonosságot biztosító készletelési tervek, és az ezek teszteléséről szóló dokumentumok, illetve nem kerültek meghatározásra a helyreállítási idők és a helyreállítási pontok, valamint nem kerültek benyújtásra az informatikai rendszert adatkapcsolattal együtt bemutató architektúratervek. Mindezek mellett a harmadik fél szolgáltatók sokszor nem azonosították be a kritikus üzleti folyamataikat, és kihagyták annak bemutatását, hogy hogyan biztosítják azt, hogy illetéktelen ne férhessen hozzá érzékeny fizetési adatokhoz.

4.3. A PÉNZFORGALMI PIAC ÁTALAKULÁSA

A fintech-szolgáltatók legnagyobb arányban a pénzforgalom területén próbálnak megjeleníteni a pénzügyi szolgáltatások piacán. A pénzforgalmi területen aktív fintech-vállalkozásokba befektetett tőke folyamatosan nőtt az elmúlt években, 2019-ben megközelítve a 78 milliárd dollárt³⁹. Ennek egyik oka lehet, hogy az ügyfelek oldaláról jelentős igény mutatkozik a korszerű fizetési megoldások iránt, azonban a hagyományos pénzforgalmi infrastruktúrák és banki szereplők ennek sokáig nem voltak képesek megfelelni hosszú feldolgozási idejükből és korlátozott nyitvatartásukból adódóan. Ezt kihasználva a fintech-vállalkozások számos módon, elsősorban emelt szolgáltatási szintet nyújtó megoldásokkal (például mobilfizetési alkalmazásokkal), vagy kisebb részpiacokra fókuszáló innovatív szolgáltatásokkal (például határon átnyúló pénzküldéssel), illetve a hagyományos pénzforgalmi szolgáltatókhoz képest kedvezőbb és átláthatóbb árazással próbálnak belépni a pénzforgalomba. További irányként azonosítható, hogy olyan önálló – jellemzően elektronikuspénz-alapú – zárt rendszereket építenek ki, amelyek a hagyományos infrastruktúrákat megkerülve, saját részpiac létrehozásával akarják megoldani a piaci problémákat. A fintech-szolgáltatások piacának elemzéséről további információk érhetők el az MNB FinTech és Digitalizációs Jelentésében.⁴⁰

A hagyományos banki szereplők csak folyamatos fejlesztésekkel őrizhetik meg versenyképességüket. A fent bemutatott irányoknál lényegesen komplexebb fejlesztést jelent az azonnali fizetési rendszerek bevezetése, mivel egyaránt kiterjed a mögöttes infrastruktúrák teljeskörű megújítására, illetve a piaci szereplők által az ügyfelek felé nyújtott innovatív fizetési szolgáltatások kialakítására. Ezek a rendszerek már szinte az összes fejlett pénzforgalommal rendelkező országban elindultak vagy fejlesztés alatt állnak. A bankszektor szempontjából jelentőségük abban áll, hogy az azonnali fizetés lehetővé teszi, hogy a hagyományos piaci szereplők is olyan szintű fizetési megoldásokat tudjanak kínálni, mint az új fintech-vállalkozások. Ennek megfelelően középtávon a bankszektor versenyképességének megőrzése is nagymértékben múlhat azon, hogy a banki szereplők mennyire aktívak az azonnali fizetésen alapuló kiegészítő szolgáltatások fejlesztése terén.

³⁷ A pénzforgalmi szolgáltatás nyújtásáról szóló 2009. évi LXXXV. törvény.

³⁸ A pénzforgalom lebonyolításáról szóló 35/2017. (XII. 14.) MNB rendelet.

³⁹ KPMG: Pulse of Fintech H2 2019 – <https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/xx/pdf/2020/02/pulse-of-fintech-h2-2019.pdf>

⁴⁰ <https://www.mnb.hu/letoltes/fintech-es-digitalizacios-jelente-s-final.pdf>

1. táblázat

A pénzforgalomban tapasztalható főbb fejlődési irányok áttekintése a hagyományos infrastruktúrák szemszögéből

		Megoldások főbb jellemzői	Példák a hazánkban elérhető szolgáltatásokra
Viszony a hagyományos infrastruktúrákhoz	Hagyományos infrastruktúrák használata	- hagyományos infrastruktúrák esetében hosszú és költséges folyamatok újragondolása jellemzően egy speciális szegmensben (pl. határon átnyúló áttalások) - gyorsabb és gyakran olcsóbb megoldások, azonban nincs átfogó fejlesztés, csak az alapvető ügyfélművelés javítására törekednek - pénzforgalom töredezettségét eredményezhetik (egymás mellett megjelenő fizetési megoldások a különböző fizetési helyzetekre, ami egyszerre több szolgáltatás használatát és közöttük likviditásmegosztást tehet szükségessé)	TransferWise
	Hagyományos infrastruktúrák ráépülő megoldások	- jellemzően kártyás fizetési módon alapuló megoldások, amelyek az ügyfélművelés javítására törekednek (elsősorban mobiltárcák digitalizált kártyákkal) - javuló felhasználói élmény, azonban fejlesztés csak a szolgáltatási szint tekintetében történik, így a hagyományos kártyás infrastruktúra korlátait nem tudják átlépni (pl. kereskedő csak később jut a pénzhez, korlátozott fizetési helyzetek, drága óvadéki rendszer szükségessége) - új résztvevők a meglévő fizetési folyamatban, ami komplexebbé teszi a rendszer működését és addicionális költségeket eredményezhet	Apple Pay Google Pay Simple by OTP
	Hagyományos infrastruktúrák megkerülő megoldások	- piaci problémák megoldása saját, zárt rendszerekkel, amelyek magas piacralépési korlátokat támaszthatnak új belépők számára - a fejlesztések tekintetében nem kell másokra várni, így elérhető a rendszeren belüli azonnali fizetés - a zárt rendszerek létrejötte oligopol, illetve monopol piaci szerkezetet eredményezhet, ami likviditási feszültséghez vezethet (töredezett piacszerkezet miatt egyszerre több szolgáltatást kell használni és közöttük likviditást megosztani, hogy valamennyi fizetési helyzet lefedhető legyen)	PayPal Revolut Barion Alipay
	Hagyományos infrastruktúrák teljes megújítása	- technológiai lehetőségek maximális kiaknázása a hagyományos infrastruktúrák teljes megújítása által, amely teret nyit a verseny korlátozása nélkül az innovációnak, ezáltal pedig az ügyfélművelés szignifikáns javításának - új és régi szolgáltatók számára ugyanolyan feltételek a hatékonyság növelésére, a költségek csökkentésére és a versenyképesség javítására - lehetőség gyors, olcsó és átjárható innovatív megoldások létrehozására - számos olyan fizetési helyzetben nyújt elektronikus alternatívát, ahol korábban csak a készpénzes fizetés jelentett megoldást, ugyanakkor számos helyzetben komplex addicionális fejlesztésekre lehet szükség a megfelelő ügyfélművelés biztosítása érdekében, ami elhúzódozó bevezetési folyamatokat és elterjedést eredményezhet az érintett szereplők nagy számára tekintettel (pl. pénzforgalmi szolgáltatók, kasszarendszereket és egyéb fizetési folyamatokhoz elengedhetetlen készülékeket fejlesztők, kereskedők)	Azonnali fizetés

A teljes pénzügyi rendszert, így a pénzforgalmat is alapjában alakíthatja át a digitális jegybankpénz megjelenése, viszont további részletes elemzések szükségesek a hozzá kötődő hatások teljeskörű feltérképezéséhez. A jegybankpénz elektronikus formában jelenleg csak azon pénzügyi intézmények számára érhető el, amelyeknek a jegybankok számlát vezetnek. Egyéb megfontolások mellett ennek technológiai oka is van, mivel a széles körben, akár több millió felhasználó által lebonyolított fizetési műveletek támogatására mindeztáig csak a fizikailag megjelenő készpénz

volt alkalmas. Az elmúlt időszak informatikai fejlődésének eredményeként azonban pusztán technológiai szempontból nézve lehetővé vált az, hogy a jegybankok digitális formában is elérhetővé tegyenek jegybankpénzt akár magánszemélyek számára is. Emiatt számos országban kezdték el vizsgálni a digitális jegybankpénz bevezetésében rejlő lehetőségeket, azonban a rendkívül szerteágazó hatások miatt még további vizsgálatok szükségesek, többek között a pénzforgalmi, monetáris politikai és pénzügyi stabilitási kérdések tekintetében.

A jegybankok jelenleg elsősorban a fejlődő országokban látnak lehetőséget arra, hogy pénzforgalmuk hatékonyságát digitális jegybankpénz bevezetésével növeljék⁴¹, ugyanakkor a koronavírus-járvány nagymértékben előtérbe helyezte az elektronikus fizetési megoldások elterjesztésének szükségességét, amivel párhuzamosan számos országban új lendületet kaphatnak a digitális jegybankpénzzel kapcsolatos témakörök elemzését és bevezetési lehetőségeinek vizsgálatát célzó projektek is. Habár rövidtávon csak kevés helyen lehet arra számítani, hogy realitássá váljon a digitális jegybankpénz, a koronavírus-járvány arra ösztönözheti a jegybankokat, hogy a készpénzforgalom visszaszorítása, illetve a különböző elektronikus fizetési módok elterjedésének támogatása kapcsán mélyebben foglalkozzanak a témával. Ebben a tekintetben az élenjárók közé sorolható Kína, ahol már 2014 óta dolgoznak a digitális jegybankpénz bevezetésén. A koronavírus-járvány pedig úgy tűnik, hogy tovább gyorsította a projekt előrehaladását, ugyanis élesben is elkezdődtek a tesztelesek, habár egyelőre csak korlátozott körben és kizárólag Kína bizonyos tartományaiban. Az alkalmazott technológiáról és a tervezett megoldás konkrét szerepéről még keveset lehet tudni, azonban az implementáció első fázisának elindulása kiváló alkalmat nyújt gyakorlati tapasztalatok gyűjtésére a továbblépés irányainak meghatározása érdekében: ezen első fázis keretében a tesztben résztvevő egyik tartományban közalkalmazottak utazási támogatásának egy része digitális jegybankpénzben válik hozzáférhetővé egy dedikált mobiltelefonos alkalmazásban. Emellett több jegybank digitális jegybankpénz bevezetését vizsgáló projektjének intenzitása is fokozódott a közelmúltban, illetve olyan országok is részletesebben kezdték elemezni a lehetőségeket, amelyek eddig csak kisebb hangsúlyt fektettek a digitális jegybankpénz bevezetésének vizsgálatára (pl. Amerikai Egyesült Államok, Hollandia). Európában az élenjárók közé tartozik a svéd Riksbank, amelynek alapvetése a projekt megalapítása kapcsán az volt, hogy az országban rendkívüli módon visszaszorult a készpénzhasználat és ennek következtében felmerült a jelenleg széles körben elérhető jegybankpénz (készpénz) fizetési funkciójának gyakorlatban történő korlátozódása. A Riksbank 2017-ben adta ki első projektriportját, amely elsősorban az alapproblémát vázolta fel, 2020 elejére viszont eljutottak odáig, hogy bemutatásra kerüljön a pilotprogramjuk első leírása. Ennek alapján egy megosztott főkönyvi technológiára (DLT) épülő megoldás tesztelését tervezik.

A digitális jegybankpénzzel kísérleteket folytató országokban a pénzforgalmi hatékonysági tényezők mellett számos további lehetséges cél elérését is vizsgálják. A további pénzforgalmi célok között megjelenik a pénzforgalom

biztonságát növelő lehetőségek vizsgálata, amelyekkel akár a fogyasztókat közvetlenül érintő, fizetési eszközökhöz kapcsolódó visszaélések, akár a központi infrastruktúrákat érintő működési és biztonsági kockázatok csökkentése lehetséges. Szintén felmerül egyes esetekben a bevezetés céljaként a pénzforgalom átláthatóságának növelése, amelynek pozitív hatása lehet akár az adóbeszedés hatékonyságára, akár a pénzmosási és terrorizmusfinanszírozási esetek elleni küzdelemre. A pénzforgalmi szempontok mellett a digitális jegybankpénz bevezetésének célja lehet egyes országokban a monetáris politika hatékonyságának növelése, vagy a gazdasági teljesítmény emelése is. Több jegybanki elemzés is rámutatott a fentiek mellett arra, hogy a bevezetést motiválhatja egyes országokban az országból történő lehetséges likviditáskiáramlás elkerülése abban az esetben, ha más országokban már megtörtént a digitális jegybankpénz bevezetése.

A külföldi jegybankok vizsgálatai és kísérleti projektjei alapján a digitális jegybankpénz bevezetéséről szóló döntés megalapozásához a pénzügyi rendszer minden szegmensét érintő részletes hatásvizsgálatokra van szükség.

A megvalósítási módtól függően meg kell vizsgálni a jegybankok és a piaci szereplők közötti feladatmegosztást az üzemeltetés, az ügyfelekkel való kapcsolattartás, valamint a kapcsolódó fizetési szolgáltatások létrehozása és üzemeltetése terén. További vizsgálatot igényel ezen a téren, hogy a bevezetésnek milyen hatása lehet hosszabb távon a banki innovációra, valamint a pénzforgalmi mellett a többi banki üzletág teljesítményére. A digitális jegybankpénz bevezetési lehetőségeit vizsgáló jegybankok emellett elemzik a jegybanki eszköztárra és a jegybanki mérlegre gyakorolt hatásokat is. Szintén vizsgálati szempont a pénzügyi stabilitásra gyakorolt hatás, elsősorban a banki üzleti modellek és banki működés átalakulása, valamint a pénzügyi sokkok kezelési képessége terén. A pénzügyi rendszer stabilitására gyakorolt hatások között emellett az informatikai üzemeltetési és biztonsági kérdéseket is vizsgálni kell. A nemzetközi elemzések alapján szintén széleskörben vizsgálandóak a digitális jegybankpénz iránti keresletet befolyásoló tényezők. Ezek között felmerülnek az eszköz árazásával és kamatozásával kapcsolatos kérdések, továbbá az, hogy szükséges-e egy felső öszszeghatárral korlátozni a kereskedelmi banki pénz átválthatóságát a digitális jegybankpénzre. Az elérhetőség kapcsán, összhangban a bevezetés céljaival vizsgálni kell azt is, hogy a lakosság és a vállalatok, valamint a külföldi szereplők számára milyen széles körben legyen elérhető az új eszköz.

Jelentős kihívást jelenthetnek mind a jegybankok, mind pedig a kereskedelmi bankok számára az ún. bigtech-cégek.

⁴¹ BIS CPMI: Payment Aspects of Financial Inclusion in the Fintech Era – <https://www.bis.org/cpmi/publ/d191.pdf>

Ezek a vállalkozások különböző infokommunikációs területeken már jelentős ügyfélbázist, adatot és tőkét halmoztak fel, így bármilyen pénzforgalmi fejlesztésüknek lényegesen nagyobb hatása lehet, mint az egyéb fintech-innovációknak. Az üzleti lehetőséget a bigtech-ek számára a konkrét díjbévételek mellett az jelentheti, hogy még több értékes – elsősorban tranzakciókhoz kötődő – adattal fognak rendelkezni ügyfeleikről, még jobban megismerve az ügyfélszokásokat. Magyarországon is megjelent már olyan mobilfizetési alkalmazás, amelynek létrehozása és működtetése bigtech-cég és kereskedelmi bank együttműködésében történik. A hagyományos bankszektorra, de akár a jelenleg ismert pénzrendszerre is jóval nagyobb hatása lehet ugyanakkor az olyan bigtech-kezdemenyezéseknek, mint pl. a Facebook Libra projektje, amelyek globális, jegybanki kibocsátástól és kereskedelmi bankoktól független fizetési rendszerek létrehozását célozzák. A számos országból érkező szabályozói visszajelzések alapján a Libra tervezett rendszere átalakításra került⁴², azonban elmondható, hogy egy ilyen bigtech-kezdemenyezés megvalósulása nagyban átalakíthatja a jelenlegi pénzügyi piacot, aminek hatásaként csökkenhet a piaci verseny és az innováció a pénzforgalomban.

4.4. A KORONAVÍRUS HATÁSA A HAZAI PÉNZFORGALOMRA ÉS A PÉNZÜGYI INFRASTRUKTÚRÁK MŰKÖDÉSÉRE

4.4.1. Pénzforgalmi hatások

Az MNB több, pénzforgalmat érintő javaslatot dolgozott ki a koronavírus terjedésének lassítása, a járvány mielőbbi leküzdésének támogatása és a negatív gazdasági hatások mérséklése érdekében. Az MNB lépéseket tett az elektronikus fizetési megoldások intenzívebb használatának további előmozdítása céljából az emberek közötti fizikai kapcsolatok minimális szintre történő csökkentése érdekében: 2020. március 20-án az érintéses fizetési kártyás vásárlások esetében a PIN-kód kötelező használatára vonatkozó 5 ezer forintos értékhatár 15 ezer forintra történő emelésére szólította fel a bankokat és a kártyatársaságokat. Az MNB kezdeményezésére építve a Kormány kötelező jelleggel, rendeletben⁴³ írta elő a fenti módosítás végrehajtását, aminek eredményeként április 15-ig szinte valamennyi, érintéses fizetési kártyás vásárlást lehetővé tevő POS-terminál, illetve kártya esetében megemelésre került a PIN-kód kötelező használatára vonatkozó értékhatár. Ennek következtében az érintéses vásárlások közel 90 százaléka bevonásra került abba a körbe, amikor a tranzakció a POS-terminál ügyfél általi kezelése,

azaz fizikai érintkezés nélkül megtörténhet. Kivételt képez viszont ez alól az erős ügyfélhitelesítésre vonatkozó előírások miatt szükséges, öt tranzakciónként, vagy 150 eurónak megfelelő forintösszegeként kötelező PIN-kód használat, ez azonban a korábbi 5 ezer forint alatti érintéses vásárlásoknál is hasonlóan működött. Mindazonáltal így is jóval kevesebb fizikai érintkezés várható, ami biztonságosabb fizetést tesz lehetővé. Az MNB lépésének előremutató jellegét jól tükrözi, hogy 2020. március 25-én az Európai Bankhatóság is hasonló javaslattal élt hivatalos közleményében.

A koronavírus-járvány miatt bevezetett korlátozásoknak, a kereskedelmi és szolgáltatói szektor átalakulásának, a fogyasztói szokások megváltozásának, valamint az MNB előremutató intézkedéseinek hatására jelentős áttérő hatás várható a pénzforgalom esetében az elektronikus fizetési módok irányába, amelynek egy része akár tartósnak is bizonyulhat. A koronavírus-járvány, valamint az amiatt kihirdetett veszélyhelyzettel járó korlátozások eredményeként gyökeresen átalakult a mindennapi élet. Számos helyzet tekintetében intézkedések kerültek bevezetésre a fizikai érintkezés minimalizálása érdekében, továbbá a fogyasztók elővigyázatossági megfontolásai is nagymértékben hozzájárultak a kereskedelmi és szolgáltatói szektor átalakulásához. Ennek nyomán egyre nagyobb teret nyer az online ügyintézés, továbbá jelentős áttérő hatás indult el a fizikai kereskedői helyeken történő vásárlás irányából az internetes vásárlások felé, a különböző házhozszállítási szolgáltatások gyors fejlődésnek köszönhetően. Ezzel párhuzamosan a fizetési műveletek vonatkozásában is előtérbe helyeződnek az egyszerűen használható, fizikai érintkezést nem igénylő, jellemzően távoli elektronikus fizetési formák, így az átutalás és az online kártyás vásárlás. Ezen hatások egy része pedig – tartósan beépülve a fogyasztói szokásokba – hosszútávú változásokat eredményezhet, aminek következtében a járvány okozta extrém helyzet feloldása, illetve az élet normális mederbe történő visszatérése után is fennmaradhat az elektronikus fizetések megnövekedett részaránya a fizetési tranzakciókon belül.

4.4.2. Infrastrukturális hatások

Az MNB értékelése szerint a hazai és nemzetközi pénzügyi infrastruktúrák felkészültek arra, hogy a koronavírus-járvány okozta helyzetben is ellássák kiemelt szerepükből adódó feladataikat. Az MNB által felvigyázott rendszerek üzemeltetői elsődlegesnek tartják a munkavállalók egészségének megőrzését, ezért úgy alakították át működésüket, hogy a járvány ideje alatt is biztonságosan tudják nyújtani

⁴² https://libra.org/en-US/wp-content/uploads/sites/23/2020/04/Libra_WhitePaperV2_April2020.pdf

⁴³ A veszélyhelyzetre tekintettel az érintéses fizetések egészségügyi biztonsága növelése érdekében szükséges intézkedésekről szóló 60/2020. (III. 23.) Korm. rendelet

a megfelelő szolgáltatási szintet a pénz- és tőkepiaci szereplők, illetve résztvevők ügyfelei számára. A megelőző intézkedések közé tartozott a távmunka feltételeinek megteremtése, a kritikus IT-infrastruktúra távolról való elérési feltételeinek felmérése és biztosítása, a munkavégzés megosztása a különböző telephelyek között, a munkahelyek higiénijának növelése, és a külső vendégek belépésének korlátozása. A kijárási korlátozás éltbe lépésével online kommunikáció lépett életbe a résztvevők és a rendszerüzemeltetők között. Az MNB folyamatosan monitorozza a felvigyázott rendszerek járvány elleni felkészültségét és – a koronavírus következtében kialakult piaci turbulenciára való tekintettel – a rendszerrésztvevők likviditási helyzetét.

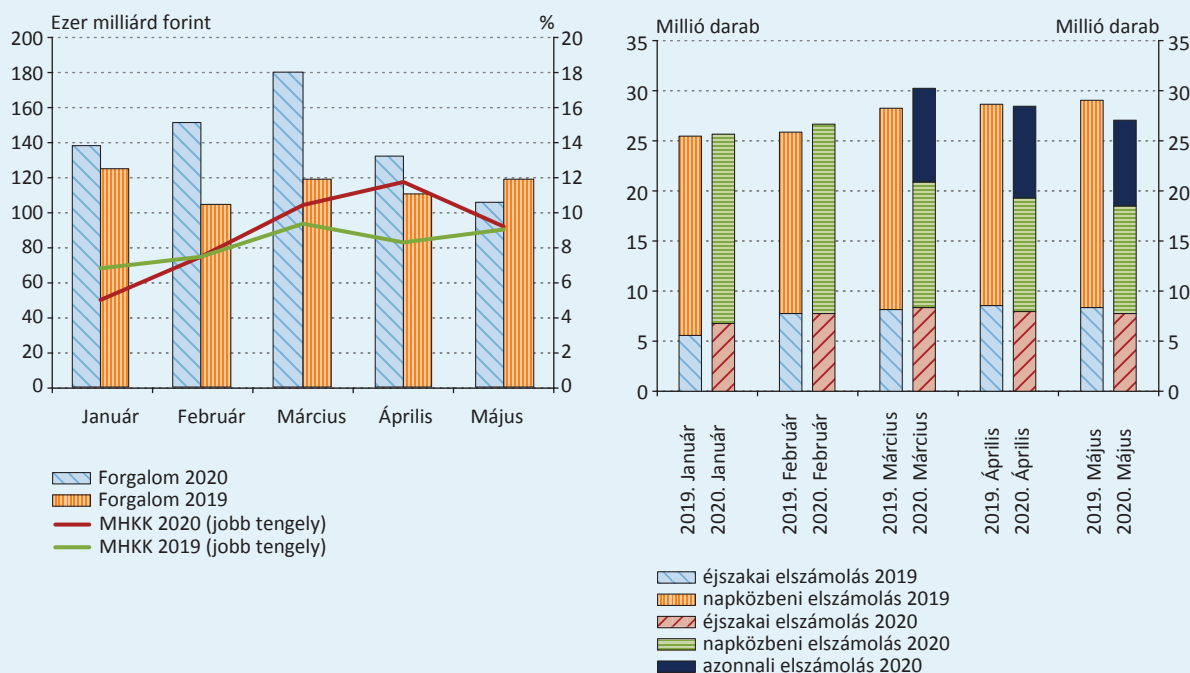
Az MNB többféle intézkedéssel is támogatja azt, hogy a fizetési rendszerekben bőséges likviditás álljon rendelkezésre, így nincs veszélyben a járvány következtében a forgalom zavartalan lebonyolítása. A VIBER-forgalom 2020. januártól márciusig folyamatosan bővült – napi szinten 2000–3000 milliárd forinttal – majd május végéig jelentős napi ingadozások mellett csökkent. A VIBER-ben nagyobb forgalom bonyolódott le január és április között az előző év hasonló időszakához képest, azonban a bővülés május hónapban megtört. A BKR-forgalom tételszáma 2020. februárjától kismértékben megnövekedett, mely márciusban az azonnali elszámolás banki ügyfelek felé történő megnyitásával egyidejűleg 7,2 százalékkal haladta meg előző év hasonló időszakát. Áprilisban a BKR-forgalom 2019 áprilisához

hasonlóan alakult, májusban 6,2 százalékkal kisebb forgalom realizálódott, mint előző év májusában. A hazai fizetési rendszerek, azaz a VIBER és a BKR forgalmának lebonyolítására a jegybanksi tartalékkötelezettség eltörlését követően is bőséges likviditás áll rendelkezésre. A likviditás 2020. januári szintje (2500±200 milliárd forint) a járvány magyarországi megjelenésekor 3000 milliárd forintra emelkedett, március-áprilisban pedig folyamatosan 3000–3500 milliárd forintos sávban tartózkodott. A likviditásbővülést főként a napközbeni hitelkeret mögött álló fedezeti állomány márciusi fokozatos, mintegy 600 milliárd forintos bővülése eredményezte. A rendszerszintű maximális hitelkeret-kihasználtság a korábbiakhoz hasonlóan alacsony szintű: a január-február hónapokban jellemző 2–6 százalékról március-áprilisra csupán 8–17 százalékra nőtt, vagyis a bankok makroszinten továbbra sem kényszerülnek hitelkeretük jelentős használatára (49. ábra). Mindemellett a fizetésrendszer-résztvevők mérlegében szereplő, még zároltatható értékpapírállomány is nagymértékű likviditási tartalékot biztosít. Az MNB a turbulencia enyhítése és a bankközi likviditás megerősítése érdekében számos intézkedést hozott, így többek között 2020. március végétől az értékpapírok mellett a forintban és egyéb devizában denominált, teljesítő nagyvállalati követeléseket is elfogadja a pénzforgalom lebonyolításához is használható fedezett hitelek fedezeteként.

A koronavírus-járvány miatt kialakult pénz és tőkepiaci turbulenciát a KELER KSZF megfelelő intézkedésekkel kezeli,

49. ábra

A VIBER-forgalom értékének, a rendszerszintű maximális hitelkeret-kihasználtságnak (baloldali ábra) és a BKR-forgalom tételszámának (jobb oldali ábra) alakulása (2019 – 2020)

amihez elegendő fedezet áll rendelkezésére. A KELER KSZF a nagymértékű tőkepiaci elmozdulásokat dinamikus, aktív kockázatkezeléssel követi, annak érdekében, hogy megőrizze a saját, és az elszámolt piacok biztonságát, amihez kockázatkezelési keretrendszerre megfelelőnek bizonyult. Az árelmozdulások kiküszöbölése érdekében több alkalommal került sor rendkívüli alapletét-emelésre, annak érdekében, hogy egy esetleges nemteljesítés esetén is minden klíringtagja felé biztonsággal teljesíteni tudjon. Az alapletét számítási módszertanok megfelelően kalibráltak, a kétnapos árváltozások csupán két alkalommal haladták meg az alapletét-követelményeket, más európai központi szerződő feleknél azonban ez magasabb számban is előfordult. Garancia alap elégtelenség nem következett be, ami a KELER KSZF stressz tesztjeinek megfelelőségére

utal. Emellett azonnali klíring végrehajtására csupán egy alkalommal került sor, annak érdekében, hogy a pozíciók minden pillanatban az adott piaci viszonyokat tükrözzék. Ez utóbbi szintén az alapletétek megfelelőségéről árulkodik, szemben más európai központi szerződő felekkel, ahol több alkalommal is szükség volt napközbeni többletbiztosíték beérésre. A volatilis piaci körülmények közepette megemelkedtek az értékpapíroldali késedelmes teljesítések értékei, melyek már most meghaladták a tavalyi évben bekövetkezett késedelmes teljesítések összértékét. Továbbá egy alkalommal, 2020. március 26-án, a késedelmes teljesítés tényleges nemteljesítésbe fordult, azonban a KELER KSZF sikeres kényszerbeszerzést hajtott végre, melynek következtében megfelelően le tudta szállítani az adott értékpapírt klíringtagjának.

I. (Nagy) Lajos Király

(Visegrád, 1326. március 5. – Nagyszombat, 1382. szeptember 10.)

Magyarország (1342-1382) és Lengyelország (1370-1382) Anjou-házi királya volt.

Uralkodása a középkori Magyar Királyság egyik fénykora: az ország belső békéje és dinasztikus kapcsolatai lehetővé tették a társadalom, a gazdaság és a kultúra fejlődését, így az ország fejlettsége közelebb került a nyugat-európai országokéhoz. Aktív külpolitikája és hadjáratai révén Magyarország európai nagyhatalommá vált. A lovagkirály személyes kvalitásai és dicsőséges hadjáratai megihlették még a 19. századi magyar nemzeti romantika költőit is.

Lajos, Károly Róbert magyar király és Łokietek Erzsébet lengyel hercegnő házasságából született. Trónörökösnek kijáró gondos neveltetést kapott. Jogi, történelmi és politikai ismeretek mellett egyházi nevelői bevezették a hittudományba és a hét szabad művészetbe (grammatika, dialektika, retorika, aritmetika, geometria, csillagászat, zene), valamint a lovagi ismeretekbe is. Apja halálát követően 1342. július 21-én koronázták meg Székesfehérváron az ország főembereinek „egy szívvel, egy akarat-tal” való hozzájárulásával.

Lajos tele kincstárat, stabil és jól működő államszervezetet örökölt tehetséges és hűséges, őt mindenben segítő és támogató főnemesekkel, így energikusan próbálhatta elérni nagyváradi fogadkozásában összegzett külpolitikai céljait. Buzgón vallásos, egyben a lovagi eredményeket megtestesítő férfiú volt, aki emellett erős kézzel irányította országait. Feltétlen híve és biztos támasza volt a papságnak, még annak ellenére is, hogy az nem mindig szolgálta (ki) az érdekeit.

Lajos alapvetően a főurakkal egyetértésben kormányzott, de a köznemességet is igyekezett megnyerni magának. Az 1351-ben kihirdetett törvényei egészen 1848-ig a magyar nemesi alkotmányos berendezkedés gerincét képezték. Ennek része volt az Aranybulla megújítása, ami az 1222-es oklevél keletkezése után másfél évszázaddal a nemesi szabadságok alaptörvényévé vált. Kimondta az egyazon szabadság (latinul unus eademque libertas) elvét, azaz a köznemességnek azonos jogokat biztosított a főnemességgel. Kiemelendő még az ősiség törvénye, amelynek értelmében ha kihalt egy birtokos család, a földek a Szent Koronára szálltak vissza. (Az Aranybulla ugyan lehetővé tette a szabad örökítést, de az nem került át a gyakorlatba, és a király rendelkezésével csak ezt a helyzetet rögzítette.) Lajos királyságának utolsó szakaszában reformjai keretében több átalakítást is végrehajtott az államigazgatásban és a bírósági rendszerben.

A pápa kérésére gyakran viselt hadat „az igaz hit védelmében”: hol a pogány litvánok, hol az eretnek (bogumil) vagy ortodox keresztény délszlávok ellen. Lajos uralkodását végigkísérték az itáliai, dalmáciai, litvániai és balkáni hadjáratok is. Ezek jelentősen igénybe vették az ország politikai, pénzügyi és katonai teherbíró képességét, de a Károly Róbert által stabilizált államszervezet sikeresen kiállta a megpróbáltatásokat. A Magyar Királyság Lajos uralma alatt európai nagyhatalommá vált („Magyar Archiregnum”). Lajos diplomáciai tevékenysége közvetlen érdekeltségein kívül is kiterjedt több európai államra: sem előtte, sem utána nem volt magyar uralkodó, aki ilyen aktív külpolitikát folytatott volna az ország határain túl. Lajos belviszályoktól és külső támadásoktól mentes királysága lehetővé tette az ország válságoktól mentes fejlődését, mind politikai, mind gazdasági tekintetben.

FIZETÉSI RENDSZER JELENTÉS

2020. július

Nyomda: Prospektus Kft.

8200 Veszprém, Tartu u. 6.

mnb.hu

©MAGYAR NEMZETI BANK

1054 BUDAPEST, SZABADSÁG TÉR 9.